

Grammatyka Niemiecka

d l a

POLAKÓW.

WYPRACOWANA

PRZEZ

DWÓCH NAUCZYCIELI GIMNAZJUM
LESZCZYŃSKIEGO.

L. inwent. 3352

Sygn

WYDANIE DRUGIE, ZNACZNIE POPRAWIONE.

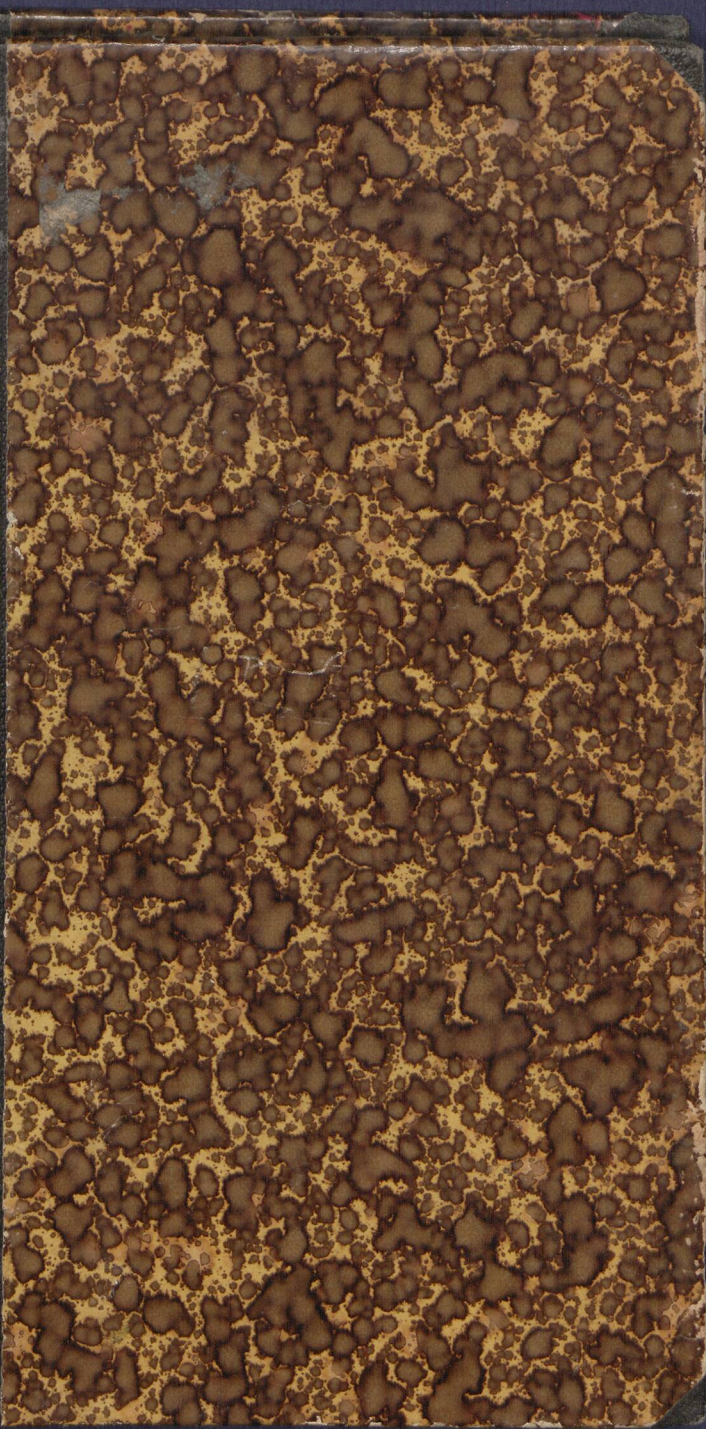
LESZNO I GNIEZNO.

NAKŁADEM I DUKIEM ERNESTA GÜNTHERA.

1 8 4 3.

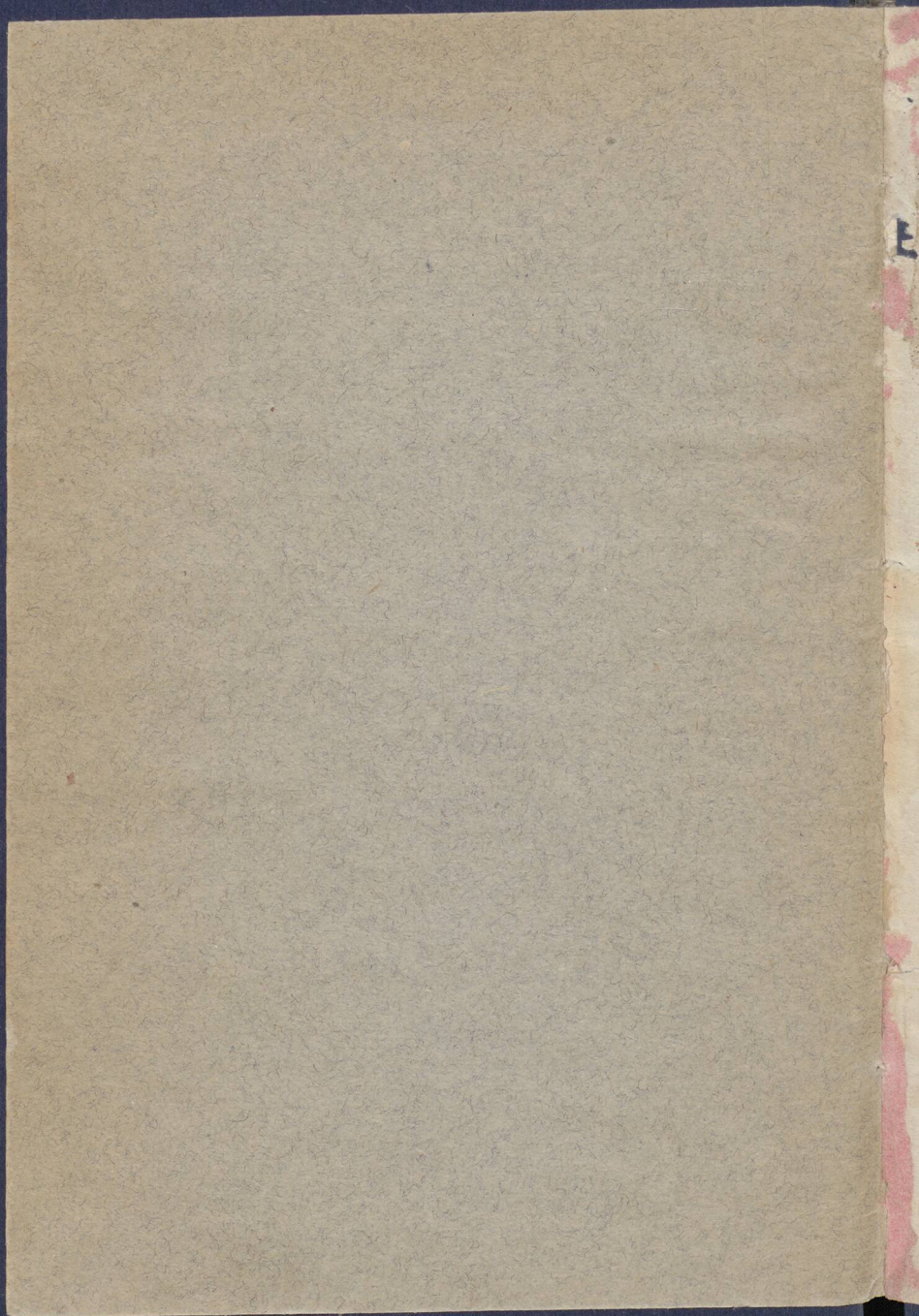

3352

00
hi

Grammatyka Niemiecka

d l a

POLAKÓW.

WYPRACOWANA

PRZEZ

DWÓCH NAUCZYCIELI GIMNAZYUM
LESZCZYŃSKIEGO.

L. invent. 3352

Sygn

WYDANIE DRUGIE, ZNACZNIE POPRAWIONE.

LESZNO I GNIEZNO.

NAKŁADEM I DUKIEM ERNESTA GÜNTHERA.

1 8 4 3.

Grammatyka Niemiecka

115

ПОЛДНОК

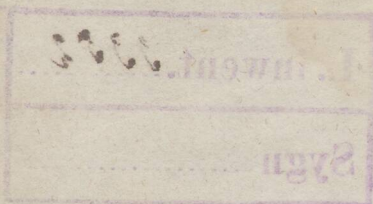

WYBRAOWANA

115

WYBRANA WYBRANA WYBRANA

WYBRANA WYBRANA

4206351

WYBRANA WYBRANA WYBRANA

WYBRANA WYBRANA

WYBRANA WYBRANA WYBRANA

1813

64. D. 208

W S T Ę P.

1. Grammatyka rozbierając mowę ludzką na części, i podając nam prawidła, podług których formują się wyrazy i zdania, uczy ojczystego lub obcego języka.

2. Każdy wyraz składa się z jednej lub więcej syllab; sylaba zaś z jednej lub więcej głosek czyli liter.

3. Grammatyka dzieli się na trzy części: a) na naukę o wymawianiu głosek, syllab i całych wyrazów; b) na naukę o pochodzeniu i formowaniu wyrazów (etymologia); c) na naukę o składaniu pojedynczych zdań i ciągłej mowy (syntaxis).

CZĘŚĆ PIERWSZA.

Nauka o głoskach i ich wymawianiu, o przedłużaniu i skracaniu zgłosek i o akcencie.

§. 1.

Głoski.

Język niemiecki ma następujące głoski czyli litery:

A, a	nazywa się a.	O, o	nazywa się o.
B, b	" " b.	P, p	" " p.
C, c	" " c.	Q, q	" " (ku).
D, d	" " d.	R, r	" " r.
E, e	" " e.	S, s	" " s.
F, f	" " f.	T, t	" " t.
G, g	" " g.	U, u	" " u.
H, h	" " h.	V, v	" " (fau).
I, i	" " i.	W, w	" " w.
K, k	" " k.	X, x	" " x.
L, l	" " l.	Y, y	" " ypsylon.
M, m	" " m.	Z, z	" " cet.
N, n	" " n.		

Uwaga. Głosek *Ń, q, ku i B, v, fau* w polskim wcale nie masz.

Dwugłoski.

Ńe, ä — *ae*; *Ńeu, äu* — *aeu*; *ai* — *ai*; *au* — *au*;
ei — *ei*; *eu* — *eu*; *ey* — *ej*; *oi* — *oj*; *ö* — *oe*; *ü* — *ue*;
aa — *aa*; *ee* — *ee*; *oo* — *oo*.

Spółgłoski złożone.

ch — *ch*; *ck* — *ck*; *dt* — *dt*; *ff* — *ff*; *ph* — *ph*; *sch* — *sch*;
ss — *ss*; *sp* — *sp*; *st* — *st*; *ß* — *sz*; *th* — *th*; *tz* — *tz*.

§. 2.

Wymawianie.

1. Samogłoski:

Ń, a, wymawia się jak w polskim *a*, n. p. *der Name*, imię.

aa jak długie *a* w słowie *kochali*, n. p. *das Haar* włosy.
e, jeżeli jest długie, wymawia się już prawie jak *é* w wyrazie *cébul*a lub *éj* w słowie *miéj*, n. p. *das Reh*, sarna; *die Wehmuth*, tęsknota; już jak polskie *e* w wyrazach *ledwie*, *brednie*, n. p. *er lebt*, żyje; *es fehlt*, brakuje. — *e* *ściśnione* wymawia się krótko jak polskie *e* w wyrazach *synek*, *żołądek*, n. p. *der Speck*, słonina; *das Fett*, tłustość. W zakończeniach *en*, *er*, *el* stanowi tylko przejście głosu od jednej spółgłoski do drugiej i mało je słyszyć można, n. p. *kommen*, przyjsć; *der Vogel*, ptak; *das Fieber*, *fébra*. Po głosce *i* najczęściej wcale się nie wymawia, n. p. *das Sieb* (czyt. *Sib*), sicie; *der Dieb*, (czyt. *Dib*), złodziej. Wyjęte są wyrazy cudzoziemskie, jak: *die Comödie*, komedia; *die Familie*, familia etc.

ee na końcu zawsze się wymawia jak *é* lub *éj*, n. p. *der Klee*, konieczyna; *der Schnee*, śnieg; przed spółgłoską zaś jak *e* otwarte, n. p. *das Meer*, morze; *das Heer*, wojsko; *das Beet*, zagon.

i brzmi jak polskie *i*.

o długie brzmienie téj głoski trudno wyrazić polskimi głoskami. Umiejący zaś język francuzki niech

- je wymawia jak eau w wyrazach bureau, rouleau, n. p. die Rose, róża; das Gebot, przykazanie; o krótkie brzmi jak polskie o w wyrazie pot, n. p. Gott, Bóg.
- oo wymawia się jak długie o, n. p. das Moos, mech; das Loos, los.
- u wymawia się jak u polskie, n. p. der Muth, odwaga; der Hut, kapelusz.
- y brzmi jak polskie y; teraz się tylko jeszcze używa w wyrazach z greckiego pochodzących, n. p. das Gymnasium; die Etymologie.

II. Długłoski.

- le czyli ä, kiedy powstało z długiego a, wymawia się jak polskie e otwarte, n. p. die Säle, (od Saal) sale; der Schäfer (od Schaaf) owczarz; bardziej się zaostża, kiedy powstało z krótkiego a, n. p. die Männer, mężowie; die Hände, ręce.
- ai (ay) brzmi zawsze jak polskie aj w słowie kraj, n. p. der Kaiser, cesarz; der Mai czyli May, Maj.
- au czyta się jak polskie au w słowie miauczy, n. p. die Maus, mysz; das Haus, dom.
- äu wymawia się jak oj, n. p. die Bäume, drzewa; die Äune, płoty.
- ei (ey) brzmi prawie jak w polskiém aj, lubo niektórzy także jak éj wymawiają, n. p. die Feige, figa; mein, mój, der Leib, ciało; frei czyli frey, wolno.
- eu wymawia się razem prawie jak polskie oj, n. p. die Eule, sowa; das Feuer, ogień.
- De, ö nie da się porównywać z brzmieniem polskiém; z francuzkiego odpowiada mu eu w słowie feu, n. p. der König, król; das Del, olej. Scisñione u bardziej się zaostża, n. p. die Wörter, słowa; die Böße, cia.
- Ue, ü brzmi jak w francuzkiém u, n. p. das Uebel, nie-szczęście; die Sünde, grzech.

III. Spółgłoski.

- c przed inną spółgłoską albo przed a, au, o, u, ui, czyta się jak k, n. p. Criminal, Canon, Caution, Collegium, Biscuit (czyt. Kriminal ic.); przed ä, e, i,

ö, y zaś jak polskie e, n. p. Cäsar, Centner, Cetrone, Ceilon, Cicero, Cölestin, Cymbel.

g w ogóle brzmi jak polskie g, n. p. die Wage, waga; der Tag, dzień; przed n nosowe ma brzmienie jak polskie ag w słowie okrag, n. p. der Zwang, przymus; der Jüngling, młodzieniec. W zakończeniu ig wymawia się miękko prawie jak ch, n. p. lustig, (czyt. lustich) wesoly; traurig, smutny.

h nie jest jak w polszczyźnie głoska gardłowa, lecz najmniejsza aspiracya na początku wyrazów lub syllab, n. p. das Haus, dom; sehen, widzieć. Po t, po samogłoskach i po dwugłoskach ä, ö, ü służy do przedłużania tychże głosek i wcale się nie wymawia, n. p. das Thal, dolina; der Rath, rada; der Rahn, ezołno; das Reh, sarna; ihm, mu; die Bohne, groch; der Schuh, trzewik; die Aehre, kłos; die Höhle, jaskinia; die Mühle, młyn. — ie h (oprócz das Vieh, bydło) tylko takie słowa mają, których derywacya h wymaga, n. p. du siehst, widzisz (od sehen).

h na początku używa się tylko w wyrazach obcych i brzmi przed spółgłoską i przed a, au, o, u jak k, n. p. Chronik, kronika; der Christ, chrześcianin; der Charakter, charakter; der Chor, chór; Chur (miasto w Szwajcaryi). Przed ä, e, ei, i, ö zaś zmniejsza się prawie do polskiego j, n. p. Chäronea, Chemie, Chilus, Chorilus (ale licz. mnoga od Chor — Chöre wym. Röre.) Po a, au, o, u przybiera brzmienie gardłowe i wymawia się jak polskie ch, n. p. der Bach, strumyk; der Bauch, brzuch; das Loch, dziura; das Buch, książka. Lecz po ä, äu e, ei, eu, i, ö, tudzież po l i r znowu się zmniejsza do polskiego j, n. p. die Bäche, strumyki; die Bäuche, brzuchy; der Becher, kielich; die Eiche, dąb; feucht, mokro; ich, ja; die Köche, kucharze; der Dold, sztylet; durch, przez. Przed f lub s brzmi jak k, n. p. die Achsel, (czyt. Aßel,) ramię; sechs (czyt. seß) sześć; Sachsen, Saxonia.

j (spółgłoska) wymawia się jak polskie j w wyrazie ja, n. p. das Jahr, rok; ja, tak jest; Troja,

- Troja; jeder, każdy; der Jude, żyd i stoi zawsze na początku zgłoski przed samogłoską.
- f** jak polskie k, n. p. der Kamm, grzebień; der Ruf, kukawka; po n podobnie jak g n o s o w e ma brzmienie, n. p. der Dank, podziękowanie; der Trunk, napój.
- ff** zajmuje miejsce ff i też się tak wymawia, n. p. baden, (czyt. baffen) piec; die Mücke (czyt. Müffe) komar.
- pf** wymawiaj pf, każdą literę osobno, n. p. das Pferd, koń; hüpfen, skakać.
- qu** brzmi jak kw, n. p. die Quelle, źródło; die Qual, męka.
- f** brzmi prawie jak polskie z, n. p. süß, słodki, sein, swój; die Sorge, troska. Położone na początku słowa przed p, tudzież t, brzmi prawie jak polskie ś, n. p. der Spiegel, zwierciadło; der Stuhl, krzesło, mów: śpiegel, śtul. — ś końcowe kładzie się tylko na końcu sylaby lub słowa, n. p. recht, w prawo; die Weisheit, mądrość.
- ß** kładzie się tylko na końcu sylaby lub słowa i wymawia się jak polskie s, n. p. das Faß, beczka; der Fluß, rzeka; reißen, rozdzierać.
- sch** brzmi jak w polskiém sz, n. p. der Fisch (czyt. fisz) ryba; das Schiff, (czyt. sziff), okręt.
- st** na początku zob. głoskę ś; na końcu sylaby jak polskie st, n. p. der Fürst, książę.
- t** jak w polskiém; tylko w słowach cudzoziemskich przed ia, ie, io, in wymawiaj jak polskie c, n. p. der Venetianer, der Patient, die Station, Horatius,
- v** brzmi jak polskie f, n. p. viel, wiele; der Vogel, ptak.
- w** jak w polskiém w, n. p. der Wein, wino; der Wagen, wóz.
- z** brzmi jak w polskiém c, n. p. die Zahl, liczba; zehn, dziesięć.
- ß** także jak c i zawsze na końcu sylaby z krótkim akcentem wymawianej stoi, n. p. der Schatz, skarb; die Kage, kot.

Uwaga. Wiele słów francuzkich, angielskich i

włoskich zachowują pierwotne i właściwe sobie wymawianie, n. p. Charlatan, Marseille, Shawl, Cello i t. p.

§. 3.

Przedłużanie i skracanie zgłosek.

Dwojakie w niemczyźnie mamy sylaby: długie, kiedy samogłoski w nich zawarte są długie, n. p. der Schlaf, sen; der Rath, rada; krótkie, kiedy samogłoski są krótkie, n. p. der Haß, nienawiść; der Mann, mąż.

1. Długie są wszystkie zgłoski, w które dwugłoska lub znak przedłużania wchodzi, tudzież te, co się na pojedynczą samogłoskę lub spółgłoskę kończą, n. p. blau, niebieski; das Haus, dom; der Staat, państwo; das Heer, wojsko; das Moos, mech; lieb, miły; das Thier, zwierzę; nehmen, wziąć; der Rath, rada; so, tak; der Schlaf, sen.

Wyjęte są jednozgłoskowe: an, na; ab, od; ob, czy; das, to; was, co; es, ono; in, w; von, od; um, około; bin, jestem; man (man sagt, mówi się.)

2. Krótkie są prawie wszystkie zgłoski zakończone na dwie spółgłoski, n. p. der Ball, piłka; der Ramm, grzebięć; die Schrift, pismo; der Kopf, głowa; der Sitz, siedlisko; das Stück, kowal.

Wyjęte i długie są: Art, sposób; Bart, broda; Harz, żywica; Herd (także Heerd) ognisko; Jagd, polowanie; Krebs, rak; Magd, służąca; Mond, księżyc; Obst, owoc; Papst, papież; Pferd, koń; Probst, proboszcz; Schwert, miecz; Trost, pociecha; Vogt, wóldarz; Wust, gmatwanina; höchst, najwyższy; nächst, najbliższy; nebst, z; stets, zawsze; tobt, zmarły; zart, delikatny. — Podobnie zgłoska się nie skraca, kiedy między dwiema spółgłoskami samogłoska się wytrąciła, n. p. er lobt zam, lobet, chwali; er lebt zam, lebet, żyje.

§. 4.

Akcent.

1. W słowach wielozgłoskowych niezłożonych akcent kładzie się zwyczajnie na pierwiastko-

wój syllabie 1). Dla tego wszystkie od pierwiastkowego wyrazu Sturm pochodzące mają akcent na téjże zgłosce, n. p. stürmen, erstürmen, stürmisch; podobnie od Furcht: fürchten, befürchten, fürchtbar, fürchterlich, fürchtam; Bild: verbilden, Bildchen, bildsam, bildlich; Gebet, modlitwa (od beten); gebet, dajcie (od geben.)

Wyjęte są następujące: lebendig, żywy; Antwort, odpowiedź; Äuflig, oblicze; possierlich, śmieszny; i wszystkie na ei, n. p. Kinderei, dzieciństwo; Heuchelei, obłuda, tudzież imiona miast na in, n. p. Stettin, Berlin.

2. Wyrazy z greckiego, łacińskiego lub francuzkiego języka po większej części skróceniem do niemieckiego przybrane, akcent mają na końcowej zgłosce, n. p. Candidat, Poet, Israelit, Patriot, Statut, Examinand, Justiz, Natur, Person, Genie, Officier. Wyjęte są wszystkie na or, n. p. Doctor, Pastor, Cantor, w których jednak przy powiększaniu akcent się posuwa, n. p. Doctoren.

3. W wyrazach złożonych 2) akcent kładzie

1) Pierwiastkowa syllaba jest ta, która od żadnych innych nie pochodząc, jest źródłem innych wyrazów, albo z której wyraz jednogłoskowy się składa w pierwotnej swej formie, n. p. Hut, Hüttes, Hüte; Kind, kindlich; Lob, loben, löblich, löblicher.

2) Wyrazy złożone są takie, które się z kilku wyrazów składają, n. p. miode-płynny.

się na pierwiastkowej zgłosce pierwszego, n. p. das Taubenhaus, gołębnik; die Haustauben, gołębie domowe; der Kirchhof, cmentarz; die Hofkirche, kościół nadworny; grasgrün, zielono jak trawa; Hinterthür, drzwi tylne.

4. Wyrazy złożone z przyimka rozdzielnego zawsze mają akcent na przyimku, n. p. z tragen złożone: eintragen, vortragen; Eintrag, Vortrag; z schlagen złożone: aufschlagen, vorschlagen: Aufschlag, Vorschlag. Złożone zaś z przyimka nierozdzielnego zachowują akcent na zgłosce wyrazu pierwiastkowego, n. p. betragen, vertragen; Betrag, Vertrag, beschlagen, verschlagen; Beschlag, Verschlag. — Ztąd pochodzi, że jeden i tenże wyraz dwójako może być akcentowany, raz na przyimku, drugi raz na wyrazie pierwiastkowym, podług tego, jak w różném używany znaczeniu może odłączać przyimek lub nie, n. p. übersehn, przeprowadzić się; übersehn, tłumaczyć; umgehen, obcować; umgehen, unikać.

5. Złożone przysłówki prawie wszystkie akcent mają na ostatniej zgłosce, n. p. sogleich, natychmiast; bisweilen, czasem; vorher, przedtém; zurück, nazad; bergan, wzgórze; bergauf, pod górę; bergab, z góry; einiger,

maßen, nieco; durchaus, koniecznie; woraus, z kąd; worin, w czém; wofür, za eo; vielleicht, zapewne, i t. p.

6. Złożone z głosek miß, ur i wiele z un akcent mają na téjże syllabie, n. p. die Mißgunst, nienawiść; die Ursache, przyczyna; das Unfräut, zielsko.

Wyjęte są niektóre na un: ungemein, unmöglich, unendlich, unverzüglich, unmenſchlich, untadelhaft, unzweifelhaft.

7. Słaby czyli poboczny akcent mają zakończenia rzeczowników i przymiotników przyrostę: am, ſal, ung, heit, feit, bar, ein, lein, haft, ſchaft, n. p. furchtſam, bojaźliwy; das Schickſal, los; die Handlung, czyn; die Freiheit, wolność; die Tapferkeit, męstwo; tragbar, nośnitelny; die Königin, królowa; das Kindlein, dziecko; lebhaft, żywy, die Freundschaft, przyjaźń.

8. Bez akcentu się wymawiają zgłoski na początku wyrazów przyrostę: be, ent, emp, er, ge, ver, zer, n. p. der Begleiter, towarzysz; der Entschluß, przedsięwzięcie; der Empfang, odebranie; die Erlaubniß, pozwolenie; der Gefangene, jeńiec; der Verrath, zdrada; zerreißen, rozedrzeć; tudzież końcowe, e, el, em, en, es, er, ig, lich, n. p. die Liebe, miłość; der Engel, anioł; leben, żyć; fleißig, pilny i t. d.; dalej przedimek der, die, das; ein, eine, ein; zaimek es i ja przed trybem bezokolicznym.

CZEŚĆ DRUGA.

Nauka o pochodzeniu i formowaniu
wyrazów.

(Etymologia.)

§. 5.

Części mowy.

W niemieckiej mowie mamy następujące części:

1. Przedimek pewny i niepewny okazuje, czy imię, przed którym stoi, ma być z pewnością oznaczone albo bez pewnego oznaczenia wystawione, n. p. der Vater; ein Vater.

2. Rzeczownik (substantivum) służy do nazwania osoby lub rzeczy zmysłowej albo umysłowej, n. p. der Mensch, człowiek; das Brot, chleb; die Schönheit, piękność.

3. Przymiotnik (adjectivum) wyraża przymiot rzeczownika zewnętrzny lub wewnętrzny, n. p. der gute Mensch, dobry człowiek; weißes Brot, biały chleb; eine ausgezeichnete Schönheit, celująca piękność.

4. Zaimek (pronomen) zastępuje miejsce imion dla uniknięcia częstego onychże powtarzania, n. p. dieser Schüler ist fleißig, daher liebt ihn (zam. diesen Schüler) der Lehrer, ten uczeń jest pilny, dla tego go (zam. tego ucznia) kocha nauczyciel.

5. Słowo (verbum) oznacza czynność albo stan osoby lub rzeczy, n. p. der Vater liebt; ojciec kocha; das Kind steht, dziecko stoi; die Sonne leuchtet, słońce świeci.

6. Przysłówek (adverbium) kładzie się przy słowie, przy przymiotniku i przy innym przysłówku, dopomagając im do wyrażenia jakiej okoliczności, n. p. ich schreibe schön, piszę pięknie; ein sehr schöner Mensch, bardzo piękny człowiek; er schreibt sehr schön, bardzo pięknie pisze.

7. Przyimek (praepositio) służy do wyrażenia względu lub stosunku jednej rzeczy do drugiej, n. p.

er starb für uns, umarł za nas; er kommt aus dem Hause, idzie z domu.

8. Spójnik (conjunctio) służy do spajania pojedynczych wyrazów lub całych zdań, n. p. der Vater und die Mutter, ojciec i matka; ich weiß, daß du fleißig bist, wiem, że pilnym jesteś.

9. Wykrzyknik (interjectio), to jest króciuchne słówka albo raczej naturalne głosy, służące do wyrażenia różnego uczucia, n. p. ach! o! ha! nu!

§. 6.

Przedimek.

1. Przypadkowanie przedimka pewnego.

Liczba pojedyncza.

Rodz.	męzki.	żeński.	nijaki.
Nom.	der	die	das
Gen.	des	der	des
Dat.	dem	der	dem
Acc.	den	die	das

Liczba mnoga.

Na wszystkie trzy rodzaje.

Nom.	die.
Gen.	der.
Dat.	den.
Acc.	die.

2. Przypadkowanie przedimka niepewnego.

Liczba pojedyncza.

Rodz.	męzki	żeński	nijaki.
Nom.	ein,	eine,	ein,
Gen.	eines,	einer,	eines,
Dat.	einem,	einer,	einem,
Acc.	einen,	eine,	ein.

Liczbę mnogiej nie ma.

§. 7.

Rzeczownik. Jego rodzaj.

1. Rodzaj w języku niemieckim jak i w polskim jest trojaki, i przedimkiem der, die, das się oznacza:

mężki, n. p. der Mann, żeński, n. p. die Frau; nijaki, n. p. das Kind.

I. Rodzaju męskiego są:

- a) imiona osób i zwierząt płci męskiej, n. p. Jupiter, Jowisz; der Vater, ojciec; der Schneider, krawiec; der Hengst, ogier; der Löwe, lew.
- b) imiona wiatrów: der Nord-, Süd-, Ost-, Westwind, wiatr północny, południowy i t. d.
- c) imiona pór roku, miesięcy i dni tygodniowych, n. p. der Frühling, wiosna; der Sommer, lato; der Herbst, jesień; der Winter, zima; der Januar, styczeń; der Montag, poniedziałek; der Mittwoch, środa (także die Mittwoche).
- d) większa część imion gór, n. p. der Brocken, der Rigi, der Jura i t. d.
- e) rzeczowniki na all i po większej części pochodne na el, er, en, ing, ling, n. p. der Stall, stajnia; der Fall, upadek; der Himmel, niebo; der Thaler, talar; der Wagen, wóz; der Hering, śledź; der Findling, podrzutek; der Hänfling, makolągwa.

II. Rodzaju żeńskiego są:

- a) imiona osób i zwierząt płci żeńskiej, n. p. Juno, Junona; die Mutter, matka; die Amme, mamka; die Stute, klacz; die Kuh, krowa. — Wyjęte: das Frauenzimmer, i das Weib, kobieta.
- b) wszystkie rzeczowniki zakończone na e, ei, heit, feit, schaft, ung, ath, inn, n. p. die Güte, dobroć; die Betrügerei, oszukaństwo; die Freiheit, wolność; die Luchtfest, zdatność; die Freundschaft, przyjaźń; die Hoffnung, nadzieja; die Heirath, żeńba; die Wirthinn, gospodyni.

III. Rodzaju nijakiego są:

- a) imiona kruszców, n. p. das Gold, złoto; das Silber, srebro; das Kupfer, miedź; das Eisen, żelazo.
Wyjęte: der Stahl, stal; der Tombak, tombak; der Wismuth, bizmut; der Zink, cynk; der Kobalt, kobalt.
- b) imiona krajów, miast i wsi, n. p. das erleuchtete Europa, oświecona Europa; das fruchtbare Deutschland, żyzne Niemcy; das schöne Berlin, piękny Berlin;

das veränderte Warschau, odmieniona Warszawa. Wyjawszy: die Schweiz, Szwajcarya; die Krım, Krym; die Mark, Marchia; die Lausitz, Łużacya; die Pfalz, falcgrabstwo; i wszystkie na ei i au, n. p. die Türfei, die Moldau; tudzież: der Peloponnes, der Elsaß, der Rheingau i t. d.

- c) wszystkie zbiorowe zaczynające się od syllaby Ge, zdrobniałe na chen i lein, i niemal wszystkie na miß i thum, n. p. das Gewölß, obłoki; das Gebirge, góry; das Mädchen, dziewczę; das Büchlein, książeczka; das Begräbniß, pogrzeb; das Herzogthum, księstwo (wyjawszy: der Irrthum, błąd; der Reichthum, bogactwo); tudzież wszystkie infinitiwyrzeczownie wzięte, n. p. das Hören, słyszenie; das Sehen, widzenie.

2. Następujące rzeczowniki z rodzajem zmieniają znaczenie:

der Band, tom;	das Band, wstążka;
der Bauer, chłop;	das Bauer, klatka.
der Bund, związek;	das Bund, wiązka.
der Chor, chór (wspólny śpiew);	das Chor, chór dla śpiewaczów w kościele.

der Erbe, dziedzic;	das Erbe, dziedzictwo.
der Geißel, zakładnik;	die Geißel, bicz.
der Harz, góry Hare;	das Harz, żywica.
der Heide, poganin;	die Heide, błonie.
der Hut, kapeluszy;	die Hut, 1) pastwisko,

2) ostrożność.

der Kiefer, szczeka;	die Kiefer, sosna.
der Kunde, gość, znajomy;	die Kunde, wieść.
der Leiter, przewodnik;	die Leiter, drabina.
der Lohn, nagroda;	das Lohn, zapłata.
der Mangel, niedostatek;	die Mangel, magiel.
die Mark, 1) Marchia,	das Mark, szpik.

2) grzywna;

der Mast, maszt;	die Mast, tuczenie.
der Mensch, człowiek;	das Mensch, kobiecisko.
der Messer, miernik;	das Messer, nóż.
der Schild, tarcz;	das Schild, godło.
der See, jezioro;	die See, morze.
der Sprosse, potomek;	die Sprosse, szczebel.

die Steuer, pobor;
der Stift, gwoździk;

das Steuer, wiosło.
das Stift, miłosierna fun-
dacya.

der Thor, głupiec;
der Verdienst, zarobek;
die Wehr, obrona;

das Thor, brama.
das Verdienst, zasługa.
das Wehr, tama przez rzekę.

3. Imiona złożone z dwóch lub więcej wyrazów mają rodzaj ostatniego rzeczownika jako pierwiastkowego, n. p. der Hausvater, ojciec rodziny; die Hauptstadt, stolica; der Rathhof, cmentarz; die Hofkirche, kościół naddworny; das Rathhaus, ratusz; der Hausrath, sprzęt domowy.

Wyjątki: die Armuth, wdziek; die Armuth, ubóstwo; die Demuth, pokora; die Großmuth, wspaniałomyślność; die Langmuth, cierpliwość; die Sanftmuth, łagodność; die Schwermuth, posępność; die Wehmuth, smutek; die Antwort, odpowiedź; die Neunaug, minog; der Abscheu, odraza; der Verhaft, areszt; der Vorwand, pretext.

4. Rzeczowniki pochodzące z greckiego, łacińskiego lub francuzkiego języka, zachowują zwyczajnie rodzaj pierwotny, n. p. der Wojewode, Wojewoda; der Senator, Senator; der Canal, kanał; die Pietät, pobożność; das Gymnasium, Gimnazjum; wyjąwszy: der Altar, der Tempel, der Körper, das Pulver, das Labyrinth, das Fieber, der Punkt, das Katheder, die Narzisse, das Echo.

5. Imiona osób i zwierząt rodzaju męskiego formują częstokroć rodzaj żeński przez dodawanie końcowej sylaby inn, (in), zamieniając razem samogłoski a na ä, au na äu, o na ö u na ü, jeżeli są jednozgłoskowe wyrazy, lub jeżeli się kończą na er lub e, n. p.:

der Herzog, książę.

die Herzogin, księżna.

der König, król;

die Königin, królowa.

der Bauer, wieśniak;

die Bäuerin, wieśniaczka.

der Wolf, wilk;

die Wölfin, wilczyca.

der Hund, pies;

die Hündin, suka.

der Löwe, lew;

die Löwin, lwica.

der Jude, żyd;

die Jüdin, żydówka.

Nieregularne formują się:

der Abt, opat;

die Aebtissin, ksieni.

der Prinz, książę;

die Prinzessin, księżniczka.

der Zauberer, czarownik;

die Zauberin, czarownica.

6. Wszystkie rzeczowniki jakiegokolwiek bądź rodzaju przez dodanie *chen* lub *lein* zamienione na zdrobniałe (diminutiva), przechodzą do rodzaju nijakiego, zamieniając oraz w akcentowanej syllabie samogłoski *a* na *ä*, *au* na *äu*, *o* na *ö*, *u* na *ü*, *n*. p.:

der Mann, mąż;	das Männchen, lub Männlein, męzulek.
das Haus, dom;	das Häuschen, domek.
der Kopf, głowa;	das Köpfchen, główka.
der Fuß, noga;	das Füßchen, nóżka.
der Hammer, młot;	das Hammerchen, młotek.
die Frau, pani;	das Fräulein, panienka.
	(także: Fräuchen.)

Zakończone na *e* nieme odrzucają *e* przed *chen*, lub *lein*, *n*. p.:

die Rose, róża;	das Röschchen, Röselein różyczka.
der Knabe, chłopiec;	das Knäbchen, Knäblein, chłopczyk.

Zakończone na *ch* z poprzedzającą samogłoską lub na *en* mają *lein* lub *elchen*, *n*. p.:

der Bach, strumyk;	das Bächlein, strumyczek.
der Strauch, krzak;	das Sträuchlein, krzaczek.
das Loch, dziura;	das Löchlein, dziurka.
das Buch, książka;	das Büchlein, książeczka.
der Wagen, wóz;	das Wägelchen, wózek.

§. 8.

Formy rzeczowników.

Przyjmujemy w tej grammatyce trzy deklinacje czyli formy, stósownie do trzech rodzajów rzeczowników, tudzież stósownie do trojakięgo zakończenia w drugim przypadku.

Tablica zakończeń wszystkich trzech deklinacyj rzeczowników niemieckich.

Forma I.	Forma II.	Forma III.
Liczba pojedyncza.		
Nom. — —	Nom. — —	— (e)
Gen. eß albo s	Gen.)	Gen. en, n
Dat. e albo jak N.	Dat.) jak. Nom.	Dat. en, n
Acc. jak Nom.	Acc.)	Acc. en, n
Liczba mnoga.		
Nom. e, er, en albo jak Nom. sing.	Nom. en, n (e)	Nom. en, n
Gen. jak Nom. plur.	Gen.)	Gen. en, n
Dat. en, n	Dat.) jak Nom. plur.	Dat. en, n
Acc. jak Nom. plur.	Acc.)	Acc. en, n.

§. 9.

Forma pierwsza.

1. Do pierwszej deklinacji należą: a) wszystkie rzeczowniki rodzaju nijakiego; b) prawie wszystkie rzeczowniki rodzaju męskiego z wyjątkiem tych, które należą do trzeciej formy; (porównaj formę trzecią.)

Liczba pojedyncza.

2. Nominativ jest imię w swój pierwotnej formie, niema zatem szczególnego zakończenia.

3. Genitiv. Kończy się na eß lub s.

a) eß mają rzeczowniki zakończone na głoski b, d, t, ch, g, s, sch, ß, ft, z, n. p. des Grabes, grobu; des Hundes, psa; des Tages, dnia i t. d.

b) s mają zakończone na e, el, em, en, er, den i lein, n. p. des Auges, oka; des Spiegels, zwierciadła; des Athems, tchu i t. p.

4. Dativ kończy się za zwyczaj na e; lecz rzeczowniki mające w drugim przypadku s, odrzucają tę samogłoskę, n. p.: dem Manne, dem Auge, dem Spiegel.

5. Accusativ zawsze jest jak Nom., n. p. den Mann, den Schneider.

Liczba mnoga.

6. Dla formowania liczby mnogiej rzeczowniki téj deklinacyi podzielimy na jednozgłoskowe i wielozgłoskowe. Jednozgłoskowe podziela się podług rodzaju na rzeczowniki męskie i na rzeczowniki nijakie; wielozgłoskowe zaś podług zakończenia.

A. Rzeczowniki jednozgłoskowe.

I. Reguła główna. Rzeczowniki jednozgłoskowe rodzaju męskiego formują zwyczajnie liczbę mnogą, dodając do liczby pojedynczej zakończenie e, zamieniając oraz samogłoski a na ä, auna äu, o ö, u na ü, n. p.:

der Hahn, kogut; die Hähne.

der Baum, drzewo; die Bäume.

der Sohn, syn; die Söhne.

der Fuß, noga; die Füße ic.

Wyjątki.

a) Następujące przybierają e, niezamieniając samogłoski:

der Aal, węgorz; die Aale.

der Aar, orzeł; die Aare.

der Arm, ramię; die Arme.

der Akt, akt; die Akte.

der Barsch, okón; die Barsche.

der Bau, budowa; die Baue.

der Bord, pokład; die Borde.

der Dach, jamik; die Dache.

der Docht, knót; die Dachte.

der Dolch, sztylet; die Dolche.

der Dom, tum; die Dome.

der Dorn, eień; die Dorne.

der Druck, druk; die Drucke.

der Forst, szczyt; die Forste.

der Grad, stopień; die Grade.

der Halm, źdźbło; die Halme.

der Hauch, dech; die Hauche.

der Hort, opoka; die Horte.

der Huf, kopyto; die Hufe.

der Hund, pies; die Hunde.

der Lachs, łosoś; die Lachse.

der Laut, głos; die Laute.

der Molch, krzeczek; die

Molche.

der Mond, księżyc; die Monde.

der Mord, rozbój; die Morde.

der Nord, północ; die Norde.

der Pfad, droga; die Pfade.

der Plan, plan; die Plane.

der Pol, biegun; die Pole.

der Port, port; die Porte.

der Puls, puls; die Pulse.

der Punkt, punkt; die Punkte.

der Rost, ruszt; die Roste.

der Schacht, szyba w górach;

die Schachte.

der Schall, filut; die Schalle.

der Schuft, łajdak; die Schufte.

der Schuh, trzewik; die Schuhe. der Staar, szpak; die Staare.
 der Spalt, szpara; die Spalte. der Stoff, materya; die Stoffe.
 der Spunt, szpunt; die Spunde. der Tag, dzień; die Tage.
 der Sund, cieśnina; die Sunde. der Zoll, cal; die Zolle.

b) Następujące rzeczowniki przybierają w liczbie mnogiej er, zamieniając oraz samogłoski a na ă, au na ău, o na ô, u na ů:

der Geist, duch; die Geister.	der Rand, brzeg; die Ränder.
der Gott, bóg; die Götter.	der Strauch, krzak; die
der Leib, ciało; die Leiber.	Sträucher.
der Ort, miejsce; die Orter.	der Wald, bór; die Wälder.
der Mann, mąż; die Männer.	der Wurm, robak; die Würmer.

c) Następujące przybierają zgłoskę en, niezamieniając samogłoski:

der Fels, skała; die Felsen.	der Sporn, ostroga; die Sporen.
der Mast, maszt; die Masten.	der Staat, państwo; die Staaten.
der Psalm, psalm; die Psalmen.	der Strahl, promień; die
der Reif, obręcz; die Reifen.	Strahlen.
der See, jezioro; die Seen.	der Forst, bór; die Forsten.
der Schmerz, ból; die Schmerzen.	der Zins, procent; die Zinsen.

II. Reguła główna. Rzeczowniki jednozgłoskowe rodzaju nijakiego formują zwyczajnie liczbę mnogą, dodając do liczby pojedynczej zakończenie er, zamieniając oraz samogłoski a na ă, au na ău, o na ô, u na ů, n. p.:

das Kalb, cielę; die Kälber.
das Haus, dom; die Häuser.
das Loch, dziura; die Löcher.
das Buch, książka; die Bücher ic.

Wyjątki.

a) Następujące rzeczowniki przybierają e bez zmiany samogłosek:

das Band, więzy; die Bande.	das Erz, kruszec; die Erze.
das Bein, noga; die Beine.	das Brot, chleb; die Brote.
das Boot, bat, (łódź); die	das Beet, zagon; die Beete.
Boote, także Böte.	das Bunt, wiązka; die Bunde.
das Bier, piwo; die Biere.	das Ding, rzecz; die Dinge.
das Beil, topór; die Beile.	das Fest, święto; die Feste.

das Fell, skóra; die Felle.	das Heer, wojsko; die Heere.
das Floß, tratwa; die Flosse, (także Flöße).	das Haar, włos; die Haare.
das Garn, nici; die Garne.	das Pfund, funt; die Pfunde.
das Joch, jarzmo; die Joche.	das Paar, para; die Paare.
das Jahr, rok; die Jahre.	das Reich, państwo; die Reiche.
das Gift, trucizna; die Gifte.	das Reh, sarna; die Rehe.
das Haft, rękojeść; die Haste.	das Rohr, trzcina, die Rohre; (także Röhre).
das Harz, żywica; die Harze.	das Ross, rumak; die Rosse.
das Knie, kolano; die Kniee.	das Salz, sól; die Salze.
das Kreuz, krzyż; die Kreuze.	das Schiff, okręt; die Schiffe.
das Licht, świeca; die Lichte.	das Seil, lina; die Seile.
das Loos, los; die Loose.	das Sieb, przetak; die Siebe.
das Loth, łót; die Lothe.	das Spiel, gra; die Spiele.
das Mal, raz; die Male.	das Schaaf, owca; die Schaafse.
das Maas, miara; die Maasse.	das Stück, kawał; die Stücke.
das Meer, morze; die Meere.	das Tau, lina okrętowa; die Tau.
das Neß, sieć; die Netze.	das Thier, zwierzę; die Thiere.
das Pferd, koń; die Pferde.	das Schock, kopa; die Schocke.
das Recht, prawo; die Rechte.	das Schwein, świnia; die Schweine.
das Reß, żaglik; die Reffe.	das Zelt, namiot; die Zelte.
das Riff, rata, skała podwo- dna; die Riffe.	

b) Następujące rzeczowniki, które w pierwszym przypadku liczby pojedynczej po większej części kończyły się dawniej na e (zob. niżej. str. 24. pod lit. e.), przybierają w liczbie mnogiej en bez zmiany samogłosek.

das Ohr, ucho; die Ohren.	das Hemd, koszula; die Hemden.
das Bett, łóżko; die Betten.	das Herz, serce; die Herzen.

Uwaga. Das Chor, chór, ma die Chöre, ponieważ ten wyraz może być także rodzaju męskiego.

B. Rzeczowniki wielozgłoskowe.

I. Reguła główna. Rzeczowniki dwu i więcej zgłoskowe rodzaju męskiego i nijakiego nie złożone i niezakończone na e, el, en, er, chen, lein,

formują zwyczajnie liczbę mnogą, dodając e bez zmiany samogłosek, n. p.:

der Abend, wieczór; die Abende.
 der Herold, woźny; die Herolde.
 der Jüngling, młodzieniec; die Jünglinge.
 der Bräutigam, narzeczony; die Bräutigame.
 der Amboss, kowadło; die Ambosse.
 das Hinderniß, przeszkoda; die Hindernisse.
 das Labsal, posiłek; die Labsale.
 das Dickicht, gestwina, zarośl; die Dickichte.
 das Kleinod, klejnot; die Kleinode.
 der General, generał; die Generale.
 der Postillon, postylion; die Postillione.
 der Courier, goniec; die Couriere.
 das Institut, instytut; die Institute.
 das Resultat, rezultat; die Resultate.
 der Instinkt, instynkt; die Instinkte etc.

Wyjątki.

a) Samogłoskę końcowąj sylaby nadto zamieniają następujące:

der Beschluß, postanowienie; die Beschlüsse.
 der Bestand, pozostałość; die Bestände.
 der Bezug, powłoka; die Bezüge.
 der Entschluß, zamiar; die Entschlüsse.
 der Entwurf, projekt; die Entwürfe.
 der Erguß, wylanie; die Ergüsse.
 der Gebrauch, zwyczaj; die Gebräuche.
 der Genuß, używanie; die Genüsse.
 der Gesang, śpiew; die Gefänge.
 der Vertrag, ugoda; die Verträge.
 das Arsenal, arsenał; die Arsenäle (Arsenale).
 der Bischof, biskup; die Bischöfe.
 der Altar, ołtarz; die Altäre.
 der Herzog, książę; die Herzöge, (Herzoge).
 der Marschall, marszałek; die Marschälle.
 der Morast, bagnisko; die Moräste.
 der Pallast, pałac; die Palläste.
 das Tribunal, trybunał; die Tribunäle.
 der Choral, chórał; die Choräle.

b) Następujące przybierają w liczbie mnogiej, er, odmieniając oraz samogłoskę:

das Gemüth, umysł; die Gemüther.

das Gemach, pokój; die Gemächer.

das Gewand, suknia; die Gewänder.

das Gesträuch, krzak; die Gesträucher, (Gesträuche.)

das Gespenst, straszydło; die Gespenster.

das Gesicht, twarz; die Gesichter.

das Geschlecht, rodzaj, płeć; die Geschlechter.

das Hospital, (Spital) szpital; die Hospitäler.

das Regiment, pułk; die Regimenter.

c) Następujące mają en bez zmiany samogłosek.

der Aspect, wróżba; die Aspecten.

das Insekt, owad; die Insekten.

der Affect, uczucie; die Affekten (e).

der Zierath, ozdoba; die Zierathen.

d) Rzeczowniki męskie i nijakie, zakończone na thum, przybierają w liczbie mnogiej er, zamieniając oraz u na ü, n. p.:

der Irrthum, błąd; die Irrthümer.

das Fürstenthum, księstwo; die Fürstenthümer. 2c.

II. Reguła główna. Rzeczowniki męskie i nijakie, zakończone na el, en, er, lein, i podobnie nijakie zaczynające się od sylaby Ge a kończące się na e (das Gemälde) zachowują w liczbie mnogiej formę liczby pojedynczej, n. p.:

der Engel, anioł; die Engel.

der Wagen, wóz; die Wagen.

das Fenster, okno; die Fenster.

das Polster, materacyk; die Polster.

der Salamander, salamandra; die Salamander.

das Kindlein, dziecina; die Kindlein.

das Knäblein, pachole; die Knäblein.

das Gebäude, budynek; die Gebäude.

das Gemälde, obraz; die Gemälde.

Wyjątki.

a) Następujące rzeczowniki tych zakończeń zamieniają oraz samogłoski syllab pierwotnych:

der Acker, pole; die Aecker.	der Mantel, płaszcz; die
der Boden, grunt; die Böden.	Mäntel.
der Bruder, brat; die Brüder.	der Nagel, gwóźdź; die Nägel.
der Faden, nić; die Fäden.	der Ofen, piec; die Ofen.
der Garten, ogród; die Gärten.	der Sattel, siodło; die Sättel.
der Graben, rów; die Gräben.	der Schaden, szkoda; die
der Hafen, port; die Häfen.	Schäden.
der Hammel, baran; die Hämmel.	der Schnabel, dziób; die
der Hammer, młot; die Hämmer.	Schnäbel.
der Handel, handel; die Hän-	der Schwager, szwagier; die
del, kłótnia.	Schwäger.
das Kloster, klasztor; die	der Vater, ojciec; die Väter.
Klöster.	der Vogel, ptak; die Vögel.
der Laden, sklep, kram; die	
Läden.	

b) Następujące rzeczowniki tej klasy przybierają w liczbie mnogiej n, niezamieniając samogłoski:

der Stiefel, bót; die Stiefeln.	der Bauer, wieśniak; die
der Pantoffel, pantofel; die	Bauern.
Pantoffeln.	der Gevatter, komotr; die
der Musfel, muszkuł; die	Gevattern.
Musfeln.	der Lorber, wawrzyn; die
der Geißel, zakładnik; die	Lorbern.
Geißeln.	der Better, krewny; die Bettern.
der Charakter, charakter, ma	
die Charaktere.	

c) Rzeczowniki zakończone w liczbie pojedynczej na e, jeżeli nie zaczynają się od sylaby Ge, przybierają w liczbie mnogiej n:

das Auge, oko; die Augen.	das Bette, (Bett) łóżko; die
das Ende, koniec; die Enden.	Betten.
das Hemde, koszula; die	prócz der Käse, sér; die Käse.
Hemden.	

d) Mała ilość rzeczowników rodzaju męskiego, zakończonych na e formuje swe przypadki zupełnie

regularnie od mniej używanego zakończenia en. Do téj należą:

der Buchstabe (także Buchstaben) głoska; der Friede, pokój; der Funke, iskra; der Fußtapfe, ślad; der Gedanke, myśl; der Glaube, wiara; der Haufe, kupa; der Name, imię; der Same, nasienie; der Schade, szkoda; der Schatte, cień; der Wille, wola.

7. Nominativus, Genitivus i Accusativus liczby mnogiej jednakowo się kończą; Dativus zaś przybiera n; lecz gdy Nominativ już się kończy na tę spółgłoskę, natenczas Dativus w niczem się od Nominatiwu nie różni, n. p. die Wagen, wozy; den Wagen; die Knäblein, chłopcy; den Knäblein.

8. Następujące rzeczowniki podług różnego znaczenia różnie formują liczbę mnogą:

der Band, tom.	die Bände, tomy;
das Band, wstążka;	die Bänder, wstążki.
das Band, węzeł;	die Bande, węzły.
das Ding, rzecz;	die Dinge, rzeczy.
das Ding, drobnostka;	die Dinger, drobnostki.
der Fuß, stopa;	die Füße, stopy.
der Fuß, noga;	die Füße, nogi.
das Gesicht, twarz;	die Gesichter, twarze.
das Gesicht, widziadło;	die Gesichte, widziadła.
das Juwel,) klejnot;	die Juwelen, klejnoty.*)
das Kleinod,)	die Kleinode.
der Laden, okienica;	die Läden, okienice.
der Laden, sklep;	die Läden, sklepy.
das Licht, światło;	die Lichter, światła.
das Licht, świeca;	die Lichte, świece.
das Land, kraj;	(die Länder, kraje.
	(die Lande, wszystkie kraje razem.
der Mann, mąż;	(die Männer, mężowie.
	(die Mannen, wazale.

*) Juwelen i Kleinodien znaczą drogie kamienie w sensie zbiorowym.

der Ort, miejsce;	(die Orter, miejsca, jako to: miasta, wsi etc.
das Schild, tarcz;	(die Orte, miejsca, okolice.
das Schild, godło;	die Schilde, tarcze.
das Tuch, chustka;	die Schilder, godła.
das Tuch, sukno;	die Tücher, chustki.
das Wort, wyraz;	die Tuche, sukna.
das Wort, słowo;	die Wörter, wyrazy.
	die Worte, słowa w ciągłej mowie.
der Zoll, cal;	die Zölle, cale.
der Zoll, cło.	die Zölle, cła.

Wzory formy pierwszój.

A. Rzeczowniki jednozgłoskowe.

I. Rodzaju męskiego.

Liczba pojedyncza.

N. der Freund, przyjaciel.	der Baum, drzewo.
G. des Freundes, przyjaciela.	des Baumes, drzewa.
D. dem Freunde, przyjacielowi.	dem Baume, drzewu.
A. den Freund, przyjaciela.	den Baum, drzewo.

Liczba mnoga.

N. die Freunde, przyjaciele.	die Bäume, drzewa.
G. der Freunde, przyjaciół.	der Bäume, drzew.
D. den Freunden, przyjaciółom.	den Bäumen, drzewom.
A. die Freunde, przyjaciół.	die Bäume, drzewa.

II. Rodzaju nijakiego.

Liczba pojedyncza.

N. das Kind, dziecko.	das Buch, książka.
G. des Kindes, dziecka.	des Buches, książki.

D. dem Kinde, dziecku.	dem Buche, książce.
A. das Kind, dziecko.	das Buch, książkę.

Liczba mnoga.

N. die Kinder, dzieci.	die Bücher, książki.
G. der Kinder, dzieci.	der Bücher, książek.
D. den Kindern, dzieciom.	den Büchern, książkom.
A. die Kinder, dzieci.	die Bücher, książki.

B. Rzeczowniki wielozgłoskowe.

I. Niezakończone na el, er, en, chen, lein.

Liczba pojedyncza.

N. der Abend, wieczór.	der Bischof, biskup.
G. des Abends, wieczora.	des Bischofs, biskupa.
D. dem Abend, wieczorowi.	dem Bischof, biskupowi.
A. den Abend, wieczór.	den Bischof, biskupa.

Liczba mnoga.

N. die Abende, wieczory.	die Bischöfe, biskupi.
G. der Abende, wieczorów.	der Bischöfe, biskupów.
D. den Abenden, wieczorom.	den Bischöfen, biskupom.
A. die Abende, wieczory.	die Bischöfe, biskupów.

II. Zakończone na el, er, en, ic.

Liczba pojedyncza.

N. der Engel, anioł.	das Fenster, okno.
G. des Engels, anioła.	des Fensters, okna.
D. dem Engel, aniołowi.	dem Fenster, oknu.
A. den Engel, anioła.	das Fenster, okno.

Liczba mnoga.

N. die Engel, aniołowie.	die Fenster, okna.
G. der Engel, aniołów.	der Fenster, okien.
D. den Engeln, aniołom.	den Fenstern, oknom.
A. die Engel, aniołów.	die Fenster, okna.

Liczba pojedyncza.

N. der Wagen, wóz.	das Gemälde, obraz.
G. des Wagens, wozu.	des Gemäldes, obrazu.

D. dem Wagen, wozowi. dem Gemälde, obrazowi.
A. den Wagen, wóz. das Gemälde, obraz.

Liczba mnoga.

N. die Wagen, wozy; die Gemälde, obrazy.
G. der Wagen, wozów; der Gemälde, obrazów.
D. den Wagen, wozom; den Gemälden, obrazom.
A. die Wagen, wozy; die Gemälde, obrazy.

Liczba pojedyncza.

N. der Funke (Funken) iskra. der Friede (Frieden), pokój.
G. des Funkens, iskry. des Friedens, pokoju.
D. dem Funken, iskrze. dem Frieden, pokojowi.
A. den Funken, iskrę. den Frieden, pokój.

Liczba mnoga.

N. die Funken, iskry. die Frieden, pokoje.
G. der Funken, iskier. der Frieden, pokojów.
D. den Funken, iskrom. den Frieden, pokojom.
A. die Funken, iskry. die Frieden, pokoje.

Uwaga. Zbliża się także do tej formy, mianowicie w Genitywie i Datywie liczby pojedynczej: das Herz (serce); des Herzens; dem Herzen; Ac. das Herz. Plur. die Herzen; der Herzen; den Herzen; die Herzen.

§. 10.

FORMA DRUGA.

1. Do tej deklinacyi należą wszystkie rzeczowniki rodzaju żeńskiego:

2. Przez wszystkie przypadki liczby pojedynczej zakończenie pierwszego niezmiennie zachowują.

3. Liczba mnoga w wszystkich przypadkach kończy się na en, n. p.:

die Zeit, czas; die Zeiten. die Zahl, liczba; die Zahlen.

Zakończone zaś na e, el, er, liczbę mnogą na sam o n formują, n. p.:

die Ente, kaczka; die Enten. die Mauer, mur; die Mauern.
die Eichel, żołądz; die Eicheln. die Leier, lira; die Leiern.

4. Znaczna ilość rzeczowników jednozgłoskowych po większej części zakończonych na t, th, d i s z zmianą samogłoski przybierają w liczbie mnogiej e:

die Art, siekiera; die Aerte.
die Angst, strach; die Aengste.
die Ausflucht, wybieg; die
Ausflüchte.

die Bank, ławka; die Bänke.
die Braut, narzeczoną; die
Bräute.

die Brunst, żar; die Brünste.
die Brust, pierś; die Brüste.
die Einkunft, dochód; die
Einkünfte.

die Faust, pięść; die Fäuste.
die Frucht, owoc; die Früchte.
die Gruft, grób; die Grüste.
die Gans, gęś; die Gänse.
die Haut, skóra; die Häute.
die Hand, ręka; die Hände.
die Kuh, krowa; die Kühe.
die Kunst, sztuka; die Künste.
die Laus, wesz; die Läuse.

die Lust, powietrze; die Lüste.
die Lust, ochota, rozkosz;
die Lüste;

die Kraft, moc; die Kräfte.
die Klust, otchłan; die Klüste.
die Macht, moc, potęga,
die Mächte *)

die Magd, dziewczka; die Mägde.
die Maus, mysz; die Mäuse.
die Noth, potrzeba; die Nothe.
die Nuß, orzech; die Nüsse.
die Naht, szew; die Nähte.
die Nacht, noc; die Nächte.
die Sau, świnia; die Säue,
(Sauen).

die Schnur, sznur; die Schnüre.
die Stadt, miasto; die Städte.
die Wand, ściana; die Wände.
die Wurst, kiszka; die Würste.
die Zunft, cech; die Zünfte.

5. Die Mutter, matka, ma w licz. mn. die Mütter;
die Tochter, córka; die Töchter; die Kenntniß wiadomość, die
Kenntnisse; jak wszystkie zakończone na niß.

Uwaga. Wiele imion należących teraz do téj formy,
kończyły się dawniej w Genitywie i Datywie sing. na
en i należały do formy trzeciej. Dotychczas znajdujemy
ślady téj formy w niektórych sposobach mówienia, n. p.
in Gnaden własce; auf Erden na ziemi; meiner Frauen
Bruder, brat żony.

*) Ale się mówi: die Ohnmacht, omalenie, die Ohnmachten; die
Weihnachten, Plur. Boże narodzenie.

Wzory formy drugiej.

Liczba pojedyncza.

N. die Zeit, czas.	die Feder, pióro.
G. der Zeit, czasu.	der Feder, pióra.
D. der Zeit, czasowi.	der Feder, pióru.
A. die Zeit, czas.	die Feder, pióro.

Liczba mnoga.

N. die Zeiten, czasy.	die Federn, pióra.
G. der Zeiten, czasów.	der Federn, piór.
D. den Zeiten, czasom.	den Federn, piorom.
A. die Zeiten, czasy.	die Federn, pióra.

Liczba pojedyncza.

N. die Braut, narzeczona.	die Mutter, matka.
G. der Braut, narzeczonej.	der Mutter, matki.
D. der Braut, narzeczonej.	der Mutter, matce.
A. die Braut, narzeczoną.	die Mutter, matkę.

Liczba mnoga.

N. die Bräute, narzeczone.	die Mütter, matki.
G. der Bräute, narieczonych.	der Mütter, matek.
D. den Bräuten, narieczo- nym.	den Müttern, matkom.
A. die Bräute, narzeczone.	die Mütter, matki.

§. 11.

FORMA TRZECIA.

1. Do téj formy należą tylko niektóre imiona osób i zwierząt rodzaju męskiego.

2. Rzeczowniki swojskie, należące do téj formy, kończą się zwyczajnie na e, n. p. der Bube, chłopak; der Hake, kruk; der Gefährte, towarzysz; der Geselle, czeladnik.

3. Następujące imiona, kończące się dawniej po większej części na e, mieszczą się teraz w téj formie jako jednozłotkowe: der Bär, niedźwiedź; der Bursch, chłopak; der Fürst, książę; der Graf, hrabia; der Geck, trzpiot; der Greif, gryf; der Herr, pan; der Held, bohater;

der Mensch, człowiek; der Mohr, murzyn; der Mond, księżyc; der Narr, blazen; der Pfau, paw; der Prinz, królewicz, książę; der Spatz, wróbel; der Schulz. (Schults heiß), soltys; der Schranz, dworak; der Strauß, stras; der Thor, głupiec.

4. Dalej należą tutaj imiona rodowe: der Baier, der Barbar, der Bulgar, der Franke, der Franzose, der Jude, der Kaffer, der Pommer, der Preuße, der Pole, der Tartar i t. d.

5. Rzeczowniki: der Unterthan, poddany; der Vorfahr, przodek; der Nachbar, sąsiad; der Fels, skała; der Diamant, diament; der Feu, lew; der Bauer, chłop czasem podług téj formy się odmieniają, czasem podług pierwszój.

6. Prócz pierwszego przypadku liczby pojedynczej wszystkie inne kończą się na en lub n. Ostatnią głoskę przybierają rzeczowniki zakończone na e lub na zgłoski nieakcentowane, mające końcowe litery r, l, n. p. der Affe, małpa; des Affen; der Ungar, Węgrzyn; des Ungarn.

7. Liczba mnoga w téj deklinacyi nigdy samogłoski nie zamienia, n. p. der Graf, hrabia; die Grafen; der Pfau, paw; die Pfauen; der Mohr, murzyn; die Mohren; der Bursch, chłopak, die Burschen.

Wzory formy trzeciój.

Liczba pojedyncza.

N. der Knabe, chłopiec.	der Student, uczeń.
G. des Knaben, chłopca.	des Studenten, ucznia.
D. dem Knaben, chłopcu.	dem Studenten, uczniowi.
A. den Knaben, chłopca.	den Studenten, ucznia.

Liczba mnoga.

N. die Knaben, chłopcy.	die Studenten, uczniowie.
G. der Knaben, chłopców.	der Studenten, uczniów.
D. den Knaben, chłopcom.	den Studenten, uczniom.
A. die Knaben, chłopców.	die Studenten, uczniów.

Forma rzeczowników złożonych.

1. Pod wyrazem imion złożonych rozumimy nie tylko imiona złożone z dwóch rzeczowników; lecz także takie, które złożone zostały z innych części mowy, a niekiedy tylko z samej sylaby pierwotnej na początku lub na końcu słowa: der Haushater, ojciec rodziny; die Großmutter, babka; der Ausgang, wychód; das Schreibzeug, kalamarzyk; die Einfalt, prostota; der Vorwand, pretekst; die Singschule, szkoła śpiewania; der Anwalt, adwokat; der Wiedehopf, dudek.

2. Deklinacya i rodzaj rzeczowników złożonych stósuje się zwyczajnie do deklinacyi i rodzaju ostatniego rzeczownika w złożeniu: der Jagdhund, pies do polowania; odmienia się jak der Hund; die Hausthür, drzwi sienne; jak die Thür; das Lesebuch, książka do czytania; jak das Buch; der Oberpräsident, prezydent naczelny; jak der Präsident. Atoli prawidło to nie jest bez wyjątków, jak n. p. die Weihnachten, Boże narodzenie; die Ohnmacht, niemoc; die Ohnmachten, omdlenie; die Vollmacht, pełnomocnictwo, die Vollmachten; der Bösewicht, złoczyńca, die Bösewichter; der Vormund, opiekun, die Vormünder.

3. Imiona męzkie i nijakie, których ostatnia część jest rzeczownikiem, albo mniej znanym lub używanym wyrazem, lub nakoniec tylko sylabą pierwotną, odmieniają się jak rzeczowniki wielozgłoskowe niezłożone, nie zmieniając samogłoski, n. p.:

der Wiedehopf, dudek; die Wiedehopfe.

der Trunkenbold, pijanica; die Trunkenbolde.

der Taugenichts, ładaco; die Taugenichtse.

der Raseweiß, weibski; die Raseweise.

der Störenfried, człek niespokojny; die Störenfriede.

der Anwalt, adwokat; die Anwalte.

Uważamy jednak, że der Ablass, odpust, die Ablässe; der Vortrag, wykład, die Vorträge; der Vorwand, pozor, die Vorwände; odmieniają się regularnie podług formy rzeczowników jednozgłoskowych, lubo jc-

dnozgłoskowe formy der Wand, der Trag, der Faß nie-
używane.

§. 13.

Forma imion cudzoziemskich.

1. Do pierwszój formy należą, i en (n) w liczbie mnogiej przybierają wszystkie rzeczowniki rodzaju męskiego i nijakiego, które z greckiego lub łacińskiego pochodząc, w pierwszym przypadku liczby pojedynczej zakończenie obce zatrzymają, n. p.:

der Professor, die Professoren.	der Triumvir, die Triumviren.
der Hero, die Heroen.	der Polonismus, die Polonismen.
das Drama, die Dramen.	
der Augur, die Augurn.	der Genius, die Genien.
das Gymnasium, die Gymnasien.	das Verbum, die Verben.

Wyjęte są i e mają:

der Castor, die Castore.	der Matabor, die Matabore.
der Electrophor, die Electro- phore.	das Meteor, die Meteore.

2. Zakończzone na al, an, in, on, an, at, em, ent, tot, tw ic. w liczbie mnogiej przybierają e, n. p.:

der General, die Generale.	das Magazin, die Magazine.
der Castellán, die Castellane.	das Monument, die Monu- mente.
der Bibliothekar, die Biblio- thekare.	der Patron, die Patrone.
das Vicariat, die Vicariate.	der District, die Districte.
das Philosophem, die Philo- sopheme.	das Creditiv, die Creditive.
	das Concert, die Concerte.
	das Epigramm, die Epigramme.

3. Do drugiej formy należą wszystkie imiona cudzoziemskie rodzaju żeńskiego zakończone na e, in, anz, enz, if, in, ion, iz, tät, ur ic. n. p.:

die Secunde, die Secunden.	die Doctorin, die Doctorinen.
die Poesie, die Poesien.	die Miliz, die Milizen.
die Substanz, die Substanzen.	die Correctur, die Correcturen.

4. Do trzeciej formy należą imiona cudzoziemskie rodzaju męskiego zakończone na ač, ef, if, of, ul, and, end, ond, ant, ent, ont, at, et, it.

ut, og, op, ar, arch, ast, ist, ent, aph, oph, ai, ei ic.
n. p.:

der Kosak; der Katholik; der Mameluk; der Examinand;
der Bagabond; der Secundant; der Präsident; der Archont;
der Candidat; der Poet; der Israelit; der Patriot;
der Substitut; der Theolog; der Misanthrop; der Janitschar;
der Husar; der Monarch; der Gymnast; der Podagrif;
der Architect; der Biograph; der Philosoph; der Lafai;
der Papagei.

§. 14.

Forma imion własnych.

1. Tutaj należą nazwiska osób, krajów, rzek, gór, lasów, miesięcy, miast, wsi i t. p. i odmieniają się już z przedimkiem, już bez przedimka.

2. Liczba pojedyncza imion osób nie odmienia się wcale, jeżeli przed niemi poprzedza artykuł pewny lub niepewny; w liczbie zaś mnogięj męzkie przybierają e, żeńskie en bez zmiany samogłoski, n. p.:
der Ludwig, die Ludwige. die Agnes, die Agnesen.
der Friedrich, die Friedrichs. die Luise, die Luisen.

Wyjątki. Jeżeli liczba pojedyncza imion osób kończy się na a, e, i, el, em, en, er natenczas liczba mnoga nie różni się od liczby pojedynczej, n. p.:

der Seneca, die Seneca. der Schlegel, die Schlegel.
der Göthe, die Göthe. der Degen, die Degen.
der Galetti, die Galetti. der Schiller, die Schiller.

Uważać jednak należy, że niektórzy nowatorowie wszystkie imiona osób w liczbie mnogięj nieodmiennie używają: die Napoleon, die Cicero, die Sappho, die Corinna ic.

3. Imiona osób położone bez artykułu w drugim przypadku przybierają s, kończące się zaś na e albo na dwie spółgłoski przybierają enſ, w trzecim i czwartym przypadku kończą się na en (n) albo tak jak Nominativ. Liczba mnoga obu rodzajów formuje się jak z artykułem.

4. Imiona rzek, gór i miesięcy, za zwyczaj artykuł przed sobą mające, jak imiona pospolite się

odmieniają, t. j. męzkie podług pierwszej deklinacyi, żeńskie podług drugiej, n. p. der Rhein, des Rheins; der Harz, des Harzes; der December, des Decembers; die Donau, der Donau; die Weichsel, der Weichsel.

Wzory przypadkowania imion osób.

I. Z artykułem.

Liczba pojedyncza.

N. der Klopstock,	der Göthe,	die Agnes,	die Corinna.
G. des Klopstock,	des Göthe,	der Agnes,	der Corinna.
D. dem Klopstock,	dem Göthe,	der Agnes,	der Corinna.
A. den Klopstock,	den Göthe,	die Agnes,	die Corinna.

Liczba mnoga.

N. die Klopstocke.	die Göthe,	die Agnesen,	die Corinnan.
G. der Klopstocke,	der Göthe,	der Agnesen,	der Corinnan.
D. den Klopstocken,	den Göthen,	den Agnesen,	den Corinnan.
A. die Klopstocke,	die Göthe,	die Agnesen,	die Corinnan.

II. Bez artykułu.

Liczba pojedyncza.

N. Göthe,	Franz.	Luise
G. Göthes lub Göthens,	Franzens,	Luizens.
D. Göthe lub Göthen,	Franz lub Franzén.	Luisen.
A. Göthe lub Göthen,	Franz lub Franzén.	Luisen.

§. 15.

Przymiotnik.

1. Deklinacya przymiotnika w niemieckim jest dwojaka:

- mając przed sobą artykuł pewny lub niepewny, wszystkie rodzaje i przypadki kończą się na en prócz Acc. sing. w rodzaju żeńskim i nijakim.
- stojąc samotnie z rzeczownikiem przez wszystkie przypadki przybiera zakończenia artykułu pewnego der, die, das.

Wzory deklinacyi przymiotnika.

a) Z artykułem pewnym lub niepewnym.

Liczba pojedyncza.

N. der gute Mann;	die gute Frau;	das gute Kind.
dobry mąż.	dobra kobieta.	dobre dziecko.
G. des guten Mannes;	der guten Frau;	des guten Kindes.
D. dem guten Manne;	der guten Frau;	dem guten Kinde.
A. den guten Mann;	die gute Frau;	das gute Kind.

Liczba mnoga.

N. die guten Männer;	die guten Frauen;	die guten Kinder.
G. der guten Männer;	der guten Frauen;	der guten Kinder.
D. den guten Männern;	den guten Frauen;	den guten Kindern.
A. die guten Männer;	die guten Frauen;	die guten Kinder.

Liczba pojedyncza.

N. ein guter Mann;	eine gute Frau;	ein gutes Kind.
dobry mąż.	dobra kobieta.	dobre dziecko.
G. eines guten Mannes;	einer guten Frau;	eines guten Kindes.
D. einem guten Manne;	einer guten Frau;	einem guten Kinde.
A. einen guten Mann;	eine gute Frau;	ein gutes Kind.

b) Bez artykułu:

Liczba pojedyncza.

N. guter Wein;	gute Suppe;	gutes Brot.
dobre wino.	dobra zupa.	dobry chléb.
G. gutes Weines;	guter Suppe;	gutes Brotes.
D. gutem Weine;	guter Suppe;	gutem Brote.
A. guten Wein;	gute Suppe;	gutes Brot.

Liczba mnoga.

N. gute Weine;	gute Suppen;	gute Brote.
G. guter Weine;	guter Suppen;	guter Brote.
D. guten Weinen;	guten Suppen;	guten Broten.
A. gute Weine,	gute Suppen,	gute Brote.

2. Przymiotniki rzeczownie używane zachowują także deklinacyą przymiotników, n. p. der Gelehrte, ein Gelehrter, uczony; des Gelehrten, eines Gelehrten; liczb. mn. die Gelehrten, Gelehrte, Gelehrter 2c.; das Gute, des Guten 2c.

3. Zamiast zakończenia *eß* drugiego przypadku licz. pojed. używa się także zakończenie *en*, n. p. *troctenen Mundes*; *glorreichen Andenfens*, zam. *glorreiches Andenfens*.

4. Jeżeli kilka przymiotników stoi przed rzeczownikiem, natenczas zakończenie *eß* drugiego i *en* trzeciego przypadku pierwszemu się tylko daje, n. p.:

Sing. N. *guter alter rother Wein*.

G. *gutes alten rothen Weines*.

D. *gutem alten rothen Wein*.

A. *guten alten rothen Wein*.

Plur. N. *gute alte rothe Weine* ic.

§. 16.

Stopniowanie przymiotnika.

1. Stopień wyższy formuje się, dodając do stopnia równego *er* albo *r*; stopień zaś najwyższy dodając *st* albo *est*, zamieniając oraz samogłoski *a*, *o*, *u*, na *ä*, *ö*, *ü*, jeżeli stopień równy jedną tylko ma zgłoskę; n. p.:

groß wielki; *größer* większy; *größest*, (*größt*) największy.

arm ubogi; *ärmer* uboższy; *ärmst* najuboższy.

kurz krótki; *kürzer* krótszy; *kürzest* najkrótszy.

klein mały; *kleiner* mniejszy; *kleinst* najmniejszy.

langsam wolny; *langsamer* wolniejszy; *langsamst* najwolniejszy,

mächtig potężny; *mächtiger* potężniejszy; *mächtigst*, najpotężniejszy.

eitel próżny; *eitler* próźniejszy; *eitelst* najpróżniejszy.

bitter gorzki, *bitterer* albo *bittre* *) gorzciejszy, *bitterst* najgorzciejszy.

2. Następujące jednozgłoskowe przymiotniki nie zmieniają samogłosek ani w stopniu wyższym, ani w najwyższym:

bunt pstry; *bunter*, *buntest*. *los* wolny; *loser*, *losest*.

fahl płowy; *fahler*, *fahlst*. *matt* słaby; *matter*, *matte*.

*) Jeżeli stopień równy kończy się na *el* albo *er* zwykle wyrzuca się *e* przed *l* albo *r*.

falsch fałszywy; falsch, falschst.	nackt nagi; nackter, nacktst.
froh wesół; froher, frohst.	platt płaski; platter, plattest.
hohl wydrażony; hohler, hohlst.	roh surowy; roher, rohst.
hohl miły; holder, holdest.	rund okrągły; runder, rundest.
kahl łysy; kahler, kahlst.	sanft łagodny; sanfter, sanftest.
larg skąpy; larger, largst.	satt syty; satter, sattest.
klar jasny; klarer, klarst.	stolz, pyszny; stolzer, stolzest.
lahm kulawy; lahmer, lahmst.	toll szalony; toller, tollst.
	voll pełny; voller, vollst.

3. Niektóre przymiotniki formują wyższe stopnie nieregularnie:

Pos.	Comp.	Super.
gut, dobry,	besser, lepszy,	best, najlepszy.
hoch, wysoki,	höher, wyższy,	höchst, najwyższy.
nahe, blizki,	näher, bliższy,	nächst, najbliższy.
wiel, wiele,	mehr, więcej,	meist, mehest, najwięcej.
wenig, mało,	weniger, albo minder mniej	wenigst albo mindest, najmniej.

4. Stopnie wyższe przymiotników mają też samę deklinacyą, co i stopnie równe: N. der bessere Mann, die bessere Frau, das bessere Kind. G. des besseren Mannes, der besseren Frau, des besseren Kindes, — ein besserer Mann, eine bessere Frau, ein besseres Kind, — besserer Wein, bessere Suppe, besseres Brot, — der beste Mann, die beste Frau, das beste Kind, etc.

5. Stopień najwyższy nie używa się inaczej, jak tylko z artykułem pewnym albo z sylabą am z trzecim przypadkiem. Nie mówi się więc: der Mann ist schönst, lecz: der Mann ist der schönste lub am schönsten; podobnie: die Frau ist die jüngste lub am jüngsten; die Kinder sind die artigsten lub am artigsten; die Pferde meines Bruders sind die besten lub am besten.

§. 17.

Imiona liczbowe.

1. Imiona liczbowe są albo oznaczone albo nie-oznaczone; pierwsze dzielą się na główne i porządkowe.

Tabella imion głównych i porządkowych.

eins, jeden.	der erste, pierwszy.
zwei, dwa.	der zweite, drugi.
drei, trzy.	der dritte, trzeci.
vier, cztery.	der vierte, czwarty.
fünf, pięć.	der fünfte, piąty.
sechs, sześć.	der sechste, szósty.
sieben, siedm.	der siebente, siódmy.
acht, ośm.	der achte, ósmy.
neun, dziewięć.	der neunte, dziewiąty.
zehn, dziesięć.	der zehnte, dziesiąty.
elf albo eilf, jedenaście.	der elfte, jedenasty.
zwölf, dwanaście.	der zwölfte, dwunasty.
dreizehn, trzynaście.	der dreizehnte, trzynasty.
vierzehn, czternaście.	der vierzehnte, czternasty.
fünfzehn, piętnaście.	der funfzehnte, piętnasty.
sechzehn, szesnaście.	der sechzehnte, szesnasty.
siebzehn albo siebenzehn siedm- naście.	der siebzehnte, siedmnasty.
achtzehn, osnaście.	der achtzehnte, osmnasty.
neunzehn, dziewiętnaście.	der neunzehnte, dziewiętnasty.
zwanzig, dwadzieścia.	der zwanzigste, dwudziesty.
ein und zwanzig, dwadzieścia jeden etc.	der ein und zwanzigste dwu- dziesiąty pierwszy etc.
dreißig, trzydzieści.	der dreißigste, trzydziesty.
ein und dreißig, trzydzieści jeden etc.	der vierzigste, czterdziesty.
vierzig, czterdzieści.	der funfzigste, pięćdziesiąty.
funfzig, pięćdziesiąt.	der sechzigste, sześćdziesiąty.
sechzig, sześćdziesiąt.	der siebzigste, siedmdziesiąty.
siebzig albo siebenzig, siedm- dziesiąt.	der achtzigste, osmdziesiąty.
achtzig, osmdziesiąt.	der neunzigste, dziewięćdzie- siąty.
neunzig, dziewięćdziesiąt.	der hundertste, setny.
hundert, sto.	der hundert und erste setny pierwszy.
hundert und eins, zwei, etc.	der tausendste, tysiączny.
tausend, tysiąc.	

2. Ein, eine, ein, jeden, jedna, jedno, odmienia się

jak artykuł niepewny i używa się tylko przed rzeczownikami lub innem imieniem liczbowem, n. p. ein Mann, eine Frau, ein Kind; ein und dreißig, ein hundert, eine Million.

3. Der eine, die eine, das eine odmienia się jak przymiotnik z artykułem pewnym, n. p. der eine Mann, die eine Frau, das eine Kind; G. des einen Mannes, der einen Frau, des einen Kindes ic.

4. Einer, eine, eines lub eins odmienia się jak przymiotnik bez artykułu i wtedy się tylko używa, kiedy samotnie stojąc do innego rzeczownika się odnosi, n. p. Einer ist, der alles lenkt, jeden jest, który wszystkiem kieruje; wie viel Bücher hast du? ich habe nur eins, ile masz książek? mam tylko jedną. — W liczeniu, nie dodając rzeczy liczonej, zawsze się mówi eins, n. p. einmal eins ist eins; es hat eins geschlagen.

5. Zwei i drei, gdy przed niemi przedimek nie poprzedza, następującym sposobem się odmieniają:

N. zwei, drei.

G. zweier, dreier.

D. zweien, dreien.

A. zwei, drei.

z artykułem zaś są nieodmienne, n. p. die Früchte zweier Bäume; die Früchte der zwei Bäume, owoce dwóch drzew.

Uwaga. Beide, obaj, oba, obie podlega prawidłom przymiotnika, n. p. die beiden Knaben lernen nichts, beide sind nemlich faul.

6. Wszystkie inne imiona liczbowe główne z rzeczownikami używane wcale się nie przypadkują, n. p. mit vier Thalern ist er nicht zufrieden; bez niego zaś rzeczownie używane w Dativie niektóre czasem dostają en, n. p. mit Sechsen fahren, jechać szóstką; da liegen sie zu Tausenden, leżą tysiącami.

7. Od liczb głównych, które się także jak rzeczowniki rodzaju żeńskiego używają, n. p. die Eins, jednaostka; wyprowadzają się rzeczowniki na er i ling, n. p. der Sechser, szóstak; ein Zwanziger, dwudziestoletni; ein Neunziger, dziewięćdziesiętletni; der Zwilling, bliźniak; dalej przymiotniki i przysłówki na fach,

fältig, lei i mal, n. p. einfach, pojedynczy; hundertfältig, posetny; zweierlei, dwojaki; zehnmal, dziesięć razy etc.

8. Imiona liczbowe porządkowe odmieniają się jak przymiotniki, n. p. der erste Schüler; die zweite Frau; das dritte Kind. G. des ersten Schülers; der zweiten Frau; des dritten Kindes; ein sechster Mann; eine siebente Frau; ein achtes Kind etc.

9. Od liczb porządkowych wyprowadzają się rzeczowniki na tel, n. p. ein Drittel, trzecia część; i przysłówki na halb, ens i lich, n. p. drittehalb, półtrzecia; erstens albo erslich, po pierwsze etc.

Uwaga. Imiona liczbowe ułamkowe są nieodmienne, n. p. in viertelhalb Jahren; prócz ein halb: in einem halben Jahre.

10. Imiona liczbowe nieoznaczone odmieniają się częścią jak przymiotniki, częścią wcale się nie przypadkują. Odmienne są: aller, alle, alles, wszystek, ka, ko; jeder, jede, jedes; ein jeder, eine jede, ein jedes; jedweder, jedwede, jedwedes; jeglicher, jegliche, jegliches, każdy; einiger, einige, einiges, niektóry; etlicher, etliche, etliches, kilka; mancher, manche, manches, niektóry; fein, feine, (z rzeczownikiem) lub feiner, feine, feines, (bez rzeczownika) żaden; sämtlicher, sämtliche, sämtliches i der sämtliche etc. wszystek; gesamter, gesammte, gesamtes i der gesammte etc. wszystek; vieler, viele, vieles, wiele; weniger, wenige, weniges, mało; mehrer, mehrere, mehreres, więcej; der, die, das ganze, cały; der, die, das halbe, pół. — Nieodmienne są: lauter, sam; sammt und sonders, inßgesamt, wszyscy razem; etwas, trochę; genug, dosyć; theils, częścią; nichts, nic.

§. 18.

Zaimki.

1. Zaimki według różnego znaczenia dzielą się:
a) na osobiste; b) dzierzawcze; c) wskazujące; d) określne; e) względne; f) pytające; g) przymiotne.

I. Deklinacya zaimków osobistych.

Liczba pojedyncza.

N. ich, ja.	N. du, ty.
G. meiner, (mein) mnie.	G. deiner, (dein) ciebie.
D. mir, mnie, (mi).	D. dir, tobie, (ci).
A. mich, mnie (miej).	A. dich, ciebie (cię).

Liczba mnoga.

N. wir, my.	N. ihr, wy.
G. unser, nas.	G. euer, was.
D. uns, nam.	D. euch, wam.
A. uns, nas.	A. euch, was.

Liczba pojedyncza.

Rodz. męzki	żeński	nijaki.
N. er, on.	ste, ona.	eß, ono.
G. seiner (sein) jego.	ihrer, jej.	seiner, (sein) jego.
D. ihm, jemu.	ihr, jej.	ihm, jemu.
A. ihn, jego.	ste, ją.	eß, ono.

Liczba mnoga.

Na 3 rodzaje.

N. sie, oni, one. (Sie.)
G. ihrer, ich. (Ihrer.)
D. ihnen, im. (Ihnen.)
A. sie, ich, je. (Sie.)

Sie, Ihrer, ic. używa się przemawiając do kogo, zamiast Du etc.

2. Jeżeli którakolwiek z trzech osób co czyni w zględem siebie samój, t. j. jeżeli czynność na osobę lub rzecz działającą się zwraca, tak że osoba słowa i zaimka jest ta sama; natenczas zaimek osobisty staje się zwrotnym. W polskim języku dla niego na wszystkie trzy osoby jedną mamy formę (siebie, sobie etc.) w niemieckim zaś tylko na trzeci i czwarty przypadek osoby trzeciej, dopełniając innych osób i przypadków zaimkiem osobistym. Deklinacya zaimka zwrotnego więc następująca będzie:

II. Deklinacya zaimka zwrotnego.

Liczba pojedyncza.

Na 3 rodz.

D. mir;	dir;	sich,) sobie.
A. mich;	dich;	sich,) siebie, się.

Liczba mnoga.

Na trzy rodzaje.

D. uns;	euch;	sich,) sobie.
A. uns;	euch;	sich,) siebie, się.

n. p. ich kaufte mir einen Hut, um mich gegen die Hitze zu schützen, kupilem sobie kapelusz, chcąc się od zapachu zasłonić; wir haben uns gekauft, kupiliśmy sobie; ihr habt euch gekauft, kupiliście sobie; sie haben sich gekauft, kupili sobie.

3. Nieoznaczone zaimki osobiste są: man,

n. p. man sagt, mówią; Jederman, każdy; Jemand, ktoś i Niemand, nikt, które się tak odmieniają:

N. Jederman	Jemand	Niemand.
G. Jedermans	Jemandes	Niemandes.
D. Jederman	Jemanden	Niemanden.
A. Jederman	Jemand	Niemand.

III. Deklinacya zaimków dzierzawczych.

Liczba pojedyncza.

Rodz. męzki	żeński	nijaki.
N. mein, mój.	meine, moja.	mein, moje.
G. meines, mego.	meiner, mój.	meines, mego.
D. meinem, memu.	meiner, mój.	meinem, memu.
A. meinen, mego, mój	meine, moje.	mein, moje.

Liczba mnoga.

Na trzy rodzaje.

N. meine, moi, moje.
G. meiner, moich.
D. meinen, moim.
A. meine, moich, moje.

Podobnież odmieniają się:

Rodz. męzki	żeński	nijaki.
dein, twój,	deine, twoja.	dein, twoje.
sein, swój, lub jego	seine, swoja, lub jego,	sein, swoje lub jego, (mówiąc o męż- czyźnie).
ihŕ, swój, lub jēj.	ihre, swoja, lub jēj,	ihŕ, swoje lub jēj, (mówiąc o ko- biecie).
unser, nasz.	unsere, nasza,	unser, nasze.
euer, wasz.	eure, wasza.	euer, wasze.
ihŕ, swój, lub ich.	ihre, swoje, lub ich	ihŕ, swoje, lub ich (w liczbie mno- giej obu rodz.)

4. Zaimki dzierzawcze położone po rzeczowni-
ku, do którego należą, jako predykat zdania, nie od-
mieniają się wcale, n. p. der Vater ist mein; das
Kind ist sein; die Häuser sind unser ic.

5. Kiedy się odnoszą do rzeczowników, których
się tylko domyślamy, przybierają zakończenie er, e, es:
meiner, meine, meines; deiner, deine, deines ic.

n. p. der Hut ist mein; deiner ist nicht so schön, kapelus-
z jest mój, twój niejest tak piękny; unser Garten ist grö-
ßer, als eurer, nasz ogród jest większy, niż wasz; mein
Haus und deins mój dom i twój; hier hast du deine Uhr,
gieb mir meine, oto jest twój zegarek, daj mi mój.

6. Zamiast meiner, meine, meines ic. mówi się także:

der, die, das meinige, czyli meine
der, die, das deinige, czyli deine.
der, die, das ihrige, czyli ihre.
der, die, das seinige, czyli seine.
der, die, das unsrige, czyli unsere.
der, die, das eurige, czyli eure.
der, die, das ihrige, czyli ihre.

które się odmieniają jako przymiotniki z artykułem
pewnym.

IV. Deklinacya zaimków wskazujących.

Liczba pojedyncza.

Rodz. męzki	żeński	nijaki.
N. diefer, ten,	diefe, ta,	diefeß, to.
G. diefeß, tego,	diefer, téj,	diefeß, tego.
D. diefem, temu.	diefer, téj,	diefem, temu.
A. diefen, tego, ten.	diefe, tę.	diefeß, albo dieß, to.

Liczba mnoga.

Na 3 rodzaje.

N. diefe, ci, te.

G. diefer, tych.

D. diefen, tym.

A. diefe, tych, te.

Liczba pojedyncza.

Rodz. męzki	żeński	nijaki.
N. jener, ów,	jene, owa,	jeneß, owo.
G. jeneß, owego.	jener, owéj,	jeneß, owego.
D. jenem, owemu.	jener, owéj,	jenem, owemu.
A. jenen, owego, ów.	jene, owę.	jeneß, owo.

Liczba mnoga.

Na 3 rodzaje.

N. jene, owi, owe.

G. jener, owych.

D. jenen, owym.

A. jene, owych, owe.

7. Diefer odnosi się do rzeczownika najbliższego osobie, która mówi, jener zaś do rzeczownika odleglejszego, n. p.: diefer Mann da, ten człowiek; jeneß Pferd dort, ów koń. Za nie często się kładzie artykuł der, die, das, który natenczas akcent dostaje: Der Mann, Die Frau, Das Kind; stojąc zaś bez rzeczownika, tak się odmienia:

Liczba pojedyncza.

Liczba mnoga.

Rodz. męzki	żeński	nijaki.	Na 3 rodzaje.
N. der, ten;	die, ta;	daß, to.	N. die, ci, te.
G. dessen (deß)	deren,	dessen, (deß).	G. derer,

D. dem,	der,	dem.	D. denen.
A. den,	die,	daß.	A. die.

V. Deklinacya zaimków określonych.

Liczba pojedyncza.

Rodz. męzki	żeński	nijaki.
N. derjenige, ten (który).	diejenigen, ta (która),	daßjenige, to (które),
G. deßjenigen, tego,	derjenigen, téj,	deßjenigen, tego,
D. demjenigen, te- mu,	derjenigen, téj,	demjenigen, temu.
A. denjenigen, tego, ten.	diejenige, tę.	daßjenige, to.

Liczba mnoga.

N. diejenigen, ci, (którzy), te, (które).
G. derjenigen, tych.
D. denjenigen, tym.
A. diejenigen, tych, te.

Derſelbe ten ſam; dieſelbe, ta ſama; daßelbe, to ſamo podobnie ſię odmienia.

Derjenige, welchen Du ſenſt, ten, którego znasz; diejenigen, welche zugegen waren, ci, którzy byli przytomni; ich habe es demſelben Manne gegeben, dałem temuż ſamemu człowiekowi.

VI. Deklinacya zaimków względnych.

Liczba pojedyncza.

Rodz. męzki	żeński	nijaki.
N. welcher, który,	welche, która,	welcheß, które.
G. welches, którego,	welcher, której,	welcheß, którego.
D. welchem, któremu,	welcher, której,	welchem, któremu.
A. welchen, którego, który.	welche, którą.	welcheß, które.

Liczba mnoga.

Na 3 rodzaje.

N. welche, którzy, które,
G. welcher, których,
D. welchen, którym,
A. welche, których, które.

Liczba pojedyncza.

Rodz. męzki	żeński	nijaki.
N. der, który.	die, która,	daß, które.
G. dessen,	deren,	dessen.
D. dem,	der,	dem.
A. den,	die,	daß.

Liczba mnoga.

N. die, którzy, które.

G. deren,

D. denen,

A. die.

Rodz. męzki żeński Rodz. nijaki.

N. wer, kto; was, co.

G. wessen, (weß), czyj; wessen, (weß) czego.

D. wem, komu;

A. wen, kogo; was, co.

8. Wer używa się za derjenige, welcher; was za dasjenige, welches, n. p.: Wer viel fragt, bekommt viel Antwort; was ich kann, das thue ich; — weß zamiast wessen używa się z zaimkami wegen, halb i willen, n. p. ich weiß, weßhalb du gekommen bist; wiem, dla czegoś przyszedł.

VII. Deklinacya zaimków pytających.

Zaimki pytające są:

Wer, kto? was, co?

was für ein, jaki? was für eine, jaka? was für ein, jakie?

welcher, który? welche, która? welches, które?

i odmieniają się jak odpowiednie zaimki innéj klasy.

VIII. Zaimki przymiotne.

Ein solcher, eine solche, ein solches, taki, a, ie.

ein gewisser, eine gewisse, ein gewisses, niejaki, a, ie.

ein anderer, eine andere, ein anderes, inszy, a, e.

keiner, keine, keins, żaden, a, e.

ein jeglicher, eine jegliche, ein jegliches, wszelki, a, ie.

ein jeder, eine jebe, ein jedes, każdy, a, e.

jeder, jede, jedes, każdy, a, e.

aller, alle, alles, wszystek.

selbst, allein, sam.

9. Wszystkie te wyrazy odmieniają się jak przymiotnik bez artykułu położony, prócz *selbst* i *allein*, które się wcale nie przypadkują, n. p.: *ich selbst*, ja sam; *wir selbst*, *wir allein*, my sami; *unser selbst*, nas samych.

§. 19.

Słowo.

1. Wszystkie słowa dzielą się na następujące klasy:

a) Słowo przechodne, (*verbum transitivum*), które wyraża czynność subjektu przechodzącą na obiekt, n. p. *ich liebe den Bruder*, kocham brata; *der Landmann bebaut das Feld*, rolnik uprawia rolę.

b) Słowo nieprzechodne (*verb. intransitivum* czyli *neutrum*), które wyraża prosty stan lub czynność subjektu, nieprzechodząc na inny obiekt, n. p. *ich schlafe*, śpię; *die Sonne leuchtet*, słońce świeci.

c) Słowo zwrotne (*verb. reflexivum*), które zwraca czynność na osobę działającego, n. p. *ich freue mich*, cieszę się; *ich ärgere mich*, gniewam się.

d) Słowo posiłkowe (*verbum auxiliare*), które się w pomoc bierze do czasowania innych słów. Słowo bowiem niemieckie samo przez się tylko wyrażać może *Praesens* i *Imperfectum*; wszystkie inne czasy formują się za pomocą słów posiłkowych *sein*, *haben* i *werden*.

2. Co do formacyi słowa są albo pierwotne, albo pochodne, albo niezłożone albo złożone.

3. Każde słowo dalej jest albo osobistem albo nieosobistem. Osobiste zowie się, jeżeli się przez wszystkie osoby da odmieniać, n. p. *ich liebe*, kocham; *du liebst*, kochasz; *er liebt*, kocha; *wir lieben*, kochamy; *ihr liebt*, kochacie; *sie lieben*, kochają; nieosobiste, kiedy się tylko używa w trzeciej osobie liczby pojedynczej z zaimkiem *es*, n. p. *es donnert*, grzmi; *es regnet*, deszcz pada.

4. Odmiana słowa zowie się czasowaniem czyli konjugacją, która w niemieckim jest dwojaka:

a) Pierwsza konjugacja niezamienia sa-

mogłoski pierwiastkowej trybu bezokolicznego, imperfectum zakończya na *te*, a drugi imiesłów na *et* lub *t*, n. p. loben, chwalić, ich lobte, gelobet lub gelobt.

b) Druga Konjugacya zamienia samogłoskę pierwiastkową trybu bezokolicznego a drugi imiesłów zakończya na *en* (zobacz niżej. §. 28) n. p. lesen, czytać, ich las, gelesen.

§. 20.

Imiesłowy.

1. Dwa są imiesłowy w niemieckim języku, jeden czynny czynności trwającej (participium praesentis), n. p. lesend, czytając, der, die, das lesende, czytający, a, e, drugi bierny czynności skończonej (part. praeteriti), n. p. gelesen, albo der, die, das gelesene, czytany, a, e.

2. Drugi imiesłów zwykle dostaje przyrostek *ge*, n. p. gelobt, geliebt, gelesen. Nie dostają go tylko:

a) Słowa złożone z przyimkami nierozłącznymi *durch*, *hinter*, *über*, *um*, *unter*, *voll*, n. p. übersehn, überseht, tłumaczony; wiederholen, wiederholt, powtorzony; ummauen, ummaut, ogrodzony; vollführen, vollführt.

b) Słowa złożone z przyrostków *be*, *ent*, *emp*, *er*, *ge*, *ver*, *zer*, n. p. beklagen, beklagt, żałowany; entrücken, entrückt, usunięty; erreichen, erreicht, osiągnięty; gehören, gehört, należny; verhandeln, verhandelt, spirany (protokół); zerspalten, zerspaltet, rozłupany.

c) Słowa zakończone na *iren* albo *ieren*, n. p. fungiren, fungirt, urządować; spazieren, spaziert, przecha-
dzać się.

§. 21.

Konjugacya słów posilkowych.

1. sein być.

Indicativus.

Conjunctivus.

Praesens.

ich bin, jestem.
du bist, jesteś.
er ist, jest.

ich sei, że jestem (żem był).
du seist, że jesteś.
er sei, że jest.

mir sind, jestesmy.
ihr seid, jestescie.
sie sind, są.

mir seien, ze jestesmy.
ihr seid, ze jestescie.
sie seien, ze są.

Imperfectum.

ich war, bylem, bylam, bylom.

ich wäre, zem byl, byla, bylo,
(bylybym).

du warst, byles i t. d.

du wärest, zes byl i t. d.

er war, byl.

er wäre, ze byl.

wir waren, byliśmy.

wir wären, zesmy byli.

ihr waret, byliście.

ihr wäret, zesćie byli.

sie waren, byli.

sie wären, ze byli.

Perfectum.

ich bin gewesen, bylem, by-
lam, bylom.

ich sei gewesen, zem byl, byla,
bylo.

du bist gewesen, byles i t. d.

du seist gewesen, zes byl i t. d.

er ist gewesen, byl.

er sei gewesen, ze byl.

wir sind gewesen, byliśmy.

wir seien gewesen, zesmy byli.

ihr seid gewesen, byliście.

ihr seid gewesen, zesćie byli.

sie sind gewesen, byli.

sie seien gewesen, ze byli.

Plusquamperfectum.

ich war gewesen, bylem byl.

ich wäre gewesen, zem byl byl.

du warst gewesen, byles byl.

du wärest gewesen, zes byl byl.

er war gewesen, byl byl.

er wäre gewesen, ze byl byl.

wir waren gewesen, byliśmy.

wir wären gewesen, zesmy byli.

ihr wäret gewesen, byliście.

ihr wäret gewesen, zesćie byli.

sie waren gewesen, byli byli.

sie wären gewesen, ze byli byli.

Futurum absolutum.

ich werde sein, będe.

ich werde sein, ze będe.

du wirst sein, będziesz.

du werdest sein, ze będziesz.

er wird sein, będzie.

er werde sein, ze będzie.

wir werden sein, będziemy.

wir werden sein, ze będziemy.

ihr werdet sein, będziecie.

ihr werdet sein, ze będziecie.

sie werden sein, będą.

sie werden sein, ze będą.

Futurum exactum.

ich werde gewesen sein, będe.

ich werde gewesen sein, ze będe.

du wirst gewesen sein, będziesz.

du werdest gewesen sein, ze bę-

dziesz.

er wird gewesen sein, będzie.

wir werden gewesen sein, będziemy.

ihr werdet gewesen sein, będziecie.

sie werden gewesen sein, będą.

Conditionale I.

ich würde sein, byłbym, byłaby, byłobym.

du würdest sein, byłbyś.

er würde sein, byłby.

wir würden sein, byliśmy.

ihr würdet sein, bylibyście.

sie würden sein, byliby.

Imperativus.

sei (du) bądź.

sei er, sie, es, niech będzie.

seid (ihr), bądźcie.

sein sie, niech będą.

Participium.

Praes. send, będąc.

er werde gewesen sein, że będzie.

wir werden gewesen sein, że będziemy.

ihr werdet gewesen sein, że będziecie.

sie werden gewesen sein, że będą.

Conditionale II.

ich würde gewesen sein, byłbym, był, byłabym, byłoby.

du würdest gewesen sein, byłbyś, był.

er würde gewesen sein, byłby.

wir würden gewesen sein, byli-

ihr würdet gewesen sein, byli-

sie würden gewesen sein, byliby.

Infinitivus.

Praes. sein, zu sein, być.

Perfect. gewesen sein, gewesen zu sein, być było.

Fut. sein werden.

2. haben, mieć.

Indicativus.

ich habe, mam.

du hast, masz.

er hat, ma.

wir haben, mamy.

ihr habet, macie.

sie haben, maja.

Conjunctivus.

Praesens.

ich habe, że mam.

du habest, że masz.

er habe, że ma.

wir haben, że mamy.

ihr habet, że macie.

sie haben, że maja.

Imperfectum.

ich hatte, miałem.
 du hattest, miałeś.
 er hatte, miał.
 wir hatten, mieliśmy.
 ihr hattet, mieliście.
 sie hatten, mieli.

ich hätte, żem miał.
 du hättest, żeś miał.
 er hätte, że miał.
 wir hätten, żeśmy mieli.
 ihr hättet, żeście mieli.
 sie hätten, że mieli.

Perfectum.

ich habe gehabt, miałem.
 du hast gehabt, miałeś.
 er hat gehabt, miał.
 wir haben gehabt, mieliśmy.
 ihr habet gehabt, mieliście.
 sie haben gehabt, mieli.

ich habe gehabt, żem miał.
 du habest gehabt, żeś miał.
 er habe gehabt, że miał.
 wir haben gehabt, żeśmy mieli.
 ihr habet gehabt, żeście mieli.
 sie haben gehabt, że mieli.

Plusquamperfectum.

ich hatte gehabt, miałem był.
 du hattest gehabt, miałeś był.
 er hatte gehabt, miał był.
 wir hatten gehabt, mieliśmy
 byli.
 ihr hattet gehabt, mieliście byli.

ich hätte gehabt, żem miał był.
 du hättest gehabt, żeś miał był.
 er hätte gehabt, że miał był.
 wir hätten gehabt, żeśmy mieli
 byli.
 ihr hättet gehabt, żeście mieli
 byli.

sie hatten gehabt, mieli byli.

sie hätten gehabt, że mieli byli.

Futurum absolutum.

ich werde haben, będę miał.
 du wirst haben, będziesz miał.

ich werde haben, że będę miał.
 du werdest haben, że będziesz
 miał.

er wird haben, będzie miał.

er werde haben, że będzie
 miał.

wir werden haben, będziemy
 mieli.

wir werden haben, że będzie-
 my mieli.

ihr werdet haben, będziecie
 mieli.

ihr werdet haben, że będziecie
 mieli.

sie werden haben, będą mieli.

sie werden haben, że będą mieli.

Futurum

exactum.

ich werde gehabt haben, będę
 miał.

ich werde gehabt haben, że
 będę miał.

du wirst gehabt haben, be-
 dziesz miał.

du werdest gehabt haben, że
 bedziesz miał.

er wird gehabt haben, będzie
miał.
wir werden gehabt haben, będą
dziemy mieli.
ihr werdet gehabt haben, będziecie
mieli.
sie werden gehabt haben, będą
mieli.

Conditionale I.

ich würde haben, miałbym.
du würdest haben, miałbys.
er würde haben, miałby.
wir würden haben, miałibyśmy.
ihr würdet haben, miałibyście.
sie würden haben, miałiby.

Imperativus.

habe (du) miéj.
habe er, sie, es, niech ma.
haben wir, miéjmy.

Infinitivus.

Praes.: haben, zu haben, mieć.

Perf.: gehabt haben, gehabt zu haben, mieć było.

Participium.

Praes.: habend, mając.

Perf.: gehabt, miany.

3. werden, stać się.

Indicativus.

ich werde, staje się.
du wirst, stajesz się.
er wird, staje się.
wir werden, stajemy się.
ihr werdet, stajecie się.
sie werden, stają się.

Conjunctivus.

Praesens.

ich werde, że się staje.
du werdest, że się stajesz.
er werde, że się staje.
wir werden, że się stajemy.
ihr werdet, że się stajecie.
sie werden, że się stają.

Imperfectum.

ich wurde, (ward), stawałem się.	ich würde, żem się stawał.
du wurdest, (wardst), stawałeś się.	du würdest, żeś się stawał.
er wurde (ward), stawał się.	er würde, że się stawał.
wir wurden stawaliśmy się.	wir würden, żeśmy się stawali.
ihr wurdet, stawaliście się.	ihr würdet, żeście się stawali.
sie wurden, stawali się.	sie würden, że się stawali.

Perfectum.

ich bin geworden, stałem się.	ich sei geworden, żem się stał.
du bist geworden, stałeś się.	du seist geworden, żeś się stał.
er ist geworden, stał się.	er sei geworden, że się stał.
wir sind geworden, staliśmy się.	wir seien geworden, żeśmy się stali.
ihr seid geworden, staliście się.	ihr seid geworden, żeście się stali.
sie sind geworden, stali są.	sie seien geworden, że się stali

Plusquamperfectum.

ich war geworden, stałem się był.	ich wäre geworden, żem się stał był.
du warst geworden, stałeś się był.	du wärest geworden, żeś się stał był.
er war geworden, stał się był.	er wäre geworden, że się stał był.
wir waren geworden, staliśmy się byli.	wir wären geworden, żeśmy się stali byli.
ihr waret geworden, staliście się byli.	ihr wäret geworden, żeście się stali byli.
sie waren geworden, stali się byli.	sie wären geworden, że się stali byli.

Futurum absolutum.

ich werde werden, będąc się stawał.	ich werde werden, że się będąc stawał.
du wirst werden, będziesz się stawał.	du werdest werden, że się będziesz stawał.
er wird werden, będzie się stawał.	er werde werden, że się będzie stawał.

wir werden werden, będą- my się stawali.	wir werden werden, że się bę- dziemy stawali.
ihr werdet werden, będziecie się stawali.	ihr werdet werden, że się bę- dziecie stawali.
sie werden werden, będą się stawali.	sie werden werden, że będą się stawali.

Futurum exactum.

ich werde geworden sein, stanę się.	ich werde geworden sein, że stanę się.
du wirst geworden sein, staniesz się.	du werdest geworden sein, że staniesz się.
er wird geworden sein, stanie się.	er werde geworden sein, że stanie się.
wir werden geworden sein, staniemy się.	wir werden geworden sein, że staniemy się.
ihr werdet geworden sein, staniecie się.	ihr werdet geworden sein, że staniecie się.
sie werden geworden sein, staną się.	sie werden geworden sein, że staną się.

Conditionale I.

ich würde werden, stałbym się.	ich würde geworden sein, stał- bym się był.
du würdest werden, stałbyś się.	du würdest geworden sein, stał- byś się był.
er würde werden, stałby się.	er würde geworden sein, stałby się był.
wir würden werden, stałibys- my się.	wir würden geworden sein, sta- libysmy się byli.
ihr würdet werden, stałiby- ście się.	ihr würdet geworden sein, sta- libyście się byli.
sie würden werden, stałiby się.	sie würden geworden sein, sta- liby się byli.

Conditionale II.

Imperativus.

werde (du,) stań się.	werden wir, stańmy się.
werde er, sie, es, niech się stanie.	werdet (ihr), stańcie się.
	werden sie, niech się staną.

Infinitivus.

Praes.: werden, zu werden, stać się.
Perfect.: geworden sein, geworden zu sein, stać się było.

Participium.

Praes.: werdend, stając się.

Perf.: geworden, stawszy się.

§. 22.

Konjugacya pierwsza.

Słowo przechodne. (Transitivum.)

loben, chwalić, ich lobte, gelobt.

Forma czynna. (Activum.)

Indicativus.

Conjunctivus.

Praesens.

ich lobe, chwale.

ich lobe, że chwale.

du lobst, (lobest) chwalisz.

du lobest, że chwalisz.

er lobt, (lobet) chwali.

er lobe, że chwali.

wir loben, chwalamy.

wir loben, że chwalamy.

ihr lobet, chwalicie.

ihr lobet, że chwalicie.

sie loben, chwala.

sie loben, że chwala.

Imperfectum.

ich lobte, chwalilem.

ich lobete, (lobte), że chwalilem.

du lobtest, chwalileś.

du lobetest, (lobtest), żeś chwalili.

er lobte, chwalił.

er lobete (lobte), że chwalił.

wir lobten, chwaliliśmy.

wir lobeten (lobten), żeśmy chwalili.

ihr lobtet, chwaliliście.

ihr lobetet (lobtet), żeście chwalili.

sie lobten, chwalili.

sie lobeten (lobten), że chwalili.

Perfectum.

ich habe gelobt, pochwaliłem.

ich habe gelobt, że pochwalił.

du hast gelobt, pochwalileś.

du habest gelobt, żeś pochwalił.

er hat gelobt, pochwalił.

er habe gelobt, że pochwalił.

wir haben gelobt, pochwaliliśmy.

wir haben gelobt, żeśmy pochwalili.

ihr habet gelobt, pochwali- ihr habet gelobt, żeście po-
liście. chwalili.
sie haben gelobt, pochwalili. sie haben gelobt, że pochwa-
lili.

Piusquamperfectum.

ich hatte gelobt, pochwalilem ich hätte gelobt, zem po-
był. chwalik był.
du hattest gelobt, pochwali- du hättest gelobt, żeś po-
leś był. chwalik był.
er hatte gelobt, pochwalik był. er hätte gelobt, że pochwa-
lik był.
wir hatten gelobt, pochwali- wir hätten gelobt, żeśmy po-
liśmy byli. chwalili byli.
ihr hättet gelobt, pochwalili- ihr hättet gelobt, żeście po-
ście byli. chwalili byli.
sie hatten gelobt, pochwalili sie hätten gelobt, że pochwa-
byli. lili byli.

Futurum absolutum.

ich werde loben, będę chwalik. ich werde loben, że będę
chwalik.
du wirst loben, będziesz du werdest loben, że będziesz
chwalik.
er wird loben, będzie chwa- er werde loben, że będzie
lik. chwalik.
wir werden loben, będziemy wir werden loben, że będziemy
chwalili. chwalili.
ihr werdet loben, będziecie ihr werdet loben, że będzie-
chwalili. cie chwalili.
sie werden loben, będą chwa- sie werden loben, że będą
lili. chwalili.

Futurum exactum.

ich werde gelobt haben, po- ich werde gelobt haben, że
chwałę. pochwałę.
du wirst gelobt haben, po- du werdest gelobt haben, że
chwalisz. pochwalisz.
er wird gelobt haben, po- er werde gelobt haben, że
chwali. pochwali.
wir werden gelobt haben, po- wir werden gelobt haben, że
chwalimy. pochwalimy.

ihr werdet gelobt haben, po-
chwalicie.
sie werden gelobt haben, po-
chwała.

ihr werdet gelobt haben, ze
pochwalicie.
sie werden gelobt haben, ze
pochwała.

Conditionale I.

ich würde loben, chwalilibym.
du würdest loben, chwalilibys.
er würde loben, chwaliliby.
wir würden loben, chwaliliby-
smy.
ihr würdet loben, chwaliliby-
ście.
sie würden loben, chwaliliby.

Conditionale II.

ich würde gelobt haben, chwa-
libym był.
du würdest gelobt haben, chwa-
libys był.
er würde gelobt haben, chwa-
liby był.
wir würden gelobt haben, chwa-
libysmy byli.
ihr würdet gelobt haben, chwa-
libyście byli.
sie würden gelobt haben, chwa-
liby byli.

Imperativ.

lobe (du), chwal.
lobe er, sie, niech chwali.
loben wir, chwalmy.

lobet (ihr), chwalcie.
loben sie, niech chwała.

Infinitiv.

Praes.: loben, *) zu loben, chwalić.

Perf.: gelobt haben, gelobt zu haben, chwalić było.

Participium

Praes.: lobend, chwaląc.

*) Słowa kończące się w Infinity wie na eln albo ern, (lächeln, fächeln, füttern, wittern), co powstały ze skrócenia zakończeń elen, eren, skracają się także w czasie teraźniejszym i przeszłym niedokonanym tak: Praes.: ich lächle, du lächelst, er lächelt, wir lächeln, ihr lächelt, sie lächelt. Imperfectum: ich lächelte, du lächeltest, er lächelte etc. Praes.: ich füttere, (füttrre), du fütterst, er füttert, wir füttern, ihr füttert, sie füttern. Imperf.: ich fütterte, du füttertest, er fütterte.

Forma bierna. (Passivum).

Praesens.

Indicativus.

ich werde gelobt, jestem
chwalony.
du wirst gelobt, jestes chwa-
lony.
er wird gelobt, jest chwa-
lony.
wir werden gelobt, jestesmy
chwaleni.
ihr werdet gelobt, jesteście
chwaleni.
sie werden gelobt, są chwa-
leni.

Conjunctivus.

ich werde gelobt, że jestem
chwalony.
du werdest gelobt, że jestes
chwalony.
er werde gelobt, że jest
chwalony.
wir werden gelobt, że jestesmy
chwaleni.
ihr werdet gelobt, że jeste-
cie chwaleni.
sie werden gelobt, że są
chwaleni.

Imperfectum.

ich wurde gelobt, byłem
chwalony.
du würdest gelobt, byles
chwalony.
er wurde gelobt, był chwa-
lony.
wir wurden gelobt, byliśmy
chwaleni.
ihr würdet gelobt, byliście
chwaleni.
sie wurden gelobt, byli
chwaleni.

ich würde gelobt, abym był
chwalony.
du würdest gelobt, abys był
chwalony.
er würde gelobt, aby był
chwalony.
wir würden gelobt, abyśmy
byli chwaleni.
ihr würdet gelobt, abyście
byli chwaleni.
sie würden gelobt, aby byli
chwaleni.

Perfectum.

ich bin gelobt worden, zosta-
łem pochwalony.
du bist gelobt worden, zosta-
les pochwalony.
er ist gelobt worden, został
pochwalony.
wir sind gelobt worden, zos-
taliśmy pochwaleni.
ihr seid gelobt worden, zos-
taście pochwaleni.

ich sei gelobt worden, żem zo-
stał pochwalony.
du seist gelobt worden, żes
został pochwalony.
er sei gelobt worden, że zo-
stał pochwalony.
wir seien gelobt worden, żeś-
my zostali pochwaleni.
ihr seied gelobt worden, żeś-
cie zostali pochwaleni.

ſie ſind gelobt worden, zostali ſie ſeien gelobt worden, że zostali pochwaleni.

Plusquamperfectum.

ich war gelobt worden, zostałem był pochwalony.	ich wäre gelobt worden, zема został był pochwalony.
du warſt gelobt worden, zostaleś był pochwalony.	du wäreſt gelobt worden, żeś został był pochwalony.
er war gelobt worden, został był pochwalony.	er wäre gelobt worden, że został był pochwalony.
wir waren gelobt worden, zostaliśmy byli pochwaleni.	wir wären gelobt worden, żeśmy zostali byli pochwaleni.
ihr waret gelobt worden, zostaliście byli pochwaleni.	ihr wäret gelobt worden, żeście zostali byli pochwaleni.
ſie waren gelobt worden, zostali byli pochwaleni.	ſie wären gelobt worden, że zostali byli pochwaleni.

Futurum absolutum.

ich werde gelobt werden, będę chwalony.	ich werde gelobt werden, że będę chwalony.
du wirſt gelobt werden, będziesz chwalony.	du werdeſt gelobt werden, że będziesz chwalony.
er wird gelobt werden, będzie chwalony.	er werde gelobt werden, że będzie chwalony.
wir werden gelobt werden, będziemy chwaleni.	wir werden gelobt werden, że będziemy chwaleni.
ihr werdet gelobt werden, będziecie chwaleni.	ihr werdet gelobt werden, że będziecie chwaleni.
ſie werden gelobt werden, będą chwaleni.	ſie werden gelobt werden, że będą chwaleni.

Futurum exactum.

ich werde gelobt worden ſein, będę pochwalony.	ich werde gelobt worden ſein, że będę pochwalony.
du wirſt gelobt worden ſein, będziesz pochwalony.	du werdeſt gelobt worden ſein, że będziesz pochwalony.
er wird gelobt worden ſein, będzie pochwalony.	er werde gelobt worden ſein, że będzie pochwalony.
wir werden gelobt worden ſein, będziemy pochwaleni.	wir werden gelobt worden ſein, że będziemy pochwaleni.
ihr werdet gelobt worden ſein, będziecie pochwaleni.	ihr werdet gelobt worden ſein, że będziecie pochwaleni.

ſie werden gelobt worden ſein, ſie werden gelobt worden ſein,
będą pochwaleni. że będą pochwaleni.

Conditionale I.

ich würde gelobt werden, był-
bym chwalony.

du würdeſt gelobt werden, był-
byś chwalony.

er würde gelobt werden, był-
by chwalony.

wir würden gelobt werden, by-
libyśmy chwaleni.

ihr würdet gelobt werden, by-
libyście chwaleni.

ſie würden gelobt werden, by-
liby chwaleni.

Conditionale II.

ich würde gelobt worden ſein,
bylbym był chwalony.

du würdeſt gelobt worden ſein,
bylbys był chwalony.

er würde gelobt worden ſein,
bylby był chwalony.

wir würden gelobt worden ſein,
bylibyśmy byli chwaleni.

ihr würdet gelobt worden ſein,
bylibyście byli chwaleni.

ſie würden gelobt worden ſein,
byliby byli chwaleni.

Imperativus.

werde (du) gelobt, bądź chwalony.

werde er, ſie, eſ gelobt, niech będzie chwalony.

werden wir gelobt, bądźmy chwaleni.

werdet (ihr) gelobt, bądźcie chwaleni.

werden ſie gelobt, niech będą chwaleni.

Infinitivus.

Praes.: gelobt werden, }
 gelobt zu werden, } być chwalonym.

Perf.: gelobt worden ſein, }
 gelobt worden zu ſein, } być było chwalonym.

Participium.

Perf.: gelobt (gelobet), chwalony.

§. 23.

Używanie imiesłowu przeszłego w czasach złożonych.

1. Imiesłów przeszły (Participium perfectum) z słowem posiłkowem haben, służy do formowania czasów przeszłych słów przechodnych, zwrotnych i prawie wszystkich nieosobistych, n. p.: ich habe gelobt, pochwalilem; ich habe mich gefreut, ucieszyłem się; eſ hat geregnet, padało.

2. Słowa nieprzechodne czyli nijakie przybierają także często słowo posiłkowe haben, n. p. ich habe geschlafen, spałem; ich habe gelegen, leżałem; atoli wielka ich część formuje się z słowem posiłkowem sein. Haben przybierają te, które wyrażają czynność, którą sam ktoś zamierza i sam wykonywa, n. p. ich habe gefehlt, gearbeitet; sein zaś te, które wyrażają czynność bez zamiaru lub za wpływem obcym wykonaną, n. p.: ich bin gefallen, upadłem; ich bin verarmt, zubożałem. Dla tego téż to samo słowo w różném znaczeniu już sein już haben przybiera, n. p.: ich bin nach der Stadt geeilt, spieszyłem (t. j. szedłem spiesźnie) do miasta; ich habe mit dieser Arbeit geeilt, pospieszałem z tą pracą; ich bin nach Berlin geritten, jechałem konno do Berlina; ich habe ein gutes Pferd geritten, jechałem na dobrym koniu; ich bin aufs Land gefahren, pojechałem na wieś; ich habe den Wagen gefahren, powoziłem; er ist mir begegnet, spotkał mnie; er hat mir gut begegnet, dobrze się zemną obszedł; das Blut ist mir aus der Nase gestossen, krew płynęła z nosa; die Röhre hat gestossen, rura wypuszczała z siebie wodę; ich bin nach Hause gegangen, poszedłem do domu; ich habe mich müde gegangen, zmęczyłem się chodzeniem; ich bin vom Pferde gefallen, spadłem z konia; ich habe mir ein Loch in den Kopf gefallen, upadłszy wybiłem sobie dziurę w głowie.

3. Oto poczet słów nijakich, przybierających za słowo posiłkowe sein:

abarten, wyrodzić się; ich bin abgeartet.	abgehen, odejść; ich bin abgegangen.
abblühen, okwitnąć; ich bin abgeblüht.	abgleiten, śliznąć się; ich bin abgeglitten.
abborren, uschnąć; ich bin abgeborrt.	abheilen, leczyć się; ich bin abgeheilt.
abfahren, odjechać; ich bin abgefahren.	abirren, zabłąkać się; ich bin abgeirrt.
abfallen, odpaść; ich bin abgefallen.	ablaufen, upłynąć; ich bin abgelaufen.
abfliegen, odlecieć; ich bin abgeflogen.	abprallen, odbić się; ich bin abgeprallt.
abfließen, odpłynąć; ich bin abgestossen.	abschweifen, zabłąkać się; ich bin abgeschweift.

absegneln, odpłynąć; ich bin ab-
 geseget.
 absitzen, zsiąść z konia; ich bin
 abgeseßen.
 abspringen, odskoczyć; ich bin
 abgesprungen.
 abstehen, odstąpić; ich bin abge-
 standen.
 absteigen, zejść; ich bin abgestiegen.
 abtreten, oddać się; ich bin abge-
 treten.
 abweichen, oddać się; ich bin
 abgewichen.
 abwelken, schnąć; ich bin abge-
 welkt.
 abziehen, odejść; ich bin abgezogen.
 anfliegen, przylecieć; ich bin an-
 geflogen.
 angehen, zaczynać się; ich bin an-
 gegangen.
 anlanden, wylądować; ich bin an-
 gelandet.
 anlangen, przybyć; ich bin an-
 gelangt.
 anschwellen, spuchnąć; ich bin an-
 geschwollen.
 aufbrechen, udać się dalej; ich
 bin aufgebrochen.
 auferstehen, zmartwychwstać; ich
 bin auferstanden.
 aufgehen, wznieść; ich bin aufge-
 gangen.
 aufleben, odżyć; ich bin aufgelebt.
 aufschließen, puścić się w górę; ich
 bin aufgeschossen.
 aufschlagen, zdrożyć; ich bin auf-
 geschlagen.
 aufsetzen, wsieść na konia; ich bin
 aufgeseßen.
 aufstehen, wstać; ich bin aufge-
 standen.
 auftreten, wystąpić; ich bin auf-
 getreten.
 ausarten, wyrodzić się; ich bin
 ausgeartet.
 ausbleiben, nieprzybyć; ich bin
 ausgeblieben.
 ausdunsten, wyparować; ich bin
 ausgedunstet.

ausfahren, wyjechać; ich bin aus-
 gefahren.
 ausfliegen, wylecieć; ich bin aus-
 geflogen.
 ausgehen, wyjść; ich bin ausge-
 gangen.
 ausgleiten, pośliznąć się; ich bin
 ausgeglitten.
 ausreißen, uciekać; ich bin aus-
 gerissen.
 ausreiten, wyjechać konno; ich
 bin ausgeritten.
 auserschlagen, wyjść na złe lub do-
 bre; es ist ausgeschlagen.
 auszehren, chudnąć; ich bin
 ausgezehrt.
 ausziehen, wyprowadzić się; ich
 bin ausgezogen.
 begegnen, spotkać; ich bin begegnet.
 beharren, obstawać; ich bin beharrt.
 bekommen, służyć (n p. zdrowiu);
 es ist bekommen.
 bersten, pękać; ich bin geborsten.
 bleiben, zostać; ich bin geblieben.
 durchbrechen, przebić się; ich bin
 durchgebrochen.
 eilen, spieszyć się; ich bin geeilt.
 einbrechen, wpaść; ich bin einge-
 brochen.
 einschlummern, zasnąć; ich bin ein-
 geschlummert.
 einschrumpfen, skurczyć się; ich
 bin eingeschrumpft.
 eintreffen, przybyć; ich bin ein-
 getroffen.
 einschlafen, zasnąć; ich bin einge-
 schlafen.
 entschlafen, zasnąć; ich bin ent-
 schlafen.
 entschlummern, zasnąć; ich bin
 entschlummert.
 entstehen, powstać; ich bin ent-
 standen.
 erlassen, zblednąć; ich bin erblaßt.
 erblicken, zobaczyć; ich bin erblichen.
 erblinden, oślepnąć, zaniewidzieć;
 ich bin erblindet.
 erfolgen, nastąpić; es ist erfolgt.
 ergrimmen, narodzić się; ich bin
 ergrimmt.

- erkalten, oziębnąć; iść bin er-
 kaltet.
 erkranken, zachorować; iść bin
 erkrankt.
 erlöschē, wygasnąć; iść bin er-
 loschen.
 ermüden, zmęczyć się; iść bin er-
 müdet.
 erröthen, zarumienić się; iść bin
 erröthet.
 ertrinken, utonąć, utopić się; iść
 bin ertrunken.
 ersaufen, utonąć, utopić się; iść
 bin ersoffen.
 erscheinen, pokazać się; iść bin
 erschienen.
 erschallen, odezwać się; iść bin er-
 schollen.
 erschrecken, przestraszyć się; iść
 bin erschrocken.
 erstaunen, zdziwić się; iść bin er-
 staunt.
 erstehen, powstać; iść bin erstan-
 den.
 ertönen, odbijać się głośno; iść
 bin ertönt.
 erwachen, ocknąć się; iść bin er-
 wacht.
 erzittern, zadrzeć; iść bin erzittert.
 fahren, jechać; iść bin gefahren.
 fallen, upaść; iść bin gefallen.
 faulen, gnić; iść bin gefault.
 fliehen, uciekać; iść bin geflohen.
 fliegen, lecieć; iść bin geflogen.
 fließen, płynąć; iść bin geflossen.
 folgen, następować; iść bin ge-
 folgt.
 gedeihen, udawać się pomyślnie;
 iść bin gediehen.
 gehen, iść; iść bin gegangen.
 gelangen, przybywać; iść bin ge-
 langt.
 gelingen, udać się; iść bin gelungen.
 gerinnen, zsiadać się; iść bin ge-
 ronnen.
 geschehen, stać się; es ist geschehen.
 gleiten, ślizgnąć się; iść bin ge-
 glitten.
 glücken, poszczęścić się; es ist
 geglückt.
 hüpfen, skakać; iść bin gehüpft.
 klettern, wlaźić, wdzierać się; iść
 bin geklettert.
 kommen, przyjsć; iść bin gekommen.
 kriechen, czołgać się; iść bin ge-
 krochen.
 landen, lądować; iść bin gelandet.
 laufen, biedz; iść bin gelaufen.
 marschiren, iść w pochod; iść bin
 marschirt.
 mißglücken, nieudać się; iść bin
 mißgeglückt.
 mißlingen, nieudać się; iść bin
 mißlungen.
 mißrathen, nieudać się; iść bin
 mißrathen.
 nahen, przybliżać się; iść bin ge-
 naht.
 passiren, przejsć; iść bin passirt.
 plagen, pęknąć; iść bin geplagt.
 quellen, pęcznieć; iść bin gequollen.
 reisen, dojrzawać; iść bin gereist.
 reisen, podróżować; iść bin ge-
 reist.
 reiten, jechać konno; iść bin ge-
 ritten.
 rennen, biedz; iść bin gerannt.
 rücken, posuwać się; iść bin ge-
 rückt.
 scheiden, rozstać się; iść bin ge-
 schieden.
 scheitern, rozbić się; iść bin ge-
 scheitert.
 schiffen, żeglować; iść bin ge-
 schifft.
 schleichen, skradać się; iść bin ge-
 schlichen.
 schlüpfen, mknąć się; iść bin ge-
 schlüpft.
 schmelzen, topić się; iść bin ge-
 schmolzen.
 schreiten, postępować; iść bin ge-
 schritten.
 schwimmen, pływać; iść bin ge-
 schwommen.
 schwinden, znikać; iść bin ge-
 schwunden.
 segeln, żeglować; iść bin gesegelt.
 sinken, upaść; iść bin gesunken.

spazieren, przechadzać się; ich bin spaziert.	verblühen, okwitnąć; ich bin verblüht.
springen, skakać; ich bin gesprungen.	verderben, zepsuć się; ich bin verdorben.
sprossen, wypuszczać; ich bin gesprossen.	verdorren, uschnąć; ich bin verdorrt.
steigen, stapać; ich bin gestiegen.	veröden, spustoszyć; ich bin verödet.
sterben, umierać; ich bin gestorben.	verrauchen, wyparować, z dymem ulecieć; ich bin verraucht.
stolpern, potykać się; ich bin gestolpert.	verstreichen, upływać; ich bin verstreichen.
stranden, być rzuconym na brzeg; ich bin gestrandet.	verunglücken, wpaść w nieszczęście; ich bin verunglückt.
streichen, tłuć się, przechodzić; ich bin gestrichen.	verwittern, wywietrzeć; ich bin verwittert.
streifen, dotykać, trącać; ich bin gestreift.	verzagen, stracić odwagę; ich bin verzagt.
stürzen, upadać; ich bin gestürzt.	wachsen, rosnąć; ich bin gewachsen.
umkehren, powrócić; ich bin umgekehrt.	wandeln, chodzić, postępować; ich bin gewandelt.
umschlagen, odmienić się; ich bin umgeschlagen.	wandern, wędrować, podróżować; ich bin gewandert.
veralten, zestarzeć; ich bin veraltet.	widerfahren, wydarzyć się; es ist widerfahren.
verarmen, zubożeć; ich bin verarmt.	
verbleichen, zblednieć; ich bin verbleichen.	

Uwaga. Słowa pochodne za zwyczaj za pomocą tego samego słowa posłukowego się czasują, co słowa pierwotne, n. p.: fallen; zerfallen, verfallen, auffallen, perf. ich bin gefallen, zerfallen, verfallen, aufgefallen etc. Niektóre jednak przez złożenie z innemi partykułami stają się słowami czynnemi, i wtenczas za słowo posłukowe haben przybierają, n. p. od laufen, umlaufen: ich habe ihn umgelaufen, bieżyć obalilem go; od eilen: übereilen: der Tod hat ihn übereilt, śmierć go zaskoczyła; od folgen: verfolgen: ich habe den Feind verfolgt, prześladowałem nieprzyjaciela. Inne nakoniec przy znaczeniu nijakiem razem i znaczenie czynne mają i dla tego jużże słowem posłukowem sein, już haben się konjugują, n. p.: abziehen: ich bin von der Wache abgezogen, zeszedłem z warty; ich habe den Hut abgezogen, zdjąłem kapelusze; aufschlagen: das Getreide ist aufgeschlagen, zboże zdrożało; ich habe das Buch aufgeschlagen, otworzyłem książkę; bekommen: der Wein ist mir bekommen, wino mi służyło; ich habe den Befehl bekommen, odebrałem rozkaz i t. d.

§. 24.

Słowa złożone.

Dwa są rodzaje słów złożonych: słowa złożone rozłączne i słowa złożone nierozłączne.

A. Słowa złożone rozłączne.

1) Słowa złożone rozłączne składają się z partykuł: *ab, an, auf, aus, bei, dar, ein, fort, her, hin, los, mit, nach, nieder, ob, vor, weg, wieder, zu*, (do których przydać można przysłówki: *zusammen, vorher, herab, heran, überein, dazu, herum*): *abwerfen, anfangen, aufwarten, ausgießen, beislegen, darbringen, einfallen, forgehen, hersagen, hinfallen, loslassen, mitspielen, nachholen, niederwerfen, obliegen, vorstellen, weggehen, wiederbringen, zuschreiben*.

2) Rozłączanie tych partykuł ma miejsce:

- a) w czasie teraźniejszym i w przeszłym niedokonanym w zdaniach niezależnych (zob. §. 46. 6.) *ich werfe ab, ich warf ab*.
- b) w infinitywie, jeżeli ten tryb używa się z prae-
pozycją *zu*, która wtedy wsuwa się pomiędzy partykułę i słowo, *n. p.*: *abzuwerfen; anzufangen; aufzuwarten; auszugießen* 2c.
- c) w imiesłowie przeszłym, gdzie sylłaba *ge* wsuwa się pomiędzy partykułę a słowo, *n. p.*: *abgeworfen; angefangen; aufgewartet; ausgegossen* 2c.

3) Akcent tych słów spoczywa zawsze na partykule, z którą są złożone: *abwerfen, wirf ab, abzuwerfen, abwerfend, abgeworfen* 2c.

Konjugacya słów złożonych rozłącznych.

Praesens.

ich stelle vor, przedstawiam.

Imperfectum.

ich stellte vor, przedstawiałem.

Perfectum.

ich habe vorgestellt, przedstawiłem.

Plusquamperfectum.

ich hatte vorgestellt, przedstawiłem był.

Futurum absolutum.

ich werde vorstellen, przedstawiać będę.

Futurum exactum.

ich werde vorgestellt haben, przedstawię.

Conditionale I.

ich würde vorstellen, przedstawiłbym.

Conditionale II.

ich würde vorgestellt haben, przedstawiłbym był.

Imperativus.

stelle (du) vor, przedstaw.

Infinitiv.

Praes.: vorstellen, } przedstawić.
vorzustellen, }Perf.: vorgestellt haben, } przedstawiać było.
vorgestellt zu haben, }

Participium.

Praes.: vorstellend, przedstawiając.

Perf.: vorgestellt, przedstawiony.

§. 25.

B. Słowa złożone nierozłączne.

1. Tutaj należą wszystkie słowa, których akcent spoczywa na pierwotnej syllabie źródłosłowu, i które złożone są zwykle z przyimków albo przysłówków *durch*, *hinter*, *über*, *um*, *unter*, *wieder*, i z początkowych sylab: *be*, *ent*, *emp*, *ge*, *er*, *ver*, *zer*: *durchforschen*, zbadać; *hintertreiben*, przeszkodzić; *überlegen*, rozważyć; *umgeben*, otoczyć; *unterlassen*, opuścić; *wiederholen*, powtórzyć; *beschließen*, postanowić; *gefallen*, podobać się; *ertragen*, znosić; *verlieren*, stracić; *zerstreuen*, rozproszyc.

2. Imiesłów przeszły w tych słowach formuje się bez przyrostka *ge*: (zob. §. 20. 2 a. b.) *durchsucht*, *hintertrieben*, *überlegt*, *umgeben*, *unterlassen*, *wiederholt*, *beschlossen*, *gefallen*, *ertragen*, *verloren*, *zerstreut*.

3. Jednakże następujące słowa wyjątkowo od tego pravidła, ponieważ mają akcent na pierwszej syllabie, lubo do nierozłącznych należą: *rechtfertigen*, *gerechtfertigt*, usprawiedliwiać; *antworten*, *geantwortet*, odpowiadać; *frühstücken*, *gefrühstückt*, jeść śniadanie; *lieben*, *geliebt*, kochać; *patzen*, patrzeć na kogo miłośnie; *radebrechen*, *geradebrecht*, łamać język; *brandschaden*, *gebrandschadet*, nakładać kontrybucyę; *rathschlagen*, *gerathschlagt*, naradzać się; *weissagen*, *geweisst*, prorokować; *willfahren*, *gewillfahrt*, skłaniać się do czyjej woli; *muthmaßen*, *gemuthmaßt*, domyslać się; *wetterleuchten*, *gewetterleuchtet*, błyskać się.

Konjugacya słów złożonych nierozłącznych.

Praesens.

ich übersehe, tłumaczę.

Imperfectum.

ich übersehte, tłumaczyłem.

Perfectum.

ich habe überseht, przetłumaczyłem.

Plusquamperfectum.

ich hatte überseht, przetłumaczyłem był.

Futurum absolutum.

ich werde übersehen, będę tłumaczył.

Futurum exactum.

ich werde überseht haben, przetłumaczę.

Conditionale I.

ich würde übersehen, przetłumaczyłbym.

Conditionale II.

ich würde überseht haben, przetłumaczyłbym był.

Imperativ.

übersehe, tłumacz.

Infinitiv.

Praes.: übersehen, } tłumaczyć.

Perf.: überseht haben, } tłumaczyć było.

Participium.

Praes.: übersehend, tłumacząc.

Perf.: überseht, tłumaczony.

Podług téj formy czasują się:

durchkreuzen, krzyżować; durchlöchern, przedziurawić; durchnässen, przemoczyć; hinterbleiben, przeżyć; hinterlassen, zostawić; hintergehen, podejść; hintertreiben, przeszkodzić; unterbleiben, nie przyjść do skutku; unterbrechen, przerwać; unterdrücken, przytłumić; sich unterfangen, poważyc się; untergraben, podkopać; unterhandeln, układać się; unterjochen, ujarzmić; unterlassen, omieszkąć; unterliegen, ulegać; unternehmen, przedsiębrać; sich unterreden, rozmawiać; unterrichten, nauczać; untersagen, zakazać; unterscheiden, rozróżniać; sich unterstehen, poważyc się; unterstützen, wspierać; untersuchen, dochodzić, badać; unterweisen, nauczać; unterzeichnen, podpisać; überbringen, przynieść, oddać; überdenken, zastanowić się; überführen, przekonać; übergeben, oddać, wydać; übergehen, pominąć; überhäufen, obsypać; überhören, nie słyszeć, co mówią; überlassen, zdać komu; überleben, przeżyć; überlegen, zastanowić się; überliefern, wydać, przesać; übernachten, przenocować; übernehmen, przejąć; überschreiten, przekroczyć; übersenden, prze-

ślać; überwinden, pokonać; überzeugen, przekonać; umarmen, uści-
skać; umgeben, otoczyć; umhüllen, okryć; vollführen, vollbringen,
vollziehen, wykonać, skończyć.

4. Niektóre słowa, zwykle złożone z przyimków durch, hinter, über, unter, um, wieder ic. według różnego zna-
czenia rozmaicie się akcentują, zatem już rozłączne,
już nierozłączne są:

durchfahren, przejeżdżać; ich fahre durch.	durchfahren, przelecieć; ich durch- fahre.
hinterbringen, w tył cofnąć; ich bringe es hinter.	hinterbringen, donosić; ich hin- terbringe.
übersehen, przeprowadzić się; ich sehe über.	übersehen, tłumaczyć; ich übersehe.
überlaufen, wylać się z brzegów; ich laufe über.	überlaufen, nachodzić; ich über- laufe.
überführen, przewieźć; ich führe über.	überführen, przekonać; ich über- führe.
übertreten, przejść; ich trete über.	übertreten, przestąpić; ich über- trete.
unterhalten, trzymać pod czem; ich halte unter.	unterhalten, utrzymywać; ich un- terhalte.
umgehen, iść naokoło; ich gehe um.	umgehen, unikać; ich umgehe.
wiederholen, odebrać na powrót; ich hole wieder.	wiederholen, powtórzyć; ich wie- derhole.

5. Słowa złożone z partykulą przeczącą miß, za-
wsze z akcentem wymawianą, jeżeli są nijakie, wsu-
wają zgłoskę ge w imiesłowie przeszłym, a ju w try-
bie bezokolicznym pomiędzy partykulę i słowo, n. p.:
mißglücken, chybić; mißgeglückt; mißzuglücken; mißarten, wy-
rodzić się; mißgeartet; mißzuarten; słowa zaś czynne
ge i ju na początku kładą, n. p.: mißbilligen, ganić; ge-
mißbilligt; ju mißbilligen; mißbrauchen, nadużywać; gemiße-
braucht; ju mißbrauchen; podobnież: mißdeuten, źle tłuma-
czyć; mißgönnen, zazdrościć; mißhandeln, poniewierać.
Przytłumia się na koniec sylłaba ge w słowach miße-
fallen, niepodobać się; mißlingen, nieudac się, mißlungen;
mißrathen, nieudac się; mißbehagen; niepodobać się, miße-
behagt; mißtrauen, nieufać, mißtraut; mißverstehen, źle ro-
zumieć, mißverstanden.

§. 26.

Słowa zwrotne.

Słowa zwrotne odmieniają się w ten sam sposób
jak słowa czynne; przybierają po sobie zaimki osobi-

ste: na pierwszą osobę mied, na drugą dich, na trzecią
sich; a w liczbie mnogiej uns, euch, sich. Formy bier-
nej te słowa mieć nie mogą.

Praesens.

ich lobe mied, chwale się.

Imperfectum.

ich lobte mied, chwaliłem się.

Perfectum.

ich habe mied gelobt, pochwaliłem się.

Plusquamperfectum.

ich hatte mied gelobt, pochwaliłem się był.

Futurum absolutum.

ich werde mied loben, będę się chwalił.

Futurum exactum.

ich werde mied gelobt haben, pochwalę się.

Conditionale I.

ich würde mied loben, chwaliłbym się.

Conditionale II.

ich würde mied gelobt haben, pochwaliłbym się był.

§. 27.

Słowa nieosobiste.

Słowa nieosobiste mają wszystkie czasy i trzy-
by formy czynnej, biorąc zakończenia osoby trzeciej
z zaimkiem es, n. p.:

Praesens.

es regnet, deszcz pada.

Imperfectum.

es regnete, deszcz padał.

Perfectum.

es hat geregnet, deszcz padał.

Futurum.

es wird regnen, będzie deszcz padał.

§. 28.

Konjugacya druga.

1. Słowa tej konjugacyi na dwie klasy podzie-
lić można:

a) niektóre przybierają w Imperfectum zakoń-

czenie te, zamieniając oraz samogłoskę sylaby pierwotnej trybu bezokolicznego, i kończą Particinium Perfectum na t, n. p.:

brennen, palić; ich brannte gebrannt.
 bringen, przynieść; ich brachte, gebracht.
 denke, myśleć; ich dachte, gedacht.
 wisse, wiedzieć; ich wußte, gewußt.

b) Inne są w Imperfectum jednozgłoskowe, a Participium Perfectum kończą na en, zamieniając oraz samogłoskę pierwotną trybu bezokolicznego, n. p.:

stehen, stać; ich stand, gestanden.
 lassen, zostawić; ich ließ, gelassen.
 gießen, lać; ich goß, gegossen.
 schwören, przysięgać; ich schwur, geschworen.
 schlagen, bić, ich schlug, geschlagen.

2. Praesens w pierwszej osobie liczby pojedynczej zawsze zachowuje samogłoskę pierwotną Infinitywu; w drugiej zaś i trzeciej osobie często zamienia też samogłoskę, n. p.:

graben, kopać; ich grabe, du gräbst, er gräbt.
 fallen, upadać; ich falle, du fällst, er fällt.
 laufen, biec; ich laufe, du läufst, er läuft.
 befehlen, rozkazać; ich befehle, du befehlst, er befehle.
 fressen, żreć; ich fresse, du frisst, er frist.

3. Imperativus za zwyczaj zachowuje samogłoskę pierwszej osoby czasu teraźniejszego, n. p.:
 ich grabe, imperat. grabe; ich falle, imperat. falle;
 ich komme, imperat. komm; ich lasse, imperat. laß.
 tylko słowa, zamieniające w drugiej i trzeciej osobie czasu teraźniejszego e na albo ie, przybierają też samą samogłoskę także w imperatywie, n. p.:

du nimmst, imperat. nimm; du birgst, imperat. birg;
 du befehlst, imperat. befehl; du siehst, imperat. sieh.

4. Spis słów drugiej konjugacyi porządkiem alfabetycznym:

Infinitivus.

backen, piec,
befehlen, rozkazać,
beseißen, przykładać się, 1)
beginnen, zacząć,
beißen, gryźć,
bergen, kryć,
bersten, rozpęknąć się,
besinnen, (sich) namyslać się,
bewegen, poruszać,
biegen, giąć,
bieten, podać,

binden, wiązać,
bitten, prosić,
blasen, dąć.
bleiben, zostać,
bleichen (intransit.)blednąć 2)
braten, piec,
brechen, łamać,
brennen, palić,
bringen, przynieść.
denken, myśleć,
dingen, uajmować,
dreschen, młócić,
dringen, przenikać,
dürfen, śmieć, (podobnie be-
dürfen, potrzebować.)

empfangen, dostać,
empfehlen, polecać,

empfinden, uczuć,

erbleichen, zblednąć,
erfüren, wybrać,
erlöschen, zgasnąć, 3)

Praesens.

bäckst, bäckt,
befiehlst, befehlst,
beseihest, beseihest,
beginnst, beginnt,
beihest, beißt,
birgst, birgt,
berstest, berstet,
besinnst, besinnst,
bewegst, bewegt,
biegst, biegt,
bietest, bietet, (także beutst,
beut),

bindest, bindet,
bittest, bittet,
bläsest, bläset,
bleibst, bleibt,
bleichst, bleicht,
brätst, brät,
brichst, bricht,
brennst, brennt,
bringst, bringt,
denkst, denkst,
dingst, dingt,
drischest, drischt,
dringst, dringst,
ich darf, du darfst, er darf,
wir dürfen, ihr dürft, sie dür-
fen. Conjunct. ich dürfe.

empfangst, empfängt,
empfiehlst, empfiehlt,

empfindest, empfindest,

jak bleichen.
erfürst, erfüllt,
erlischest, erlischt,

Uwaga. 1) sich beseißen, przykładać się, podług pierwszej kon-
jugacyi.

2) bleichen, bielić, podług pierwsz. konj.

3) löschen i auslöschen, gasić, podług pierwsz. konj.

Imperfectum.	Imperativus.	Participium
Indicat. Coniunct.		
but, büfe, befahl, beföhle, beß, beßle, begann, begönne, biß, biße, barg, barge, barst (borst) börste, besann, besänne, bewog, bewöge, bog, böge, bot, böte,	bac, be, befehl, befeße, beginne, beiß, beiße, birg, birst, besinne, bewege, biege, biete, (beut),	gebacken. befohlen. beflissen. begonnen. gebissen. geborgen. geborsten. besonnen. bewogen. gebogen. geboten.
band, bände, bat, bäte, blies, bliese, blieb, bliebe, blich, bliche, briet, briete, brach, bräche, brannte, brennete, brachte, brächte, dachte, dächte, dung, dünge, drosch, drösche, i drasch, dräsche, drang, dränge, durfte, dürfte,	binde, bitte, blase, bleibe, bleiche, brate, brich, brenne, bringe, denke, dinge, drisch, dringe, (niema)	gebunden. gebeten. geblasen. geblieben. geblichen. gebraten. gebrochen. gebrannt. gebracht. gedacht. gedungen. gedroschen. gedrunken. gedurst.
empfing, empfinde, empfahl, empfähle i em- pföhle, empfand, empfände, erfor, erföre, erlosch, erlösche,	empfangen, empfiehl, empfinde, erkläre, erlösch,	empfangen. empfohlen. empfunden. erkoren. erloschen.

Infinitivus.

erschallen, rozlegać się,
erschrecken, zleknąć się,
(nijakie),

ermägen, rozważyc,
essen, jeść,
fahren, jechać. 1)
fallen, paść,
fangen, chwytac,
fechten, potykać się,
finden, znaleźć,
flechten, pleść,
fliegen, lecieć,
fliehen, uciekać,

fließen, płynac,

fressen, żreć,
frieren, marznac,
gähren, robić, fermentowac,
gebären, rodzić,
geben, dać,
gedeihen, udac się,
gehen, iść,
gelingen, udac się,
gelten, ważyć, znaczyć,
genesen, wyzdrowieć,
genießen, używac,
geschehen, zdarzyć się,
gewinnen, wygrać,
gießen, lać,
gleichen, równać się,
gleiten, ślizgnąć się 2)
glimmen, tleć,
graben, kopać,
greifen, chwytac,

Praesens.

erschallst, erschallt,
erschrickst, erschrickt,

ermägst, ermägt,
isst, isset, czyli ißt,

fährst, fährt,

fällst, fällt,

fängst, fängt,

fichst, ficht,

jak binden.

jak fechten,

fliegst, fliegt, (fliegst, fliegt,)

fliehst, flieht, (fließest,
fließt,)

fließest, fließet, (fließest
fließt,)

frisst, frist,

frierst, friert,

gährst, gährt,

gebärst, gebärt,

giebst, giebt,

gedeihst, gedeiht,

gehst, geht,

jak bringen,

giltst, gilt,

genesest, geneset,

jak fließen,

geschiehst, geschieht,

jak beginnen,

jak fließen,

gleichst, gleicht,

gleitest, gleitet,

glimmst, glimmt,

gräbst, gräbt,

greiffst, greift,

Uwaga. 1) Podobnie wszystkie złożone: verfahren, postąpić
sobie etc. oprócz willfahren, dogadzać, idź will-
fahrte, gewillfahrt.

2) Begleiten, towarzyszyć, podług pierwsz.

Imperfectum.

Indicat. Conjunct.

erscholl, erschölle,
erschraf, erschräfe,

erwog, erwöge,
aß, äße,
fuhr, führe,
fiel, fielen,
sing, singe,
focht, fochte,

flog, flöge,
floh, flöhe,

fluß, flöße,

fraß, fräße,
fror, fröre,
gor, göre,
gebar, gebäre,
gab, gäbe,
gedieh, gediehe,
ging, ginge,

galt, gälte, (gölte),
genas, genäse,

geschah, geschähe,

glich, gliche,
glitt, glitte,
glomm, glömme,
grub, grübe,
griff, griffe,

Imperativus.

erschalle.
erschrick,

erwäge,
iß,
fahre,
falle,
fange,
sicht,

fliege (flieg),
fliehe, (flench),

fließe, (fleuß),

friß,
friere,
gähre,
gebäre,
gieb,
gedeihe.
gehe, (geh),

gilt,
genese,

geschieh,

gleiche,
gleite,
glümme,
grabe,
greife, (greif),

Participium.

erschollen.
erschrocken.

ermogen.
geessen.
gefahren.
gefallen.
gefangen.
gefochten.

geflogen.
geflohen.

geflossen.

gefressen.
gefroren.
gegohren.
geboren.
gegeben.
gediehen.
gegangen.

gegolten.
genesen.

geschehen.

geglichen.
geglitten.
geglommen.
gegraben,
gegriffen.

Infinitivus.

halten, trzymać,
 hangen, wisieć, 1)
 hauen, ciąć,
 heben, podnieść,
 heißen, zwać,
 helfen, pomagać,
 feisen, kłócić się,
 fennen, znać,
 flimmen, piąć się,
 flingen, brząkać,
 kneifen, szczypać,
 kommen, przyjść,
 können, móc,

friechen, leżeć,

laden, kłaść,
 lassen, zostawić,
 laufen, biedź,
 leiden, cierpieć,
 leihen, pożyczyć,
 lesen, czytać,
 liegen, leżeć,
 lügen, łgać,
 mahlen, mleć,
 meiden, unikać,
 melden, doić,
 messen, mierzyć,
 mögen, chcieć,

müssen, musieć,

nehmen, brać,
 nennen, nazywać,
 pfeifen, gwizdać,
 pflegen, chodować, 2)

Praesens.

hältst, hält,
 hangst, hangt,
 haust, haut,
 hebst, hebt,
 heissest, heisst,
 hilfst, hilfst,
 feifest, feist,
 fennst, fennt,
 flimmst, flimmt,
 flingst, flingt,
 czyli kneipen, jak feisen.
 kommst, kommt,
 kann, kannst, kann, Coniunct.

könne,
 friechst, friecht, (freuchst,
 freucht,)

ladest, ladet,
 lässest, läßt,
 läufst, läuft,
 leidest, leidet,
 leihst, leiht,
 liesest, lieset, (liest)
 liegst, liegt,
 lügst, lügt, (leugst, leugt),
 mahlst, mahlt,
 meidest, meidet,
 meldest, meldest,

jak essen,
 mag, magst, mag, Coniunct.
 möge.

muß, mußt, muß, Coniunct.
 müsse.

nimmst, nimmt,
 nennst, nennt,
 jak greifen,
 pflegst, pflegt,

Uwaga. 1) hängen, powiesić, podług pierwszej koniug.

2) pflegen, zwyknąć, podług pierwszej.

Imperfectum.

Indicat. Coniunct.

hielt, hielte,
hing, hinge,
hieB, hiebe,
hob, höbe. (hübe),
hieß, hieße,
half, hälfe. (hülfe)
fiß, fisse,
kannte, kennete,
flomm, flömme,
klang, klänge,

kam, käme,
konnte, könnte,

froch, fröche,

lud, lüde,
ließ, ließe,
ließ, ließe,
litt, litte,
lieh, liehe,
laß, läße,
lag, läge,
log, löge,
mahlte, mahlte,
mied, miede,
molt, mölfe,

mochte, möchte,
mußte, müßte,

nahm, nähme,
nannte, nennete,

pflog, pfloge,

Imperativus.

halte, (halt'),

hange,

haue,

hebe,

heße,

hilf,

heße,

kenne,

klimme,

klänge,

komme,

könne,

krieche, (kreich)

lade,

laß,

laufe,

leide,

leihe,

ließ,

liege,

lüge, (leug),

mähle,

meide,

melde,

(möge),

niema.

nimm,

nenne,

pflege,

Participium.

gehalten.

gehangen.

gehauen.

gehoben.

geheißen.

geholfen.

gekiffen.

gekannt.

gekommen.

gekonnt.

gekommen.

gekonnt.

gekrochen.

geladen.

gelassen.

gelaufen.

gelitten.

geliehen.

gelesen.

gelegen.

gelogen.

gemahlen.

gemieden.

gemolten.

gemocht.

gemußt.

genommen.

genannt.

gepflogen.

Infinitivus.

preisen, wielbić,
quellen, wytryskać,
rathen, radzić,
reiben, trzeć,
reißen, rwać,
reiten, konno jechać,
rennen, biedz szybko,
riechen, wąchać, pachnąć,

ringen, pasować się,
rinnen, ciec,
rufen, wołać,
salzen, solić,
saufen, pić, żłopać,
saugen, sać,
schaffen, stworzyć, 1)
scheiden, rodzić,
scheinen, zdawać się,
schelten, łajać,
scheren, strzydz,
schieben, posuwać,
schießen, strzelać,
schinden, obłupić, odrzeć.
schlafen, spać,
schlagen, bić, 2)
schleichen, leżeć,
schleifen, ostrzyć, 3)
schleissen, drzeć piérze,
schließen, zamykać,
schlingen, połykać,
schmalzen, krasić,
schmeissen, rzucac,
schmelzen, topić,
schneiden, rznąć,

Praesens.

preifest, preiset,
quillst, quillt,
rätst, rät,
jak bleiben,
reißest, reißt,
reitest, reitet,
jak brennen,
riechst, riecht, (reuch,
reucht),
jak dringen.
jak beginnen.
rustst, rust,
salzest, salzt,
säufst, säuft,
saugst, saugt,
schaffst, schafft,
scheidest, scheidet,
scheinst, scheint,
jak gelten,
scherst, schert,
schiebst, schiebt,
jak fließen,
schindest, schindet,
schläfst, schläft,
schlägst, schlägt,
schleichst, schleicht,
schleifst, schleift,
jak befleissen,
jak fließen,
jak bringen,
jak salzen,
jak befleissen,
schmilzest, schmilzt,
schneidest, schneidet,

- Uwaga. 1) schaffen, dostarczyć, i złożone jak anschaffen, nabyć, podług pierw.
2) Rathschlagen i berathschlagen, podług pierw.
3) schleifen zburzyć, podług pierw.,

Imperfectum.

Indicat. Coniunct.

pries, priesse,
quoll, quölle,
rieth, riethse,

riß, riße,
ritt, ritte,

(takže podług
roch, röche,

rief, riefse,
salzt, salzte,
soff, söffe,
sog, söge,
schuf, schüfe,
schied, schiede,
schien, schiene,

schor, schöre,
schob, schöbe,

schund, schünde,
schlief, schliefse,
schlug, schlüge,
schlich, schliche,
schliff, schliffe,

schmolz, schmolze,
schnitt, schnitte,

Imperativus.

preise,
quill,
rathe,

reiß, (reiß),
reite,
(pierw.)
riech, (reuch),

rufe,
salze,
saufe (sauf),
saug, (saug),
schaffe,
scheide,
scheine,

schere,
schiebe,

schinde,
schlase, schlaf,
schlage,
schleiche,
schleife,

schmilz,
schneide,

Participium.

gepriesen,
gequollen.
gerathen.

gerissen.
geritten.

gerochen.

gerufen.
gesalzen.
gesoffen.
gesogen.
geschaffen.
geschieden.
geschienen.

geschoren.
geschoben.

geschunden.
geschlafen.
geschlagen.
geschlichen.
geschliffen.

geschmolzen.
geschnitten.

Infinitivus.

schrauben, śrubować,
 schreiben, pisać,
 schreien, krzyczeć,
 schreiten, postępować,
 schwären, jętrzyć się,
 schweigen, milczeć,
 schwellen, nabrzmić,
 schwimmen, pływać,
 schwinden, znikać,
 schwingen, machać,
 schwören, przysięgać,

sehen, widzieć,
 senden, posłać,
 sieden, wrzeć,
 singen, śpiewać,
 sinken, upadać,
 sinnen, myśleć,
 sitzen, siedzieć,
 spalten, łupać,
 speien, pluć,
 spinnen, prząść,
 sprechen, mówić,
 sprießen, wyrastać,
 springen, skakać,
 stechen, kłóć,
 stehen, stać,
 stehlen, kraść,
 steigen, stapać,
 sterben, umrzeć,
 stieben, pierzchać,
 stinken, śmierdzieć,
 stoßen, pchnąć,
 streichen, głaskać,
 streiten, kłócić się,
 thun, czynić,
 tragen, nosić,
 treffen, trafić,

Praesens.

schraubst, śrubuje,
 schreibst, pisze,
 schreist, krzyczy,
 schreitest, postępuje,
 schwärst, jętrzy się,
 schweigst, milczy,
 schwillst, nabrzmi,
 schwimmst, pływa,
 schwindest, znika,
 schwingst, macha,
 schwörst, przysięga,

siehst, widzi,
 sendest, posła,
 siedest, wrze,
 jak bringen,
 sinkst, upada,
 jak beginnen,
 sitzt, siedzi,
 jak salzen,
 jak schreien,
 spinnst, prząca,
 jak brechen,
 jak fließen,
 jak bringen,
 jak brechen,
 siehst, widzi,
 jak befehlen,
 jak schweigen,
 stirbst, umiera,
 jak schieben,
 jak sinken,
 stößest, pchna,
 streichst, głaska,
 streitest, kłóci się,
 thue, czyni,
 jak schlagen,
 triffst, trafi,

Imperfectum. Indicat. Coniunct.	Imperativus.	Participium.
schrob, schrobe, schrieb, schriebe, schritt, schritte, schrie, schrie, schwor, schwöre, schwie, schwiege, schroll, schwölle, schwamm, schwämme, schwand, schwände, schwang, schwänge, schwor, schwöre, takze schwur, schwüre,	schraube, schreibe, schreie, schreite, schwäre, schweig, schwill, schwimme, schwinde, schwinge, schwöre,	geschroben. geschrieben. geschritten. geschrieen. geschworen. geschwiegen. geschwollen. geschwommen. geschwunden. geschwungen. geschworen.
sah, sähe, sandte, sendete, sott, sotte,	siehe, sieh, sende, siede,	gesehen. gesandt. gesotten.
sank, sank,	sinke,	gesunken.
saß, säße,	siße,	gesehen.
spann, spanne,	spinne,	gesponnen.
stand, stände,	steh,	gestanden.
starb, stürbe,	stirb,	gestorben.
stieß, stieße, strich, striche, tritt, stritte, that, thäte,	stoß, streiche, streite, thue,	gestoßen. gestrichen. gestritten. gethan.
traf, trafe,	triff,	getroffen.

Infinitivus.

treiben, pędzić,
treten, stapać,
triefen, ciec,

trinken, pić,
trügen, mamić,
verbleichen, wypełznąć,
verderben, psuć się,
verdrießen, gniewać,
vergessen, zapominać,
verlieren, zgubić,
wachsen, rość,
waschen, myć,
wägen, ważyć,
wiegen, ważyć, ciężać,
weichen, ustąpić, 1)

weisen, wskazać, jak preisen; wenden, zwrócić, jak senden;

werfen, rzucić,
winden, kręcić,
wissen, wiedzieć,
wollen, chcieć,
zeihen, obwiniać,
ziehen, ciągnąć,
zwingen, przymusić,

Praesens.

jak bleiben.
trittst, tritt,
triest, trieft, (treuffst,
treust,)

jak sinken,
trägst, trägt,
jak erbleichen,
jak sterben,
jak fließen,
vergiffest, vergift,
verlierst, verliert,
wächstest, wächst,
wäschest, wäscht,
wägst, wägt,
wiegst, wiegt,
weichst, weicht,

wirfst, wirft,
windest, windet,
weiß, weist, weiß, Con. wisse.
will, willst, will, Con. wolle.
zeihst, zeihst,
ziehst, zieht,
zwingst, zwingt,

Uwaga. 1) Ale weichen, miękcząć, albo miękczyć, według
pierw.

Uwaga. Słów złożonych z początkowymi syl-
bami szukać trzeba pod pierwotnymi w powyższym spisie, n. p.:
gebiete[n] i verbiете[n] pod bieten; vor[sch]reib[en], pod schreib[en];
vorwerf[en], entwerf[en] etc. pod werf[en]; verzeih[en] pod zeih[en]
i t. d.

Imperfectum. Indicat. Coniunct.	Imperativus.	Participium.
trat, träte, troff, tröffe,	tritt, trief, (treuf),	getreten, getroffen,
trog, tröge,	träge,	getrogen,
vergaß, vergäße, verlor, verlöre, wuchs, wüchse, wusch, wüsche, zog, zöge, zog, zöge, wich, wiche,	vergiß, verliere, wachse, wasche, wäge, wiege, weiche,	vergesen. verloren. gewachsen. gewaschen. gewogen. gewogen. gewichen.
werben, werbować, jak sterben.		
warf, würfe, wand, wände, wußte, wüßte, wollte, wollte, zieh, ziehe, zog, zöge, zwang, zwänge,	wirf, winde, wisse, (wolle) zeige, ziehe, zwinge,	geworfen. gewunden. gewußt. gewollt. gezichen. gezogen. gezwungen.

§. 29.

Przysłówki.

1. Przysłówki po większej części nie różnią się od pierwotnej formy przymiotników, n. p.: flug, mądry i mądrze; beredt, wymowny i wymownie.

2. Przysłówki nie odmieniają się zwykle, chyba przez stopnie, schön, schöner, am schönsten, pięknie, piękniej, najpiękniej; oft, öfter, am öftersten, często, częściej, najczęściej.

3. Przysłówki pochodne przybierają zwykle zakończenie s, es, en, lich, lingś, n. p.:

mittels, (mittelft), za pomocą; **flugs**, szybko; **Nachts**, w nocy; **rechts**, w prawo; **links**, w lewo; **Sonntags**, w niedzielę; **vollends**, do reszty; **schönstens**, jak najpiękniej; **ebstens**, jak najrychlej; **erstens**, najprzód; **zweitens**, powtórę; **bißweilen**, niekiedy; **dermaßen**, w ten sposób; **außen**, zewnątrz, na dworze; **innen**, wewnątrz, **brieflich**, listownie; **höchlich**, nader, wielu; **gesießentlich**, umyślnie; **ziemlich**, dosyć; **blindlings**, ślepo; **rücklings**, tyłem.

4. Przysłowki złożone składają się zwykle z partykuł **wärts**, **hin**, **her**, **an**, **auf**, **aus**, **ein**, **unter**, **n. p.**: **aufwärts**, w górę; **abwärts**, z góry; **nordwärts**, ku północy; **südwärts**, ku południowi; **himmelwärts**, ku niebu; **seitwärts**, na bok. **wohin?** dokąd? **früherhin**, przedtém; **späterhin**, później; **weiterhin**, dalej; **dahin**, tam.

dorthier, zamtąd; **vorher**, przedtém; **nachher**, potem.

bergan, pod górę, w górę; **von Kindheit an**, od dzieciństwa.

bergauf, na górę; **treppauf**, na schody.

jahraus, **jahrein**, corok.

herunter, z góry; **bergunter** z góry.

5. Przysłowki składają się także z następujących rzeczowników: **Ding**, rzecz; **Fall**, przypadek; **Mal**, raz; **Maß**, miara; **Ort**, miejsce; **Seite**, strona; **Theil**, część; **Weg**, droga; **Weile**, chwila; **Weise**, sposób; **Zeit**, czas.

allerdings, bezwątpienia; **neuerdings**, nie dawno; **plattersdings**, koniecznie; **schlechterdings**, koniecznie.

gleichfalls, również; **allenfalls**, **jedenfalls**, na każdy przypadek.

vormalß, przedtém; **nochmalß**, **abermalß**, jeszcze raz; **oftmalß**, częstokroć.

dermaßen, w ten sposób; **einigermäßen**, niejako.

allerorten, wszędzie.

meinerseits, z méj strony; **deinerseits**, z twój strony; **unserseits**, z naszej strony.

größtentheils, **meistentheils**, **mehrentheils**, powiększėj części.

feineswegs, na żaden sposób; **durchweg**, bez wyjątku.

derweilen, podczas; **bißweilen**, czasem; **mittlerweile**, tymczasem.

bittweise, z prośbą; **frageweise**, pytając.

beizeiten, zawczasu; **vor zeiten**, niegdys; **alle zeit**, każdego czasu.

6. Przyimki **zu** i **auf** używają się niekiedy dla złożenia sposobów mówienia przysłowkowych, **n. p.**: **zuerst**, najprzód; **zum schönsten**, jak najpiękniej; **zum wenigsten**, najmniej; **auf das Beste**, jak najlepiej; **auf das sorgfältigste**, najstaranniej.

7. Przysłowki pod względem znaczenia podzielić można na następujące klasy:

a) Przysłowki przestrzeni lub miejsca **n. p.**: **hier**, tutaj; **dort**, tam, **düben**, tam, ztamtéj strony; **oben**, na górze; **unten**, na dole.

b) Przysłówki czasu: heute, dziś; morgen, jutro; übermorgen, pojutrze; früh, rano (rychło); spät, późno.

c) Przysłówki liczby: viel, wiele; wenig, mało; einfach, pojedynczo; zweifach, podwójnie.

d) Przysłówki przymiotne: gut, dobrze; böse, złe.

e) Przysłówki względne: tutaj należą wszystkie przyimki jako przysłówki używane.

f) Przysłówki oznaczające różne sposoby, za pomocą których myśli względem siebie się odnoszą. Tutaj należą:

1) przysłówki pytające: wie? jak? wo? gdzie? warum? czemu?

2) przysłówki twierdzące: ja, tak jest; gewiß, zapewne.

3) przysłówki przeczące: nein, nie; niemals, nigdy.

§. 30.

Przyimki.

Przyimki niemieckie albo jednym tylko przypadkiem albo dwoma przypadkami rządzą.

1. Przypadkiem drugim rządzą następujące:

Anstatt (statt) zamiast: statt meiner, zamiast mnie.

Außerhalb, zewnątrz: außerhalb der Stadt zewnątrz miasta.

Diesseit, z tej strony: diesseit des Flusses, z tej strony rzeki.

Halben, halber dla, kładą się zwykle po rzeczowniku: der Freundschaft halber, dla przyjaźni; Alters halben, dla wieku.

Uwaga. Zaimki osobiste: meiner, deiner, seiner, ihrer, połączone z tą prepozycją, zamieniają końcowe r na t: meinethalben, dla mnie; deinethalben, dla ciebie; seinethalben; ihr ethalben; za unser i euer przybierają t: unserthalben, euerthalben, dla was.

Jenseit, z tam tej strony: jenseit des Grabens, z tam tej strony rowu.

Innerhalb, wewnątrz: innerhalb der Grenzen, w granicach.

Kraft, mocą: kraft meines Amtes, mocą mego urzędu.

Laut, stósownie do: laut dieses Briefes, stósownie do tego listu.

Mittels, (mittelst, vermittelt) za pomocą, przez: mittels einer Abtŕzung, przez skrócenie.

Oberhalb w górze: oberhalb der Stadt, powyżej miasta.

Ungeachtet, pomimo, kładzie się przed i po rzeczowniku: ungeachtet seiner Thätigkeit, albo seiner Thätigkeit ungeachtet, mimo swęj czynności.

Unterhalb, na dole: unterhalb der Stadt, poniżej miasta.

Unweit, unfern, nie daleko: unweit des Schlosses, nie daleko zamku.

Vermöge, przez, za pomocą: vermöge seines Ansehns, za pomocą swęj powagi.

Während, podczas: während eines Jahres, pod czas roku.

Wegen, dla, kładzie się przed i po rzeczowniku. Z zaim-

kami osobistemi używa się jak *halber* (zob. wyżej.) — *Von — wegen*: *von Rechtswegen*, z prawa; *von Amtswegen*, z urzędu.

Länge, wzdłuż czego, *zufolge*, w skutek czego, *troß*, pomimo, w przeciągu, kładą się z drugim i trzecim przypadkiem: *länge des Weges*, wzdłuż drogi; *länge dem Ufer*, wzdłuż brzegu; *zufolge meines Auftrags*, albo *meinem Auftrage* *zufolge*, stósownie do mego zlecenia; *troß aller Beweise*, pomimo wszystkich dowiadzeń; *troß allen Schwierigkeiten*, pomimo wszystkich trudności.

2. Przypadkiem trzecim rządzą następujące:

Auß, z, *aus dem Hause*, z domu.

Außer, oprócz, *zewnatz*: *er ist außer Gefahr*, wyszedł z niebezpieczeństwa; *außer euern Brüdern*, prócz waszych braci, *außer Landes*, za granicę.

Bei, u, *przy*: *bei meinem Vater*, u mego ojca.

Binnen, w przeciągu: *binnen einem Jahre*, w przeciągu roku.

Entgegen, wbrew, kładzie się po rzeczowniku: *der Vernunft entgegen*, wbrew rozumowi.

Gemäß, stósownie, także po rzeczowniku: *Ihrem Befehle gemäß*, stósownie do rozkazu pańskiego.

Gegenüber, naprzeciw, po swoim rzeczowniku: *der Kirche gegenüber*, naprzeciw kościoła.

Mit, z: *mit dem Sohne* z synem.

Nach, po; *do*: *ich komme nach dir*, przychodzę po tobie; *ich reise nach Paris*, jadę do Paryża; czasem kładzie się po rzeczowniku: *meiner Meinung nach*, podług mego zdania.

Nächst, *zunächst*, zaraz po, najbliżej: *er saß nächst mir*, albo *mir zunächst*, siedział zaraz po mnie.

Nebst, wraz z, *wespół*: *nebst seinen Kindern*, wraz z swoimi dziećmi.

Seit, od: *seit diesem Tage*, od tego dnia.

Von, o, od: *ich spreche von dir*, mówię o tobie; *von dem Vater habe ich es gehört*, od ojca słyszałem.

Zu, do, w: *er sprach zu der Mutter*, rzekł do matki; *er lebt zu Paris*, żyje w Paryżu.

Zuwider, wbrew, kładzie się po rzeczowniku: *der Vernunft zuwider*, wbrew rozumowi.

3. Czwartym przypadkiem rządzą następujące:

Durch, przez: *durch die Stadt gehen*, przechodzić przez miasto; *durch den Felsen*, przez skałę.

Für, 1) zamiast, za: *für Geld habe ich es gekauft*, za pieniądze kupilem; 2) dla: *für den Bruder habe ich es gekauft*, dla brata kupilem.

Gegen, naprzeciw: *er kämpfte gegen den Feind*, walczył naprzeciw nieprzyjacielowi.

Ohne, bez: *ohne den Bruder*, bez brata.

Um, 1) około: *um die Stadt gehen*, na około miasta iść; 2) za: *um einen Thaler habe ich es gekauft*, za talara kupilem.

Wider, przeciw: *wider den Strom schwimmen*, przeciw wodzi płynąć.

4. Następujące przyimki trzecim przypadkiem rządzą, kiedy znaczą stan spoczynku, zostawanie na jednym miejscu, czwartym zaś, kiedy poruszenie lub dążność do jakiego celu wyrażają:

An, u, przy, na: er sĭt am Tische, siedzi u stołu; er schreibĭ auf die Tafel, pisze na tablicę.

Auf, na: das Buch liegt auf dem Tische, książka leży na stole; ich lege das Buch auf den Tisch, kładę książkę na stół.

Hinter, za, po, w tyle czego: er wohnt hinter der Brücke, mieszka za mostem; stelle den Tisch hinter die Thür, postaw stół za drzwi.

In, w: er ist in der großen Kirche begraben, jest pochowany w wielkim kościele; sie haben ihn in der großen Kirche begraben, pochowali go w wielkim kościele.

Neben, przy, obok: er sĭt neben mir, siedzi przy mnie; er sĭt neben mich, siada przy mnie.

Ueber, nad: er wohnt über der Stadt, mieszka nad miastem; der Vogel fliegt über die Stadt, ptak leci po nad miastem.

Unter, pod: der Hund liegt unter dem Tische, pies leży pod stołem; der Hund geht unter den Tisch, pies idzie pod stół.

Vor, przed: ich sĭt vor dem Thore, siedzę przed bramą; bringen Sie ihn vor das Thor, wyprowadź go za bramę.

Zwischen, między: ich stehe zwischen dem Vater und dem Sohne, stoję między ojcem a synem; ich stelle mich zwischen den Vater und Sohn, stawam między ojcem a synem.

5. Przyimki z przedimkiem der, die, das; przechodzą często w jeden wyraz; mówi się zatem:

an	zamiast	an dem.	in	zamiast	in das.
an	—	an das.	um's	—	um das.
beim	—	bei dem.	vom	—	von dem.
durch	—	durch das.	zum	—	zu dem.
fürs	—	für das.	zur	—	zu der.
im	—	in dem.			

6. Toż samo mamy połączenie przyimków z zaimekami derselbe, dieselbe, dasselbe, i welcher, welche, welches, zamieniając je na da i wo, i wtrącając oraz r, gdzieby się dwie samogłoski spotkały:

daran	zamiast	an demselben, derselben, demselben, albo
		an denselben, dieselbe, dasselbe.
darauf	—	auf demselben, derselben, demselben, albo
		auf denselben, dieselbe, dasselbe.
dabei	—	bei demselben, derselben, demselben.
dadurch	—	durch denselben, dieselbe, dasselbe.
dafür	—	für denselben, dieselbe, dasselbe.
dagegen	—	gegen denselben, dieselbe, dasselbe.
damit	—	mit demselben, derselben, demselben.

woran zam. an welchem, welcher, welchem, albo
 an welchen, welche, welches.
 worauf — auf welchem, welcher, welchem, albo
 auf welchen, welche, welches, i t. d.

7. Niektóre przyimki łączą się często z trybem bezokolicznym lub innemi formami słowa bez rządzenia pewnym przypadkiem, n. p.: ohne zu fragen that er dies, niepytając się zrobił to; du schläfst, während wir arbeiten, ty spisz, gdy my pracujemy; er kam nicht, ungeachtet ich ihn oft gebeten habe, nieprzyszedł, chociaż go często prosiłem.

§. 31.

Spojniki.

Spojniki albo pojedyncze wyrazy wjedno zdanie albo całe zdania z sobą łączą. Wyliczymy je tutaj wraz ze znaczeniami w porządku alfabetycznym:

Aber, ale, lecz: ich kenne ihn, aber ich spreche nicht mit ihm, znam go, ale z nim nie gadam. Czasem kładzie się dopiero po kilku słowach: Ich kenne ihn, ich spreche aber nicht mit ihm.

Allein, ale, lecz: ich suchte ihn, allein ich konnte ihn nicht finden, szukałem go, lecz nie mogłem go znaleźć.

Als, jak, niż, od: er ist größer als ich, on jest wyższy ode mnie; er spricht als Gelehrter, mówi jako uczony. Jeżeli w pierwszym członku zdania znajduje się zu, w drugim używa się, als daß: er ist zu vernünftig, als daß er dies nicht thun sollte, ma tyle rozumu, że to uczyni.

Also, więc: also hat er gesprochen, tak więc mówił.

Auf daß, aby: auf daß er sich in Acht nehme, aby się strzegł.

Außer, prócz: niemand arbeitet, außer er allein, nikt nie pracuje, prócz niego.

Da, gdy: da er kam, war ich nicht zu Hause, gdy przyszedł, nie byłem w domu; da er mein Freund ist, kenne ich ihn, gdy jest moim przyjacielem, znam go.

Daher, ztąd, przeto: daher muß ich ihnen gestehen, dla tego muszę Panu wyznać.

Damit, ażeby: damit Sie verstehen, was ich sage, abys Pan rozumiał, co mówię.

Dann, natenczas, potem: wenn er kommt, dann sprich mit ihm davon, jak przyjdzie, wtedy pomów z nim o tem: wenn er fleißig ist, dann kannst du ihn loben, jeżeli będzie pilnym, natenczas możesz go pochwalić.

Darum, dla tego.

Daß, że: ich weiß, daß er hier ist, wiem, że tu jest.

Denn, znaczy wniosek w następujących zdaniach: So haben Sie es denn vergessen? już to więc zapomnieli? kann er denn wissen? umieć on plakać?

Dennoch, jednak; desto, tem: najczęściej kładzie się po je: je größer, desto schöner, im większy, tem piękniejszy.

Doch, jednak: ich bin doch sein Freund, jednak jestem jego przyjacielem; sagen Sie mir doch, wer er ist, powiedz mi przecie, kto to jest.

Ehe, nim: ehe er nach Hause kommt, nim przyjdzie do domu. Entweder — oder, albo — albo: entweder er lebt, oder er stirbt im Augenblicke, albo żyć będzie, albo umrze w tej chwili.

Folglich, a zatem.

Gingegen, przeciwnie.

Je — je albo desto, im — tem: je älter er wird, desto richtiger er wird, im starszy, tem głupszy.

Je — nachdem, podług tego, — jak: je nachdem einer glücklich lebt oder nicht, podług tego, jak kto szczęśliwie żyje lub nie.

Jedoch, jednakże.

Indem, gdy, podczas: indem er abwesend war, gdy był nieprzytomny; Sie müssen zu Hause sein; indem ich heute zu Ihnen kommen will, trzeba, żebyś Pan był w domu, gdyż dzisiaj przyjdę do Pana.

Indessen, indeß, tymczasem.

Within, a tak.

Nachdem, gdy: nachdem er gesehen hatte, gdy zobaczył.

Nämlich, to jest: er spricht davon in seinem Werke, nämlich im ersten Kapitel, mówi o tem w dziele swoim, to jest w rozdziale pierwszym.

Nicht allein — sondern, nie tylko, — lecz: nicht allein französisch sprach er, sondern auch deutsch, nie tylko po francuzku mówił, lecz i po niemiecku.

Noch, używa się tylko, kiedy jest mowa o wyłączeniu: er ist nicht mein Freund, noch kann er es sein, nie jest moim przyjacielem, ani nim być może.

Weder — noch, ani — ani: weder er noch sein Bruder, ani on, ani jego brat.

Nun, teraz, więc: nun kommt er, teraz idzie; wenn Sie es wissen wollen, nun so will ich es Ihnen sagen, kiedy Pan chcesz wiedzieć, więc już Panu powiem.

Nur, tylko.

Obgleich, lubo: obgleich er singt, lubo śpiewa: czasem jednak rozdziela się kilku słowami; ob er gleich wieder kommt, lubo powróci.

Oder, albo; entweder — oder, albo — albo.

So, tak: so hat Gott die Menschen geliebt, tak Bóg ludzi umiłował; najczęściej jednak służy do oznaczenia wniosku: wenn er kommen wird, so werde ich es ihm geben, jak przyjdzie, to mu dam.

So, jeżeli, używa się w stylu urzędowym: so er kommt, jeżeli przyjdzie.

Sondern, lecz (po przeczeniu): mein Vater hat es nicht gesagt, sondern mein Bruder, mój ojciec tego nie powiedział, lecz brat: — nicht nur (allein), — sondern, nie tylko — lecz.

Sonst, inaczej: gieb es, sonst schlage ich dich, daj mi to, inaczej obiję cię.

Um, za, dla, aby: er that dies, um Geld zu verdienen, zrobił to dla pieniędzy.

Und, i.

Wann, gdy.

Weder — noch, ani — ani: weder der Vater noch der Sohn, ani ojciec, ani syn.

Weil, ponieważ, gdy: er thut es, weil er uns liebt, czyni to, ponieważ nas kocha; kommen Sie, weil ich noch hier bin, przybywaj, gdy tu jeszcze jestem. Różnica pomiędzy weil a da, jest ta, że pierwsza partykuła oznacza przyczynę, dla której rzecz jaka exystuje, druga zaś wzmiankuje tylko, iż rzecz eksystuje.

Wenn, jeżeli.

Wie, jak: Wie befinden Sie sich? jak się Pan masz? wie ich es gesagt habe, jak powiedziałem.

Wiewohl, lubo.

Wo nicht, jeżeli nie: wo du nicht kommst, gehe ich es einem andern, jeżeli nie przyjdiesz, dam to innemu.

Wofern, dafery, jeżeli.

Wohl, (wol) jest partykułą oznaczającą zezwolenie, i odpowiada greckiemu *av*. W następujących zdaniach oznacza przypuszczenie: er wird wohl nicht kommen, zapewne nie przyjdzie; er würde dies wohl gesagt haben, onby to pewnie powiedział.

Zumal, zumal da, zwłaszcza: ich sage es ihm nicht, zumal da er mein Freund ist, nie powiem mu tego, zwłaszcza, że jest mym przyjacielem.

Zwar, wprawdzie (zwar — aber): zwar kenne ich ihn nicht, aber ich finde ihn sehr einnehmend, nie znam go wprawdzie, ale mi się zdaje być bardzo przyjemnym. Słowo to łączy się czasem z und dla dobitności: er ist mein Freund, und zwar mein theuerster, jest to mój przyjaciel, i wprawdzie mój najwierniejszy przyjaciel.

§. 32.

Wykrzykniki.

Wykrzykniki podzielić można:

1) Na takie, które służą do wydania rozmaitych uczuć i poruszeń duszy, jako to podziwienia: ah! hoho! ei! hm! pog! boleści: oweh! ach! oh! au: obrzydzenia: brr! fi! pfui! strachu: hu! huhu! hui! radości: ah! ha! ol! ei! he! heisa! juchei! juchheisa! juchheh! wołania na kogo: he! heba! holla! fi! pf! śmiechu: ha! ha! ha! ic.

2) Na takie, które głosy naturalne naśladują:
 bauz! hufch! fnack! pass! puff! plumps!
 Uwaga. Bravo! brawo; fort! precz; frisch! żwawo; auf! dalej;
 halt! stój; Glück auf! szczęście Boże; Wehe! biada etc.; często się także
 jako wykrzykniki używają.

CZĘŚĆ TRZECIA.

Nauka o składaniu pojedynczych zdań i ciągłej mowy. (Syntaxis.)

§. 33.

Zdanie.

1. Zdanie jest to połączenie wyrazów kilku, zawierających myśl zupełną, n. p. ptak śpiewa; człowiek jest śmiertelny; ojciec kocha syna.

2. Każde zdanie składa się z trzech części: ze *subjektu*, *predykatu* i *kopuły*. *Subjektem* nazywa się osoba lub rzecz, o której jest mowa; *predykat* jest to, co o subjeckie mówimy; *kopuła* zaś służy do połączenia go z predykatem, n. p.:

Subjekt.	Kopuła.	Predykat.
Gott	ist	gut.
Die Menschen	sind	sterblich.
Der Baum	ist	hoch.

Nie zawsze jednak predykat osobnym oddaje się wyrazem: najczęściej w *samém słowie* się mieści, n. p.:

Subjekt.	Kopuła	i Predykat.
Der Mensch	stirbt	= ist sterbend.
Der Baum	grünt	= ist grünend.
Der Hund	läuft	= ist laufend.

3. Wszystko, co prócz tych trzech części głównych (*Subjektu*, *Predykatu* i *Kopuły*) w zdaniu znajdujemy, odnosi się do którejkolwiek z nich, zawierając bliższe onejże oznaczenie, n. p.:

Mein guter Freund und Gönner schrieb mir vor Kurzem aus Berlin einen langen Brief über meinen ältesten Bruder.

4. Zdanie, zawierające samo przez się sens jasny i zupełny, nazywa się zdaniem *niezależnem*; przeciwnie

zaś takie, które dopiero za pomocą dodatku zrozumiałem się staje, zowie się zdaniem *zależnem*, (zob. §. 47) **n. p.:**

Ich liebe dich,	weil du gut bist.
Ich war krank,	als er mich besuchte.
Er wird kommen,	wenn ich ihn rufe.
Du trinkst,	wenn ich esse.
Es kommt der Mann, welchen du kennst.	

5. Jak pojedyncze wyrazy łączą się w zdanie, tak kilka zdań, w jedną całość połączonych, tworzą *okres* czyli *peryod*.

§. 34.

Używanie rzeczownika w zdaniu.

Rzeczownik stać może w zdaniu:

1) W *Nominatywie* jako subjekt albo jako predykat, **n. p.:**

Gott ist. Cäsar war ein großer Feldherr.

2) W *Genitywie* jako bezpośrednie uzupełnienie jakiegokolwiek bądź przypadku, **n. p.:**

Der Bruder des Fürsten kommt. Er ist der Worte seines Vaters eingedenk. Dem Besitzer dieses Hauses ist er schuldig. Ich kenne den Freund dieses Mannes.

3) W *Datywie* jako dalszy przedmiot należący do subjektu, **n. p.:**

Ich gebe meinen Kindern Brodt. Ich schreibe dem Vater.

4) W *Akuzatywie* jako najbliższy obiekt, na który splywa działanie subjektu, **n. p.:**

Ich schieße den Vogel. Ich lese das Buch.

§. 35.

Używanie przypadków.

1) *Nominatyw* stoi na pytanie *wer? was?* **n. p.:**
Wer? der gute Vater; was? das schöne Buch.

2) Słowa *sein, być; werden, stać się; scheinen, zdawać się; heißen, nazywać się*, rządzą podwójnym *Nominatywem*, t. j. *Nominatywem* subjektu i *Nominatywem* predykatu, **n. p.:**

Er ist ein Knabe. Mein Freund wurde ein Kaufmann. Dieser Mann scheint ein Franzose zu sein. Er heißt ein Gelehrter.

3) Nominatyw zastępuje częstokroć w niemieckim miejsce *Wokatywu*, n. p.:

O Vater! Kinder kommt her! O ihr Thoren!

II. Genitivus stoi:

1) na pytanie wessen? n. p.:

Wessen Sohn? der Sohn des Königs ist krank.

2) Niekiedy stoi Genitivus przed *innemi względami przypadkami*, które natenczas bez artykułu używają się, chociażby go właściwie w tym razie wymagały, n. p.:

Er sprach von des Vaters Armuth, zam. er sprach von der Armuth des Vaters. Ich fand des Löwen Wohnung in des Waldes Tiefen, zam. ich fand die Wohnung des Löwen in den Tiefen des Waldes.

3) Genitivus stoi często z *wykrzyknikami*, n. p.:

Ach, des Unglücks! O, des Thoren!

4) Przy oznaczeniu czasu na pytanie: wann? i miejsca na pytanie wo? n. p.:

Des Abends, des Morgens, des Montags, des Nachts, albo bez artykułu: Abends etc.; hiesigen Orts.

5) Tutaj należą także niektóre sposoby mówienia, n. p.:

Guter Dinge, frohes Muthes sein, wesolój myśli być; seiner Wege gehen, iść swoją drogą; gerades Weges gehen, prostą drogą iść; meines Wissens, ile ja wiem; unverrichteter Sache, nie nie zrobiwszy; des Todes sterben, umrzeć; der Ruhe pflegen, spoczywać.

6) Pomiędzy *przymiotnikami* następujące rządzą przypadkiem drugim:

Er ist bedürftig einer Sache,	potrzebuje czego;
er ist besiffen,	przykłada się do czego;
er ist benöthigt,	potrzebuje czego;
er ist sich bewußt,	poczyna się do czego;
er ist eingedenk,	pamięta na co;
er ist fähig,	zdolny do czego;
er ist froh,	kontent z czego;
er ist gewärtig,	oczekuje czego;
er ist gewiß,	pewny czego;
er ist gewohnt,	zwyczajny czego;
er wird habhaft,	mogący dostać czego;
er ist kundig,	świadomy czego;
er ist ledig,	wolny od czego;
er ist los,	uwolniony od czego;
er ist mächtig,	posiadający co;
er ist müde,	zmęczony czém;
er ist voll,	pelen czego;

er ist quitt,	- - - -	uwolniony od czego;
er ist satt,	- - - -	syty czego;
er ist schuldig,	- - - -	winienny czego;
er ist theilhaft,	- - - -	jest uczestnikiem czego;
er ist überdrüssig,	- - - -	znudzony czém;
er ist verdächtig,	- - - -	podejrzany o co;
er wird lustig	- - - -	straci co, pozbawionym będzie czego;
er ist werth,	- - - -	) godzien czego.
er ist würdig,	- - - -	

7) Drugi przypadek stoi także często po następujących słowach:

bedürfen, potrzebować;	gedenken, pamiętać na co;
entbehren, obejść się;	genießen, używać;
ermangeln, mieć niedostatek	harren, czekać;
czego;	vergeffen, zapomnieć;
erwähnen, wspomnieć;	warten, czekać.

8) Drugi przypadek rzeczy, a czwarty osoby, mają:

anklagen, oskarżyć kogo o co; n. p.: jemanden des Verraths.
berauben, pozbawić; n. p.: jemanden des Geldes.
beschuldigen,) obwiniać; n. p.: jemanden des Diebstahls.
bezüchtigen,)
entlassen, oddalić; n. p.: jemanden des Dienstes.
entsetzen, oddalić; n. p.: jemanden des Amtes.
überführen, dowieść kogo co; n. p.: jemanden des Diebstahls.
überheben, uwolnić od czego; n. p.: jemanden einer Arbeit.
verweisen, wygnać; n. p.: jemanden des Landes.
würdigen, zaszczyścić, n. p.: jemanden einer Ehre.
eihen, winować; n. p.: jemanden einer Schuld.

9. Tutaj należy wiele słów zwrotnych, używających się z drugim przyp. osoby lub rzeczy:

sich annehmen, zmiłować się nad czém;
sich anmaßen, przywłaszczać sobie co;
sich bedienen, używać;
sich befeßigen, przykładac się;
sich bemächtigen,) dostać w moc swoją, opanować;
sich bemeistern,)
sich entäußern, żrzec się;
sich enthalten, wstrzymać się od czego;
sich entladen,)
sich entlasten,) pozbyć się czego;
sich entleiben (seiner Pflicht) dopełnić (powin.);
sich entschlagen (der Sorgen), pozbyć się;
sich entsinnen,) przypominać sobie;
sich erinnern,)
sich erbarmen, zmiłować się nad;
sich erwehren (des Schlafes), odpędzić się;

sich rühmen, chęścić się;
sich versehen (eines Besuches), spodziewać się.

10. W niemieckim często zamiast drugiego przypadku, używamy trzeciego z przymienniem von:

a) dla oznaczenia rodu i pochodzenia, n. p.:

Ein Franose von Geburt. Eine Frau von Adel.

b) dla oznaczenia materji, z której się co wyrabia, n. p.:

Eine Schüssel von Zinn. Ein Rad von Eisen.

Także żartując z kogo:

Ein Narr von einem Menschen.

c) dla oznaczenia własności, n. p.:

Der König von Preußen. Die Gedichte von Schiller.

d) wymienając wiek, ciężkość, miarę, objętość, wartość, n. p.:

Ein Mann von sechzig Jahren. Eine Last von dreißig Zentnern.

Ein Haus von drei Stockwerken. Eine Flasche von drei Quart. Dies ist eine Sache von drei Thalern. Eine Frau von vielem Geist.

11. Uważajmy nakoniec na osobliwszy zwyczaj mowy niemieckiej, iż rzeczowniki znaczące część jaką całości, materję, miarę, wagę, liczbę i mnożstwo, przybierają formę pierwszego przypadku za drugi, n. p.:

Ein Glas frisches Wasser. Ein Stück trocknes Brodt. Ein Glas Bier. Eine Flasche Wein. Ein Pfund Butter. Ein Duzend Auster. Eine Pfeife Taback. Ein Paar Schuhe. Eine Summe Geld. Eine Fuder Holz. Eine Menge Menschen.

III. Dativus stoi:

1) na pytanie wem: n. p.:

Ich gebe das Buch dem Vater. Es gehört mir. Er ist abhold dem Weine und dem Tanze.

2) przy wykrzyknikach, n. p.:

Heil dem Könige! Wehe dem Frevler! biada zbrodniarzowi!

3) czasem wyraża tylko przychylność i udział jak przyrostek & ci (Dativus othicus) n. p.:

Er hat es ja gesagt, mōwilci on. Fasse mir ja nicht in's Wasser. Nun trinke mir die Gesundheit deines Freundes.

4) po przymiotnikach, które pożytek, potrzebę, podobieństwo, równość, podległość, bliskość, powinowactwo lub im przeciwnie oznaczają, n. p.: nützlich, pożyteczny; nachtheilig, szkodliwy; nöthig, potrzebny; entbehrlich, zbyteczny, bez którego się obyć można; ähnlich, podobny; unähnlich, niepodobny i t. p.

5) przy wszystkich słowach nijakich, złożonych

z ab, an, auf, aus, bei, ein, entgegen, nach, unter, vor, wieder, zu, n. p.:

abhelfen, zaradzić; aufwarten, służyć komu; aushelfen, wygodzić komu (Jemandem mit Wein); beistehen, pomódz komu; ein² stehen, ręczyć za co, (ich stehe dir für seine Redlichkeit ein); nachah² men, naśladować, (er ahmt dem Bruder alles nach); vorstehen, być przełożonym, (einem Geschäfte); widersprechen, przeciwie się; zuhö² ren, słuchać kogo; zusehen, przypatrywać się; zutrinken, pić do kogo i t. p.

6) Tutaj należą także następujące słowa zwrotne, majace przy sobie trzeci przypadek osoby:

sich anmassen, przywłaszczać sobie; sich getrauen, odważyć się; sich ausbedingen, wymówić sobie; sich vornehmen, przedsięwziąć sobie; sich einbilden, wyobrazić sobie; sich vorstellen, wystawić sobie.

7) Nakoniec wiele słów nieosobistych znaczenia nieprzechodnego stoi z trzecim przypadkiem osoby:

es begegnet mir, spotyka mnie co;
 es beliebt mir, chce mi się;
 es behagt mir, podoba mi się;
 es ekelt mir, bitydzi mi się;
 es fehlt mir,)
 es gebricht mir,)
 es gereicht mir, przynosi mi;
 es geziemt mir, przystoi na mnie;
 es glückt mir, udaje mi się;
 es graut mir,)
 es grauset mir,)
 es mangelt mir, zbywa mi;
 es missfällt mir, niepodoba mi się;
 es schadet mir, szkodzi mi;
 es schmeckt mir, smakuje mi;
 es träumt mir, śni mi się;

IV. Czwarty przypadek stoi:

1) na pytanie wen? was? n. p.

Ich liebe den Vater. Ich habe das Buch.

2. Mówiąc o wielości, rozciągłości i ilości, na pytanie: jak wielki? jak długi? jak szeroki? wiele wart? i o czasie na pytanie: jak długo; n. p.:

Der Graben ist einen Fuß breit und eine Meile lang. Das Haus ist zwanzig Ellen lang, zehn Ellen tief, zwölf Ellen hoch. Er arbeitete den ganzen Tag. Er kommt den Donnerstag wieder. Das Buch kostet einen Thaler. Mein Vater ist fünfzig Jahre, einen Monat und drei Tage alt, мой ojciec ma 50 lat etc.

Podobnie w podpisach oznacza się dzień, n. p.:

Den 3ten August; den 6ten Juli.

3. Po następujących słowach nieosobistych stoi czwarty przypadek osoby :

es ärgert mich, gniewa mnie;
 es betrifft mich, tyczy mnie;
 es dauert mich, żal mi;
 es durstet mich, chce mi się pić;
 es ekelt mich, brzydzą się;
 es ergötzt mich, bawi mnie;
 es ficht mich an, nagabuje mnie;
 es freut mich, cieszy mnie;
 es friert mich, zimno mi;
 es geht mich an, tyczy mnie;
 es hungert mich, chce mi się jeść;
 es kränkt mich, markotno mi;
 es schmerzt mich, boli mię;
 es schaudert mich, dreszcz przechodzi mię.

4. Niektóre słowa nijakie, wyrażające czynność, mogą dostać przypadek czwarty rzeczy, której się ich czynność dotyczy, n. p.:

Er geht einen langen Weg. Er kämpft den letzten Kampf. Er schläft den letzten Schlaf.

5. Podwójny przypadek czwarty stoi przy słowach: heißen, lehren, nennen, schelten, schimpfen, n. p.:

Ich heiße dich einen Dieb. Er lehrte mich die deutsche Sprache. Er schalt, schimpfte, nannte dich einen Narren.

§. 36.

Artykuł.

1. Gdy z liczb podobnych lub niepodobnych rzeczy jedną lub kilka wyłączamy i osobno uważaną mieć chcemy, natenczas w niemieckim stoi *artykuł pewny*:

Der Mensch ist sterblich. Die Stolgen sind thörig. Ich sehe den Himmel blau. Der Wein ist in dem vorigen Jahre gut gerathen. Die Schönheit und (die) Tugend dieser Frau werden gelobt. Der König von Frankreich war zugegen. Das Geld ist unter den Metallen das kostbarste. Der Herr Richter, der Herr Präsident, der Herr Professor, alle waren zufrieden. Friedrich der Große, Karl der Erste, Heinrich der Vierte, sind todt.

2. Gdy w mnóstwie rzeczy należących do jednego gatunku (n. p.: ludzi, drzew, roślin, kamieni, bożków, duchów etc.) jedną wyłączamy, dla oznaczenia tém samém wyobrażenia gatunku, natenczas kładzie się w niemieckim *artykuł niepewny*:

Dies ist ein Pferd. Ich bin ein Mensch. Er trägt einen grünen

Not. Ein Löwe und eine Schlange kämpften mit einander. Bringe mir ein Glas Wein und ein Stück Brodt. Hole mir ein Messer, eine Scheere, ein Beil. Ich wünsche ein reines Tuch, ein Becken mit Wasser. Ein Mann, wie dein Bruder, kann dies thun. Sie führen ein glückliches Leben. Italien erfreut sich eines heitern Himmels. Ich bin ein Deutscher, ein Pole.

3. Rzeczy znaczące materią, w których ani gatunków, ani indywiduów, ani osób, ani liczby, ani odosobnienia nie rozróżniamy, wymieniamy najczęściej bez artykułu:

Er trinkt Wein, ich esse Brodt. Du kaufst Tuch. Schicke Bücher, Federn, Papier und Siegellack. Tugend und Schönheit besaß er in hohem Grade. Er ist ganz Mensch. Sie fuhren über Berg und Thal. Eine Dose von Holz. Er hat weder Geld noch Kleider. Macht, Reichthum, Ehre und Ruhm waren sein Erbtheil.

§. 37.

Używanie imion własnych.

1. Imiona własne osób, krajów, miejsc nie dostają zwykle artykułu, n. p.:

Brutus und Cassius wurden bei Philippi besiegt. Ich habe Portugal, Spanien, Frankreich, Italien, England, Deutschland, Polen, Rußland gesehen; auch war ich in Schweden, in Dänemark und in Norwegen; ich verweilte in Petersburg, in Berlin, in Paris, in Wien u. s. w.

2. Imiona własne jednak mają artykuł pewny:

a) w mowie poufalej, n. p.:

Der Ludwig ist hübscher, als der Fris. Haben Sie die Hedwig nicht gesehen? Die Luise ist recht fleißig.

b) w złaczeniu imienia własnego z przymiotnikiem, n. p.:

Der grausame Nero. Das fruchtbare Italien. Das große London.

c) przy imionach rzek, gór, tudzież imionach miesięcy, pór roku i dni tygodnia, n. p.:

Der Rhein, die Donau, die Weser, der Brocken, der Spessart, der Jura sind auf der Charte nicht vergessen. Der Februar ist der kürzeste Monat. Der Frühling ist die schönste Jahreszeit.

d) przy wszystkich imionach krajów rodzaju żeńskiego i niektórych rodzaju męskiego, n. p.:

Ich habe besucht die Schweiz, die Levante, die Pfalz, die Mark, die Türkei, die Wallachei, den Elsaß, den Breisgau, den Rheingau.

3. Jeżeli zaś imiona osób używają się jako gatunkowe, kładziemy natenczas artykuł niepewny, n. p.:

Er ist ein wahrer Cicero. Das Schicksal gab diesem unglücklichen Volke einen Nero. Nur ein Schiller konnte einen Sophokles verstehen.

4. Kiedy kilka imion osobowych po sobie następuje, jeżeli artykuł na początku kładziemy, natenczas żadne z tych imion zakończeń przypadkowych nie przybiera, n. p.:

Sie sind Schüler eines Gottfried Hermann. Das Haus gehört dem alten Heinrich Friedrich Gottlob Stahl.

5. Kiedy przed imieniem osoby inne stoją imiona własne, lub godność, urząd etc. oznaczające imiona pospolite bez artykułu, jako to: König, Fürst, Herzog, Graf, Doktor, Professor ic.; natenczas ostatnie tylko imie odmienia się, n. p.:

Die Brüder König Ludwig Ferdinands sind hier. Er lebte am Hofe Kaiser Josephs des Zweiten. Fürst Anton's Edelmuth. Doktor Martin Luthers Schriften. Ich lese die Gedichte Professor August Wilhelm Schlegels.

Kiedy zaś imiona godności, urzędu etc. także wyraz Herr, artykuł przed sobą mają, wtedy imiona własne nie odmieniają się, n. p.:

Die Brüder des Königs Ludwig Ferdinand sind hier. Er lebte am Hofe des Kaisers Joseph des Zweiten. Der Edelmuth des Fürsten Anton. Der Tod des Kanzleirechners Reinhard.

Uwaga. Nazwiska szlachty podobnież się używają, n. p.: Friedrich von Schillers Gedichte. Ulrich von Hutens Schriften. Feldmarschall von Schwarzenbergs herrlicher Charakter. — Wyjawszy, gdy miejsce urodzenia, wies lub zamek rodziny mianujemy, n. p.: Die Thaten Conrads von Staufen. Das Grab Heinrichs von Schwarzburg.

§. 38.

Używanie przymiotnika.

1. Przymiotnik dwójakim sposobem z rzeczownikiem złączony być może:

a) pośrednio, najczęściej przez słowo sein, albo werden, jako predykat kładzie się zawsze w formie przysłówkowej, t. j.: wcale się nie odmienia, n. p.:

Der Schüler ist fleißig; die Tochter ist fleißig; das Kind ist fleißig; die Schüler sind fleißig; die Töchter sind fleißig; die Kinder sind fleißig. — Ich finde den Baum schön.

Podobnież w zdaniu:

Ein Mann schön, gut und edel, wie er war.

b) bezpośrednio służąc do oznaczenia własności rzeczownika, zwykle się kładzie przed rzeczownikiem,

Der fleißige Schüler; die folgsame Tochter; das artige Kind. Ein fleißiger Schüler; eine folgsame Tochter; ein artiges Kind. Das gute, fromme und liebenswürdige Kind. Gutes, schönes Papier.

2. Ostatni sposób zowie się *zrastaniem* przymiotnika z rzeczownikiem, co się znówu dwojakim sposobem odbywa, gdyż przymiotnik w pierwszym przypadku liczby pojedynczej już *e*, już *er*, *e*, *eś*, dostaje.

Zakończenie *e* na wszystkie rodzaje, jak gdyby artykuł pewny poprzedzał, wtenczas przybiera, kiedy przed sobą ma wyraz jaki, przez zakończenie *r*, *e*, *ś*, rodzaj już oznaczający, jako to:

a) *Zaimek wskazujący*: dieser, diese, dieses; jener, jene, jeneś; derjenige, diejenige, dasjenige; derselbe, dieselbe, dasselbe.

b) *Zaimek względny*: welcher, welche, welches.

c) *Zaimek nieoznaczony*: aller, sämtlicher, wszelki; weniger, mało; vieler, wiele; mehrer, więcej; einiger, trochę; mancher, niektóry, kilka; jeder, jeglicher, jedweder, każdy; anderer, inszy.

d) *Przymiotniki*: folgender, następujący; besagter, erwähnter, gedachter, genannter, wspomniony; solcher, taki; verschiedener, różny, n. p.:

dieser, (jener, derselbe etc.) brave Mann; aller gute Kohl; einiger gute Wein; jedes sitzame Mädchen; folgender besagter etc. traurige Vorfall; solche frische Butter; verschiedenes feine Mehl.

Uwaga. Aller und mancher skracać się także zwykły w liczb. pojed. n. p.: Manch großer Mann; manch kleines Kind. Bei all dem (allem dem) bin ich zufrieden.

Zakończenia *er*, *e*, *eś*, jak gdyby artykuł niepewny poprzedzał, przymiotnik wtenczas dostaje, kiedy:

a) od *zaimków dzierzawczych*: mein, dein, sein, unser, euer, ihr;

b) od *zaimka nieoznaczonego* fein, feine, fein;

c) od którego z *zaimków składających się* z ein, eine, ein (n. p.; was für ein, was für eine, was für ein; solch ein etc., welch ein etc.) poprzedzony jest, n. p.:

mein guter Vater; deine gute Mutter; sein gutes Kind. — Kein guter Wein; keine gute Tinte; kein gutes Brodt. — Solch ein guter Mann; welch ein schönes Pferd.

Uwaga. Samo się rozumie, że przymiotniki poprzedzone od wyżej wymienionych wyrazów i w dalszej odmianie zachowują zakończenia przymiotnika poprzedzonego od artykułu po-

wnego, n. p.: Diese, (jene, dieselben etc.) braven Männer. — Meine guten Schwestern. — Alle guten Männer. — Keine guten Männer etc.

3. Nazwiska *mieszkańców miast*, kończące się na *er*, (n. p.: der Pariser, der Londner, der Brüsseler, der Berliner) używają się często jako *przymiotniki nieodmienne*, n. p.:

Der Pariser Hut, des Pariser Hutes, dem Pariser Hute, die Pariser Hüte. Die Berliner Mode, der Berliner Mode etc. Das Wiener Kleid, des Wiener Kleides, die Wiener Kleider etc.

4. Następujące *przymiotniki* używają się zawsze tylko jako *predykat bez zakończeń rodzajowych* *er, e, es: eingedenk, pamiętny; genehm, (halten, przystać na co, przyjąć co), gewärtig (sein, czekać, być gotowym), verlustig, (werden, stracić), angst (es ist mir angst, tęskno, strach mi), gram (sein jemandem nienawidzić kogo), fund, wiadomo; unpaß (sein, nie dobrze się mieć)* n. p.:

Er ist seines Vaters gewärtig. Mein Freund ist heute unpaß.

§. 39.

Używanie imion liczbowych.

1. Liczby główne kładą się albo *z artykułem*, albo *bez artykułu*; w pierwszym położeniu *przymiotniki* po nich następujące mają w liczbie mnogiej *zakończenie en*, w ostatnim zaś *zakończenie e*, n. p.:

Die zwei guten Männer, die zwei guten Frauen, die drei guten Kinder; zwei gute Männer, zwei gute Frauen, drei gute Kinder.

2. Przy liczbach głównych i porządkowych *rzeczownik opuszcza się*, jeżeli się go łatwo dorozumieć, n. p.: Achtzehnhundert neun und dreißig nach Christi Geburt. Es ist eins (oder ein Uhr), es ist ein Viertel auf zwei. — Den sechsten dieses Monats wird mich mein Freund besuchen.

3. Liczby porządkowe często stoją *po imieniu własnym*, n. p.:

Karl der Fünfte (t. j. cesarz tego imienia); Friedrich der Zweite.

4. Imiona liczbowe, łączące się z takimi *rzeczownikami*, które wyrażają *mnóstwo, miarę, wagę*, takowe *nieprzybierają zakończenia liczby mnogiej*, n. p.:

Er trank zwei Faß (nie Fässer) Wein. Er ist beinahe drei Fuß lang. Ich kaufe sechs Pfund Kaffee und ein Paar Schuhe. Es starben tausend Mann Soldaten. Er kaufte drei Loth Pulver, drei Buch Papier, vier Glas Wein etc.

zgadzając się z nim w rodzaju, liczbie i przypadku, n. p.:

Wymują się jednak rzeczowniki żeńskie na e, n. p.:

Eschs Ellen Band. Er ging drei Meilen.

Tudzież wyrazy Jahr, Monat, Tag, i nazwiska monet, n. p.:

Zwölf Pfennige.

5. Imiona liczbowe, rzeczownie, użyte łączą się z drugim przypadkiem następującego rzeczownika, n. p.:

Drei meiner Brüder; der erste meiner Freunde.

Zaimki osobiste wtenczas zawsze *przed* imieniem liczbowem stoją, n. p.:

Es waren unser zwölf; es waren ihrer acht. Unser einer, znaczy osobę naszego stanu lub rodzaju.

§. 40.

Używanie zaimków.

1. Przymiotniki położone po zaimkach osobistych, przypadkowane bez artykułu, przybierają w liczbie pojedynczej zakończenie er, e, es, n. p.:

Ich armer Mann, du arme Frau, du armes Kind.

W liczbie mnogiej dla tego też przenoszą zakończenie en, n. p.:

Wir armen Männer, ihr armen Frauen, ihr armen Kinder; lecz wir, arme Männer, znaczy: my, którzy jesteśmy biedni.

2. Jeżeli kilka rzeczowników po sobie następuje w różnym rodzaju i różnej liczbie, wtedy zaimki przy nich muszą się powtarzać, n. p.:

Mein Vater und meine Mutter; deine Schwester und deine Brüder.

3. Zaimek osoby *pierwszej i drugiej* powtarza się, kiedy po nim następuje zaimek *względny* i słowo w tej samej osobie, n. p.:

Ich, der ich dieses gesagt habe; du, der du dieses gesagt hast.

Lecz można też samo wyrazić takim sposobem:

Ich, der dieses gesagt hat; du, der dieses gesagt hat; toż samo w liczbie mnogiej.

4. Mówiąc do osób wyższych, Niemcy używają *trzeciej* osoby w liczbie mnogiej za polskie Waćpan, Pan, Jegomość, Jójmość i t. p., n. p.:

Wie befinden Sie sich mein Herr? jak się Pan miewasz?

Przeciwnie *Du* używają, przemawiając do *Istoty* najwyższej, do *dzieci, sług i do osób poufanych*. Er lub Sie (mówiąc do niewiasty) używają się ze słowem

wliczbie pojedynczej do *osób niższych*, także *slug* lub *rzemieślników*, unikając z nimi poufałości, n. p.:

Johann, Er geht jetzt in die Stadt, und Sie, Sophie, bleibt in der Küche.

Ihr ze słowem w drugiej osobie liczby mnogiej należy do przestarzałego stylu, n. p.:

Mein König, Ihr verzeiht; zamiast tego teraz używa się Seine (skroc. Se.) i Ihre z wyrazami godność znaczącemi, jak Majestät (o monarcha), Durchlaucht (o księciu), Excellenz (o ministrze, hrabi), n. p.:

Seine Majestät der König hat lub haben befohlen. Ihre Majestäten, der Kaiser und die Kaiserin, sind von der Reise zurückgekommen. Wenn Ihre Durchlaucht befehlen, wenn es Ihrer Excellenz so scheint etc.

5. Przy rzeczownikach *zdrobniałych* rodzaju nijakiego na *chen* i *lein* zaimek osobisty trzeciej osoby w ciągu mowy odnosi się raczej do *rodzaju rzeczownika*, który sobie *w myśli* mamy, niż do rodzaju grammatycznego wyrazu, o którym mowa, n. p.:

Was macht Ihr Edhndchen? ist er (nie es) schon gesund? Das Mädchen kenne ich; sie (nie es) ist brav. Hast du das Fräulein von B. gekannt? Sie ist gestern gerade an ihrem Geburtstage gestorben.

6. Jemand, ktoś, kładzie się czasem z *przymiotnikiem* *nijakim*, lubo o mężczyźnie mowa, n. p.:

Es ist jemand Fremdes hier gewesen.

7. Uważajmy na koniec, że w polskim zaimek *co* używa się za *który* ze wszystkiemi przypadkami *zaimka on*, prócz pierwszego, jako to: *co go*, *co ją*, *co mu*, *co jej*, *co ich* i t. d., zamiast którego, którą, któremu, którym, których i t. d. W niemieckim zaś wtedy musi stać zaimek, *welcher*, *welche*, *welches*, n. p.:

Ten, co przyszedł do nas, der, welcher zu uns gekommen ist; człowiek, co go widziałem, co mu dałem, der Mensch, welchen ich gesehen habe, welchem ich gegeben habe; dom, co w nim mieszkam, das Haus, welches (nie was) ich bewohne.

8. Was używa się tylko wtenczas zamiast *welches*, kiedy się odnosi do całego zdania, albo do *Alles* wszystko, *das* to, *etwas* coś, *nichts* nic, n. p.:

Alles, was ich habe. Das, was ich dir sage. Etwas, was du schon weißt. Ich habe nichts, was ich dir geben könnte.

§. 41.

Składnia słowa.

1. Słowa *posiłkowe* haben i sein opuszczają się czasem, n. p.:

Nachdem ich ihm geschrieben (hatte), daß ich dies gesagt (hätte), und daß ich dort gewesen (wäre). Ein Freund, der mir dies gesagt (hat), versicherte mir, daß er dabei gewesen (wäre).

2. Jedno słowo *posiłkowe* odnosi się czasem do kilku słów, n. p.:

Wenn ich ihn gesehen, gesprochen und ermahnt haben werde.

§. 42.

Używanie czasów.

Co się tyczy używania czasów, dość jest wiedzieć, że czas *przeszły niedokonany* (Imperfectum) w niemieckim odpowiada zawsze prawie temuż czasowi w polskim języku; przeciwnie zaś czas *przeszły dokonany* (Perfectum), służący do oznaczenia czynności, która już minęła, w niemieckim ma rozleglejsze używanie, n. p.:

Wir haben in dieser Woche viel getanzt, tanczyliśmy wiele w tym tygodniu. Im vorigen Jahre hat es viel geregnet, wprzeszłym roku wiele padało.

§. 43.

Używanie trybów.

I. Tryb *oznajmujący* (Indicativus) używa się mówiąc o pewnej czynności, lub stanie pewnym, n. p.:

Ich bin, ich war, ich werde sein. Ich lobe, ich lobte, ich werde loben.

II. Tryb *łączący* (Conjunctivus) służy:

1) do oznaczenia czynności lub stanu niepewności.

Zdanie:

Ich habe gehört, daß dein Oheim gestorben ist;

znaczy:

Słyszałem, że twój stryj istotnie umarł;

zdanie zaś:

Ich habe gehört, daß dein Oheim gestorben sei,

zawiera niepewność o śmierci stryja.

2) Ztąd pokazuje się, że tryb *łączący* używa się osobiście po następujących słowach, oznaczających czynność, której skutek niepewny: bitten prosić, befehlen ka-

zać, bedingen umówić, ermahnen napominać, rathen doradzać, scheinen zdawać się, wollen chcieć, hoffen spodziewać się, meinen mniemać, zweifeln powątpiewać i t. p., n. p.:

Er bat mich, daß ich zu ihm kommen möchte. Er rieth ihm, daß er fleißiger werde. Er ermahnte mich, daß ich es thun solle. Ich zweifle, daß dir dies etwas helfen werde.

3) Po słowach sagen, erzählen i t. p., ubocznie (indirect) przytaczając własne, lub cudze wyrazy, n. p.:

Ich sagte ihm, daß der Vater keinen Brief erhalten hätte; er aber antwortete, es wäre dies unmöglich.

4) Tryb łączący dalej służy do oznaczenia *podległości pewnym warunkom*, n. p.:

Ich nähme das Geld, wenn er es mir gäbe. Wenn er käme, würde ich mich freuen. Ich ginge gern zu ihm, wenn ich ihn zu Hause träfe.

5) Nakoniec służy do wyrażenia *życzenia ze spojnikami* daß i wenn, lub bez nich, n. p.:

O, daß es heute nicht regnet! O gäbe es viele solche Menschen! O wenn ich doch gesund würde.

III. Tryb *rozkazujący* (imperativus) służy do rozkazywania. Pierwsza osoba liczby mnogiej opisuje się najczęściej przez lassen lub wollen, n. p.:

Laß also laßt uns gehen, also wir wollen gehen, zam.: Gehen wir, idźmy. Laßt uns unser Eigenthum vertheidigen, zam.: Vertheidigen wir unser Eigenthum, brońmy własności naszej.

Trzecia osoba liczby mnogiej używa się tylko zam. drugiej liczby pojedynczej ze zaimkiem Sie, n. p.:

Schreiben Sie! Geben Sie mir dieses Buch!

IV. Tryb *bezokoliczny* (infinitivus) używa się:

1) z zu po *rzeczownikach*: Art sposób, Lust chęć, Muth odwaga, Eifer zapal, Entschluß przedsięwzięcie, Vorsatz zamiar; po *przymiotnikach*: leicht, schwer, möglich, unmöglich, bereitwillig, geneigt, willig, Willens sein; po *innych słowach* i po ohne, n. p.:

Diese Art zu schreiben. Ich habe Lust zu geben. Der Eifer Gutes zu thun. Diese Arbeit ist leicht auszuführen. Ich bin Willens zu dir zu kommen. Er fängt an zu sprechen. Ich bitte Sie, mir zu geben. Er bereitet sich vor, eine Reise zu machen. Ohne zu antworten ging er weg.

Uwaga. Szczególniejszym sposobem używa się zu w zdaniach: Hier ist ein Löwe zu sehen. Hier ist gutes Bier zu haben. Zu wzmacnia się często dodaniem um, n. p.: Der Mensch ist, um zu leben, und lebt nicht, um zu essen.

2) Tryb bezokoliczny zastępując miejsce subjektu, uży-

wa się często jako rzeczownik z artykułem lub bez niego, n. p.:

Das Schreiben der Kinder ist unangenehm. Das Bemalen der Wände und das Einschneiden in die Bänke wird bestraft. Lügen und Trügen sind nahe verwandt.

3) Po następujących słowach kładzie się tryb bezokoliczny bez zu: dürfen, können, lassen, mögen, müssen, sollen, werden, wollen, heißen, (to jest: befehlen, rozkazać), helfen, hören, lehren, lernen, sehen, fühlen; także często po słowach bleiben, fahren, gehen, legen, machen, reiten, n. p.:

Heißen Sie ihn kommen. Helfen Sie mir schreiben. Mein Bruder lernt tanzen. Wer lehrt ihn reiten? Ich bleibe hängen. Er fährt spazieren. Er ritt spazieren. Wir legen uns schlafen. Er geht betteln. Ich sah ihn gehen, widziałem idącego. Ich hörte sie singen, słyszałem śpiewającą.

§. 44.

Używanie imiesłowów.

1. Imiesłowy przeszłe od słów dürfen, helfen, können, lassen, mögen, müssen, wollen, sollen, poprzedzone od trybu bezokolicznego, *same* także w formie tegoż trybu następują, n. p.:

Ich habe es nicht sagen dürfen (zam: gedurft). Wir haben ihm machen helfen (zam: geholfen). Sie hätten ihn sehen können (zam.: gekonnt). Das Kind hätte trinken mögen (zam: gemocht). Man hat ihn sitzen lassen (zam: gelassen). Wir hätten kommen müssen (zam: gemußt). Du hast es nicht glauben wollen (zam.: gewollt). Er hätte es verkaufen sollen (gesollt).

2. Imiesłów czasu przeszłego zastępuje czasem tryb rozkazujący, zwłaszcza nalegając, n. p.:

Auf! getanzt! daléj! tançzmy! tançzcie! Nicht gesprochen! nie mówić! Das Maul gehalten! milcz! milczcie!

3. Po słowie kommen następuje częstokroć imiesłów czasu przeszłego, oznaczający sposób przyjścia, n. p.:

Er kommt geritten, gegangen, gefahren, gestolpert, getaumelt, jedzie konno, idzie pieszo, jedzie powozem etc.

4. Pewien rodzaj *gerundivum* formuje się z imiesłowu praesentis przez dodanie zu z znaczeniem bierném, n. p.:

Ein nicht zu entschuldigender Fehler, błąd, którego usprawiedliwić nie można. Diese zu nehmende Maaßregel, środek, którego się chwycić trzeba.

§. 45.

Używanie przysłówków.

1. Przysłówek kładzie się w ogólności przed wyrazem, który okoliczność jaką wyraża, n. p.:

Er schön schreiben, pięknie pisać. *Der sehr große Mann*, bardzo wysoki człowiek. *Es ist ganzlich verdorben*, zupełnie się zepsuło.

Tylko przysłówek genug zwykle stoi po przymiotniku: *er ist groß genug*.

2. Jeżeli jednak przysłówek należy do słowa, nie zawsze na tém samém stoi miejscu, lecz już przed nim, już po nim się kładzie.

3. W czasie bowiem *teraźniejszym* (praesens) i *przeszłym niedokonanym* (imperfectum) przysłówek kładzie się po słowie, jeżeli zdanie jest *niezależne*, przed słowem, jeżeli zdanie jest (porów. 47.) *zależne*, n. p.:

Dieser Knabe schreibt schön, *aber mein Freund schrieb noch schöner* (niez.). *Ich sehe, daß dieser Knabe schön schreibt*, *aber ich behaupte, daß mein Freund noch schöner schrieb*. (zależ.).

4. W czasach zaś z słowami *posiłkowemi* złożonych, t. j.: w czasie przeszłym dokonanym (perfectum), zaprzyszłym (plusquamperfectum) i przyszłym (futurum), przysłówek kładzie się zawsze albo przed imiesłowem, albo przed trybem *bezokolicznym*, n. p.:

Dieser Knabe hat schön geschrieben, *aber mein Freund wird noch schöner schreiben*. *Ich sehe, daß dieser Knabe schön geschrieben hat*, *aber ich behaupte, daß mein Freund noch schöner schreiben wird*.

§. 46.

Używanie przyimków.

O używaniu przyimków z różnemi przypadkami zob.

§. 23. Tutaj wzmiankujemy tylko, że szczególniejszej potrzeba baczości, aby się nauczyć, jak przyimków ze słowami w całych zdaniach używać należy, ponieważ każdy język ma swe szczególne własności. Zobaczymy to w następujących przykładach:

In Gefangenschaft nehmen, do niewoli wiać.

Er war in Pension bei ihm, był na pensji u niego.

Er war in der Predigt, był na kazaniu.

Die Hände in einander legen, ręce złożyć.

Der Mensch sieht es an den Thieren, człowiek widzi to na zwierzętach.

An mir liegt die Schuld nicht, nie we mnie jest wina.
 Die Reife ist an mir, kolej jest na mnie.
 Es liegt bloß an Dir, od ciebie zależy.
 An einen Freund schreiben, pisać do przyjaciela.
 Er war am Fenster, był przy oknie.
 Es hat nichts auf sich, to nic nie znaczy.
 Eins folgt auf das andere, jedno po drugiem następuje.
 Bliß auf Bliß, błyskawica po błyskawicy.
 Er war auf eine lächerliche Art gekleidet, śmiesznie był ubrany.
 Ein Glas bis auf die Hälfte leeren, szklanke (aż) do połowy wypić.
 Dieser Ring kommt auf tausend Thaler, ten pierścień około tysiąca
 talarów kosztuje.
 Verschiebe es auf den andern Tag, odłóż to do jutra.
 Von Jugend auf, od młodości.
 Auf seines Papier drücken, drukować na pięknym papierze.
 Ich lege das Buch auf den Tisch, położę książkę na stole.
 Sich auf eine Sache verstehen, znać się na czém.
 Jemanden auf den Degen fordern, wyzwac kogo na szpady.
 Laßt uns auf seine Gesundheit trinken, pijmy na jego zdrowie.
 Man zeigt mit Fingern auf ihn, palcami go pokazują.
 Ich hasse ihn auf den Tod, nienawidzę go na śmierć.
 Auf der Reise sein, być w podróży.
 Auf der Stelle, natychmiast.
 Berg auf gehen, na górę, pod górę iść.
 Auf mein Wort, na słowo.
 Aus dem Gesichte verlieren, stracić z oczu.
 Aus Verachtung, aus Einfalt, z pogardy, z głupstwa.
 Zu Hause sein, być w domu.
 Was haben Sie zum Mittagessen, co pan masz na objad?
 Er wird gleich zu Pferde steigen, zaraz wsiądzie na konia.
 Es geschieht Ihnen zu Ehren, to na cześć pana.
 Zu Wasser fahren, wodą płynąć.
 Zu Lande fahren, lądem jechać.
 Zum Glück, na szczęście.
 Er studirt zu seinem Vergnügen, uczy się dla zabawy.
 Er fällt zu Boden, upada na ziemię.
 Etwas zu Markte bringen, przynieść co na targ.
 Er liegt zu Bette, leży w łóżku.
 Hier zu Lande, tu w kraju.
 Es ist mir nicht zu r Hand, nie jest mi do ręki.
 Einem zur Rechten sitzen, po prawej ręce siedzieć komu.
 Zur Ader lassen, krew puścić.
 Einem zu Füßen liegen, u nóg czyich leżeć.
 Er studirt zu Königsberg, uczy się w Królewcu.
 Er kaufte das Pfund zu einem Gulden, kupił funt po złotemu.
 Zu Felde ziehen, na wojnę iść.
 Von Haus zu Haus gehen, od domu do domu chodzić.
 Zu dem Ende, na ten koniec.
 Zu Pulver stoßen, na proszek utłuc.
 Er machte seine Sache zu Gelde, spieniężył swoje rzeczy.

Wir haben zum Chef den General B., mamy naczelnikiem generała B.

Er nahm sie zur Frau, wziął ją za żonę.

Er hat sich zu Tode getrunken, zapił się na śmierć.

Es ist Zeit zu Bette zu gehen, czas iść spać.

Ich bin es nur zu gewiß, ja aż nadto jestem pewny.

Bei jedem Schritt sah er sich um, za każdym krokiem obejrzał się.

Er ist bei guter Gesundheit, jest przy dobrém zdrowiu.

Ich habe kein Geld bei mir, niemam pieniędzy przy sobie.

Die Schlacht bei Leipzig, bitwa pod Lipskiem.

Ich faßte ihn bei der Hand, wziąłem go za rękę.

Er rief ihn bei seinem Namen, nazwał go po imieniu.

Er ist schon bei Jahren, jest już w latach.

Bei Dir will ich anfangen, od ciebie zacznę.

Er bleibt dabei, on przy tém zostaje.

Ich schwöre bei Gott, przysięgam na Boga.

Bei meiner Seele, na moje duszę.

Bei Wasser und Brot leben, żyć o chlebie i o wodzie.

Bei Tage arbeiten, we dnie pracować.

Er ist bei Nacht abgereist, w nocy odjechał.

Wohin gehen Sie bei diesem Wetter, gdzie pan idziesz w tę niepogodę.

Bei Todesstrafe, pod karą śmierci.

Sie können bei allem dem nichts machen, mimo tego wszystkiego nic pan nie wskórasz.

Er kam um sechs Uhr, przyszedł o godzinie szóstej.

Um Ostern wird er abreisen, około wielkiej nocy odjedzie.

Um den dritten Tag kommt er zu mir, co trzeci dzień przychodzi do mnie.

Es ist eine edle Sache um den Hausfrieden, piękną rzeczą jest, zgodę mieć w domu.

Wie steht's um eure Sache, jakże z waszą sprawą.

Es sieht sehr mißlich um ihn aus, źle koło niego wygląda.

Er fiel mir um den Hals, objął mnie za szyję.

Das Fenster ist um zwei Fuß höher, als die Thür, okno na dwie stopy wyższe, niż drzwi.

Er ist um kein Haar besser, on i o włos nie lepszy.

Die Stunde ist um, już po godzinie.

Er ist um sein Geld gekommen, stracił swe pieniądze.

Er hat ihn um's Leben gebracht, zabił go.

Es ist mir um so viel lieber, wenn er nicht kommt, tém miliej dla mnie, kiedy nie przyjdzie.

Ich habe zehn Thaler da für gegeben, dałem za to dziesięć talarów.

Ich kann nichts da für, jam temu nie winien.

Ich habe Sorge für die Zukunft, troszczę się o przyszłość.

Er lebt still für sich, żyje sobie spokojnie.

Ich esse dies für mein Leben gern, ja to nad życie lubię.

Tag für Tag, co dzień. — Mann für Mann, chłop w chłopą.

Er ist nach Polen gereist, pojechał do Polski.

Er hat nach Warschau geschrieben, pisał do Warszawy.

Er kam nach der Mahlzeit, przyszł po obiedzie.
 Er hing den Mantel nach dem Winde, płaszcz podług wiatru zawiesił.
 Er riecht nach Del, olejem śmierdzi.
 Jemanden nach dem Munde reden, do gustu komu gadać.
 Er heist nach mir, on się nazywa po mnie.
 Nach meiner Meinung, według mego zdania.
 Von Anfang, od początku.
 Von Angesicht zu Angesicht, twarz w twarz.
 Von Alters her ist dieser Gebrauch, z dawna jest tu w zwyczaju.
 Ein Tisch von Holz, von Stein, stół z drzewa, z kamienia.
 Von ganzem Herzen will ich Ihnen dienen, całym sercem będę służył panu.
 Vor allen Dingen, przedewszystkiem.
 Er ist vor Müdigkeit gefallen, upadł znużony.
 Sich etwas hinter die Ohren schreiben, zapisać co za uszami.

§. 47.

Składnia szyku.

1. Zdanie, jak wyżej §. 33, 4. poznaliśmy, dwójkie jest, albo zdanie *niezależne*, albo zdanie *zależne* czyli *względne*.

3. Ustawiać w zdaniu wyrazy tak, jak tego wymaga własność języka i rząd wyrazów, zowie się *szykować*. Inny zaś jest szyk w zdaniu *niezależnym*, a inny w *zależnym*.

4. W *zdaniach niezależnych* subjekt zwykle na początku stoi, i po nim następuje *czas teraźniejszy* lub *przeszły niedokonany* (imperfectum) wszelkiego rodzaju słów, n. p.:

Der Baum ist albo war grün. Der Vogel fliegt albo flog. Der Vater schreibt albo schrieb einen Brief.

4. Imiesłów zaś lub tryb *bezokoliczny czasów złożonych* w takich zdaniach kładzie się zwykle przy końcu, n. p.:

Der Baum ist grün gewesen. Der Vater wird einen Brief schreiben. Ich habe meinen Freund seit drei Tagen nicht gesehen. Mein Vater hat ihm das Buch zurückgeschickt. Mein Vater und meine beiden Brüder werden mit ihren Schwestern nach Berlin gehen. Er ist lange Zeit mit seinem Oheim in Paris und London gewesen.

5. Toż samo po słowach mających po sobie tryb *bezokoliczny* innego słowa (zob. §. 44. IV. 3); tenże tryb kładzie się na samym końcu zdania, n. p.:

Ich kann ihn nicht mehr sehen. Wir können das Buch nicht finden. Ich fand ihn ruhig im Grase liegen.

Gdy te słowa mają formę złożoną z *sein* i *haben* etc., tryb bezokoliczny drugiego słowa bezpośrednio poprzedza imiesłów lub tryb bezokoliczny, n. p.:

Ich habe diesen Herrn erst kennen gelernt. Mein Freund ist heute morgen spazieren gegangen. Er hat sich zeitig schlafen gelegt. Mein Bruder wird diesen Winter tanzen lernen.

6. Słowa złożone rozłączne w zdaniach niezależnych kładą prepozycje w czasie teraźniejszym lub przeszłym niedokonanym na końcu zdań, w czasach zaś złożonych wcale się nie rozłączają, n. p.:

Ich gehe alle Tage aus. Er sprach das Deutsche gut aus. Mein Bruder hat sich die Sache zu leicht vorgestellt. Die beiden jungen Leute werden nächstes Jahr zurückkehren.

7. Zdania zależne ściśle się łączące z inném zdaniem niezależnem, zaczynają się od zaimka względnego *welcher*, *welche*, *welches* i *wer*, lub od spójników *als*, *bevor*, *gleichwie*, *indem*, *nachdem*, *obschon*, *obgleich*, *obwohl*, *seit*, *seitdem*, *sobald* *als*, *so lange als*, *so weit*, *während*, *weil*, *wenn*, *gleich*, *wie*, *wiewohl*, *wofern*, *wonicht*, *je-desto* etc., i *czasy teraźniejsze* i *przeszłe niedokonane* wszelkiego rodzaju słów zajmują ostatnie miejsce zdania, n. p.:

Da der Baum grün ist. Als ich zum zweiten Male in Wien war. Weil der Vater einen Brief schrieb. Obgleich er mir Alles sagte. Er ist der Mann, welchen Sie das letzte Jahr in Deutschland sahen.

8. W czasach złożonych zaś z *sein*, *haben* i *wer* den idą nakoniec tychże zdań, mając przed sobą bezpośrednio imiesłów, lub tryb bezokoliczny, n. p.:

Ich weiß nicht, von wem Sie gesprochen haben. Ich finde, daß Sie seit der Zeit, wo Sie in Paris gewesen sind, und wo Sie mir von Ihrem Bruder so viel Schönes erzählt haben, sehr alt geworden sind. Ich kenne den Knaben, für welchen der Vater dieses schöne Buch kaufen wird.

9. Słowa złożone rozłączne w zdaniach zależnych, zawsze zatrzymują swe prepozycje na początku, podobnie jak nierozłączne, n. p.:

Daß er alle Tage ausgeht. Obgleich er das Deutsche gut aussprach. Da mein Bruder sich die Sache zu leicht vorgestellt hat. Wenn die beiden jungen Leute nächstes Jahr zurückkehren werden.

10. Atoli w zdaniach niezależnych słowo często-
kroć na początku przed subjektem stoi, a mianowicie:

a) w pytaniach, n. p.:

Soll ich gehen? Hast du dieses Buch gelesen? Wird der Bruder heute kommen?

b) w zdaniach *następstwa i wniosku*, zaczynających się zwykle od *so*, n. p.:

Wenn er nach Hause kommt, so sagen Sie ihm Als ich in Paris war, starb der König. Obgleich er mein Freund ist, so muß ich ihn doch tadeln. Weil er nichts davon gesagt hat, so kann ihm der Bruder nicht helfen.

c) w zdaniach *wtrąconych*, n. p.:

Ich werde, sagte der Bruder, morgen zu Dir kommen.

11. Dla sensu nakoniec krasomowskiego, zdanie, bez względu na właściwe dla siebie miejsce, od każdego wyrazu zaczynać się może, któremu największą chcemy nadać ważność, co się nazywa *przerzutnią* (*inversio*), n. p.:

Allmächtig ist der Herr! Ausgeträmpft hat unser Freund, aber nicht Thränen vergießen sollen wir deswegen. Nach Paris werde ich reisen. Meinen Bruder, ach! meinen geliebten Bruder habe ich verloren!

Tablica reguł poprzedzających.

I. Zdania niezależne.

Praesens. Ich liebe den Gesang sehr, lubię bardzo śpiew.

Den Gesang liebe ich sehr, śpiew bardzo lubię, (*invers.*)

Imperfectum. Ich liebte den Gesang sehr.

Den Gesang liebte ich sehr. (*invers.*)

Perfectum. Ich habe den Gesang sehr geliebt.

Den Gesang habe ich sehr geliebt. (*invers.*)

Plusquamperfectum. Ich hatte den Gesang sehr geliebt.

Den Gesang hatte ich sehr geliebt. (*invers.*)

Futurum I. Ich werde den Gesang sehr lieben.

Den Gesang werde ich sehr lieben (*invers.*)

Conditionale I. Ich würde den Gesang sehr lieben.

Den Gesang würde ich sehr lieben. (*invers.*)

Futurum exact. Ich werde den Gesang sehr geliebt haben.

Den Gesang werde ich sehr geliebt haben (*invers.*)

Conditional. exact. Ich würde den Gesang sehr geliebt haben.

Den Gesang würde ich sehr geliebt haben. (*invers.*)

II. Zdania zależne.

Praes. Weil ich den Gesang sehr liebe, ponieważ śpiew bardzo lubię.

Imperf. Weil ich den Gesang sehr liebte.

Perfect. Weil ich den Gesang sehr geliebt habe.

Plusquamperfect. Weil ich den Gesang sehr geliebt hatte.

Fut. I. Weil ich den Gesang sehr lieben werde.

Cond. I. Weil ich den Gesang sehr lieben würde.

Fut. exact. Weil ich den Gesang sehr geliebt haben werde.

Cond. exact. Weil ich den Gesang sehr geliebt haben würde.

III. Zdania niezależne.

Praes. Ich lerne diesen Herrn kennen.
 Imperfect. Ich lernte diesen Herrn kennen.
 Perfect. Ich habe diesen Herrn kennen gelernt.
 Plusquamperfect. Ich hatte diesen Herrn kennen gelernt.
 Fut. I. Ich werde diesen Herrn kennen lernen.
 Cond. I. Ich würde diesen Herrn kennen lernen.
 Fut. exact. Ich werde diesen Herrn kennen gelernt haben.
 Cond. exact. Ich würde diesen Herrn kennen gelernt haben.

IV. Zdania zależne.

Praes. Wenn ich diesen Herrn kennen lerne.
 Imperfect. Wenn ich diesen Herrn kennen lernte.
 Perfect. Wenn ich diesen Herrn kennen gelernt habe.
 Plusquamperfect. Wenn ich diesen Herrn kennen gelernt hatte.
 Fut. I. Wenn ich diesen Herrn kennen lernen werde.
 Cond. I. Wenn ich diesen Herrn kennen lernen würde.
 Fut. exact. Wenn ich diesen Herrn kennen gelernt haben werde.
 Cond. exact. Wenn ich diesen Herrn kennen gelernt haben würde.

V. Zdania niezależne.

Praes. Ich nehme niemals den Hut ab, nigdy nie zdejmuję kapelusza.

Den Hut nehme ich niemals ab.
 Imperfect. Ich nahm niemals den Hut ab.
 Den Hut nahm ich niemals ab.
 Perfect. Ich habe niemals den Hut abgenommen.
 Den Hut habe ich niemals abgenommen.
 Plusquamperfect. Ich hatte niemals den Hut abgenommen.
 Den Hut hatte ich niemals abgenommen.
 Fut. I. Ich werde niemals den Hut abnehmen.
 Den Hut werde ich niemals abnehmen.
 Cond. I. Ich würde niemals den Hut abnehmen.
 Den Hut würde ich niemals abnehmen.
 Fut. exact. Ich werde niemals den Hut abgenommen haben.
 Den Hut werde ich niemals abgenommen haben.
 Cond. exact. Ich würde niemals den Hut abgenommen haben.
 Den Hut würde ich niemals abgenommen haben.

VI. Zdania zależne.

Praes. Weil ich niemals den Hut abnehme, ponieważ nigdy nie zdejmuję kapelusza.
 Imperfect. Weil ich niemals den Hut abnahm.
 Perfect. Weil ich niemals den Hut abgenommen habe.
 Plusquamperfect. Weil ich niemals den Hut abgenommen hatte.
 Fut. I. Weil ich niemals den Hut abnehmen werde.
 Cond. I. Weil ich niemals den Hut abnehmen würde.
 Fut. exact. Weil ich niemals den Hut abgenommen haben werde.
 Cond. exact. Weil ich niemals den Hut abgenommen haben würde.

ĆWICZENIA DO TŁUMACZENIA.

a) Z Niemieckiego na Polskie.

Rzeczowniki.

1.

Der Hahn 1) ist das Sinnbild 2) der Wachsamkeit. 3) Die Liebe 4) zur Arbeit 5) ist ein Schatz. 6) Gott ist der Vater der Menschen. Der Reiz 7) ist der Schatten des Ruhmes. 8) Die Inseln 9) sind die Berge 10) des Meeres. 11) Persien ist das Vaterland des Citronenbaumes. 12) Die Jugend 13) ist die Zeit der Hoffnung. 14)

1) kogut. 2) godło. 3) czujność. 4) miłość. 5) praca. 6) skarb. 7) zazdrość. 8) cień. 9) wyspa. 10) góra. 11) morze. 12) drzewo cytrynowe. 13) młodość. 14) nadzieja.

2.

Die Trunkenheit 1) ist eine Art 2) von Wahnsinn. 3) Italien 4) war von jeher 5) das Vaterland 6) der schönen Künste. 7) Die Menschen, sagt 8) Pindar, sind nur der Traum 9) eines Schattens. Der Ackerbau 10) war das erste Handwerk 11) der Menschen. Man liest 12) auf dem Grabmale 13) von Rousseau zu Ermenonville: Hier ruht 14) der Mann der Natur und der Wahrheit. 15)

1) pijaństwo. 2) rodzaj. 3) szaleństwo. 4) Włochy. 5) od dawna. 6) ojczyzna. 7) sztuka. 8) rzekł. 9) sen. 10) rolnictwo. 11) rzemiosło. 12) czytamy. 13) grobowiec. 14) prawda. 15) poczywa.

3.

Die Genssen 1) wohnen 2) auf den Spitzen 3) der höchsten Berge. Die Alten 4) verhüllten sich 5) das Haupt vor 6) dem Tode. 7) Die Priester 8) der Gallier hießen 9) Druiden. Die Geographie und Chronologie sind die Augen der Geschichte. 10) Die Stadt 11) Smyrna liegt 12) am 13) Fuße eines Berges. Die Musik im Freien 14) verleih 15) den Schönheiten 16) der Natur einen neuen 17) Reiz. 18)

1) gemzā. 2) mieszkac. 3) wierzchołek. 4) starożytny. 5) zastonić. 6) przed. 7) śmierć. 8) książdz. 9) nazywać się. 10) historya. 11) miasto. 12) leżeć. 13) u. 14) na wolném powietrzu. 15) udzielać. 16) piękność. 17) nowy. 18) wdzięk.

4.

Der Name 1) Nelson wird in den Annalen 2) des englischen 3) Volkes immer glänzen. 4) Die Thorheit, 5) sagt ein alter 6) Dich-

ter, 7) ist die Mutter und Amme 8) der Menschen. Man nennt 9) das Königreich 10) Neapel 11) das Paradies 12) der Advokaten. Die Assassinen, eine Völkerschaft 13) in Syrien, waren ihrem Herrn ganz 14) ergeben. 15) Die Karnevalsfeste 16) von Rom 17) und Venedig sind sehr berühmt. Der Riefwurf 18) diente 19) bei den Alten zur Heilung 20) der Narren. Die Alten sagten von einem Manne von niedriger 21) Geburt, 22) daß er keine Ahnen 23) habe. 24)

1) imię. 2) roczniki. 3) angielski. 4) błyszczeć. 5) głupstwo. 6) stary. 7) wieszopis. 8) mamka. 9) nazywać. 10) królestwo. 11) Neapol. 12) raj. 13) naród. 14) zupełnie. 15) przywiązany. 16) karnawał. 17) Rzym. 18) ciemiennik. 19) służyć. 20) leczyć. 21) niski. 22) urodzenie. 23) przodek. 24) mieć.

5.

Gebet 1) Gott, was Gottes ist. Der Unterthan 2) muß 3) dem Könige gehorchen. Der Kranke muß zuerst der Hülfe 4) Gottes und dann der Hülfe des Arztes 5) vertrauen. 6) Die Folgen 7) des Geizes 8) sind eben 9) so traurig, 10) als die Folgen der Verschwendung. 11) Die Religion lehrt 12) den Menschen Gott zu lieben. Die Bescheidenheit 13) ziert 14) den Jüngling. 15) Wir müssen unsere Nebenmenschen, 16) wie uns selbst lieben.

1) dajcie. 2) poddany. 3) powinien. 4) pomoc. 5) lekarz. 6) spuścić się. 7) skutek. 8) skąpstwo. 9) równie. 10) smutny. 11) rozrzutność. 12) uczyć. 13) skromność. 14) ozdabiać. 15) młodzieniec. 16) bliźni.

6.

Meine Schwester hat einen schönen Strohhut. 1) Dieser Schreiber 2) von Rosenholz 3) gehört meinem Vater. Einer der wichtigsten Theile in der Naturgeschichte 4) ist die Thierkunde. 5) Viele Thiere verfallen in den gemäßigten und kalten Erdstrichen 6) während der rauhen Winterzeit 7) in einen Winterschlaf, 8) in den heißen Gegenden aber während der Sommerdürre 9) in einen Sommerschlaf. Sie erwachen aber, wie die Frühlingswärme 10) wiederkehrt oder die nasse Jahreszeit 11) eintritt, aus dem Scheintode 12) zum neuen Leben. Hinsichtlich der Lebensdauer 13) herrscht unter den Thieren eine sehr große Verschiedenheit: die Eintagsfliege 14) lebt nur einen kurzen Tag in ihrer geflügelten Gestalt; dagegen finden wir zweihundertjährige 15) Elephanten. Selbst in der Gefangenschaft 16) erreicht der Papagei zuweilen ein ganzes Menschenalter 17) und der Steinadler 18) mehr als hundert Jahre.

1) kapelusz słomiany. 2) biurko. 3) drzewo różowe. 4) historia naturalna. 5) wiadomość o zwierzętach. 6) klima. 7) pora zimowa. 8) sen zimowy. 9) upał letni. 10) ciepło wiosenne. 11) pora roku. 12) śmierć pozorna. 13) czas życia. 14) mucha jednodzienna. 15) dwiesięcioletni. 16) niewola. 17) wiek. 18) łomignat.

Imiona własne.

7.

Fortuna hatte einen Tempel 1) zu Antium. Der Philosoph Demokrit war aus Abdera gebürtig. 2) Apollo zog dem Marthas die Haut ab. 3) Scipio besuchte 4) oft den Ennius. Italien wird der Garten Europa's genannt. Der Weg von Paris nach 5) Longchamps geht 6) durch 7) durch die elysäischen Felder. 8) Hyperides hat den Demosthenes nachgeahmt. 9) Man hat Florenz das Athen der neuern Zeit genannt.

1) świętynia. 2) rodem. 3) zedrzeć. 4) odwiedzić. 5) do. 6) idzie. 7) przez. 8) pole. 9) naśladować.

8.

Athen war der Minerva, Argos der Juno, Theben dem Bacchus geweiht. 1) Kanaris, der berühmte Anführer 2) der griechischen Brand- 3) ist zu Ipsara geboren. 4) Louise, Königin von Preußen, Tochter des Herzogs 5) von Mecklenburg-Strelitz, wurde am 10. März 1776 geboren. 6) Kanut, der Große genannt, 7) war König von Dänemark 8) und England. 9) Diogenes, der berühmteste unter den Schülern 10) des Antisthenes, war aus Sinope, einer Stadt in Pa-phlogonien, gebürtig.

1) poświęcony. 2) dowódzca. 3) statek palny. 4) urodzony. 5) książę. 6) urodzić się. 7) nazwany. 8) Dania. 9) Anglia. 10) uczeń.

Przymiotniki i Przysłówki.

9.

Der Schild 1) der Gallier war klein. Die Reiterei 2) war bei den ersten Römern nicht zahlreich. 3) Das Leben ist kurz, 4) die Kunst ist lang. Ein wahrer Freund ist ein großer Schatz. Epaminondas war einer der größten Feldherrn Griechenlands. 5) Ein gutes Gewissen 6) ist ein sanftes 7) Kopfkissen. 8) Ludwig der 11te, König von Frankreich, war immer argwöhnisch 9) und ängstlich. 10)

1) tarcz. 2) jazda. 3) liczny. 4) krótki. 5) Grecya. 6) sumienie. 7) mięki. 8) poduszka. 9) podejrzliwy. 10) niespokojny.

10.

Die Inschriften 1) sollen einfach 2) und kurz 3) sein. Die Grönländer 4) sind im Allgemeinen 5) klein und unterseht. 6) Der Herzog von Noquelaure, ein Zeitgenosse 7) Ludwigs des 14ten, war sehr häßlich. 8) Eine schöne Seele verschönert 9) ein häßliches 10) Gesicht. 11) Die Geistesgegenwart 12) ist eine seltene 13) Eigenschaft. Der Strauß 14) ist der größte aller Vögel; er hat hohe Beine, 15) einen langen Hals und einen kleinen Kopf.

1) napis. 2) krótki. 3) Grenlandczyk. 4) prosty. 5) w ogóle. 6) współczesny. 7) krepy, zsiadły. 8) brzydki. 9) twarz. 10)

brzydkci. 11) zdobi. 12) przytomność umysłu. 13) rzadki. 14) strus. 15) noga.

11.

Zwei Dinge giebt es, 1) welche fest 2) anzusehen 3) schwer ist, die Sonne und den Tod. Weisheit 4) ist besser 5) als körperliche Kraft. Die Fahne 6) Mohameds 7) ist grün und mit seidenen 8) Franzen 9) besetzt. 10) In 11) Rom, in Athen, in Lacedämon belohnte die Ehre 12) allein die ausgezeichnetsten 13) Dienste. Die einfache Natur ist lebenswürdiger als die Kunst. Der Mond ist kleiner als die Erde. Wer 14) mit 15) dreißig Jahren nicht stark und mit vierzig nicht weise ist wird nie 16) weder stark noch 17) weise werden. Nichts ist süßer als das Vaterland.

1) są. 2) bystro. 3) patrzeć na co. 4) mądrość. 5) lepszy. 6) chorągiew. 7) Mahomet. 8) jedwabny. 9) frandzła, 10) obszyty. 11) w. 12) honor. 13) najznakomitszy. 14) kto. 15) z. 16) nigdy. 17) jeszcze.

12.

In den Freistaaten 1) ist das Gesetz 2) mächtiger als die Menschen. Der König Artur war der Anführer 3) der Ritter 4) der runden 5) Tafel. Die Fahnen 6) der Neu-Griechen 7) sind blau 8) mit einem weißen Kreuze. Das Älteste 9) der Wesen 10) ist Gott, denn er ist nicht geboren; 11) das Schönste die Welt, denn sie ist das Werk 12) Gottes; das Größte der Raum, 13) denn er faßt 14) Alles; das Schnellste 15) der Verstand, denn in einem Augenblicke durchläuft 16) er das Weltall; 17) das Weiseste die Zeit, denn sie erfindet 18) Alles. Sokrates, der 19) einen weichen 20) und ungebildeten 21) Jüngling sah 22, sagte: Seht einen goldenen 23) Sklaven!

1) rzeczpospolita. 2) prawo. 3) dowódzca. 4) rycerz. 5) okrągły. 6) chorągiew. 7) Grek. 8) niebieski. 9) dawny. 10) istota. 11) urodzić się. 12) dzieło. 13) miejsce. 14) obejmuje. 15) szybki. 16) przebiegać. 17) świat cały. 18) wynaleść. 19) który. 20) delikatny. 21) niewykształcony. 22) widzieć 23) złoty.

13.

Unabhängig 1) von der Schönheit der Form, sagt Buffon, hat der Hund viele vorzügliche 2) Eigenschaften. 3) Heinrich IV. war beständig mit dem Glücke seiner Unterthanen beschäftigt. 4) Spricht vernünftig und handelt besonnen. 5) Das Alter sammelt 6) unaufhörlich. 7) Derjenige, welcher zu sterben weiß, 8) wird selten besiegt. 9)

1) nie uważając. 2) piękny. 3) przymiot. 4) zatrudniony. 5) rozważnie. 6) zbierać. 7) nieustawicznie. 8) umie. 9) zwyciężyć.

Liczbowniki.

14.

Berthold Schwarz erfand 1) das Schießpulver 2) im Jahre 1322.

Die Peterskirche 3) zu Rom ist 730 Fuß 4) lang, 520 breit und 142 hoch. Die Könige von Schweden, Karl XI. und Karl XII., waren große Liebhaber 5) von der Bärenjagd. 6) Die Stadt Paris war im 12ten Jahrhundert noch nicht gepflastert. 7) Das Papier ist gegen 8) das Ende des 14ten Jahrhunderts erfunden worden.

1) wynaleść. 2) Kościół Ś. Piotra. 3) stopa. 4) proch. 5) lubownik. 6) polowania na niedźwiedzie. 7) brukowany. 8) około.

15.

Karl der Große 1) wurde zu Rom im Jahr 800 zum Kaiser des westlichen 2) Reiches 3) gekrönt. Pyrrhus führte 4) in Italien zwei Jahre und vier Monate Krieg. Friedrich II. wurde den 24ten Januar 1712 geboren. Er starb 5) den 17ten August 1786. Alle vier Jahre 6) feierten 7) die Griechen Spiele 8) zu Olympia. In Neapel gibt es auf den Straßen 30 bis 40.000 Müßiggänger. 9) Ludwig XIV. starb im Jahre 1715; Ludwig XV. im Jahre 1774; Ludwig XVI. im Jahre 1793.

1) wielki. 2) zachodni. 3) państwo. 4) prowadzić wojnę. 5) co cztery lata. 6) umrzeć. 7) obchodzić. 8) igrzyska. 9) próżniak.

Zaimki i zaimkowe przymiotniki.

16.

Sedaine schrieb 1) eine Epistel 2) an seinen Noth. 3) Kenne dich selbst, war der Lieblingspruch 4) der Philosophen. Jedes Alter hat seine Vergnügungen. Auf dem Giebel 5) eines Tempels zu Memphis war folgende Inschrift eingegraben: 6) Ich bin Alles, was gewesen ist, oder sein wird; niemand hat noch den Schleier 7) durchdrungen, 8) der mich bedeckt. 9) Der Selbstsüchtige 10) liebt Niemand und wird von Niemanden geliebt. Das Pantheon ist der einzige alte Tempel zu Rom, der ganz 11) erhalten 12) ist. Man nennt ihn heut zu Tage Maria della Rotunda.

1) pisać. 2) list poetycki. 3) surdut. 4) zdanie. 5) facyata. 6) wyryty. 7) zasłona. 8) przeniknąć. 9) okryć. 10) egoista, samolub. 11) zupełny. 12) zachować.

17.

Gewisse Menschen verachten 1) die guten Eigenschaften, die sie nicht haben. Der Stupide ist ein Dummer 2), der nicht redet. Man hat oft einen Geringsern 3) als sich nöthig. 4) Was vermögen 5) gegen Gott alle die Könige der Erde? Das Kind, sagt Rousseau, soll 6) nicht erhalten, 7) was es begehrt, 8) sondern was es nöthig hat. Die Langeweile 9) ist Denjenigen unbekannt, 10) die sich mit irgend einer Lektüre 11) zu beschäftigen wissen. 12)

1) gardzić. 2) głupi. 3) podlejszy. 4) potrzebować. 5) zdołać. 6) ma. 7) dostać. 8) żądać. 9) nudy. 10) nieznamomy. 11) czytanie. 12) umieć.

18.

Die Römer bewahrten 1) die Asche 2) ihrer Vorfahren 3) in Urnen. Jeder Anfang ist schwer. Man sagt, daß die Bienen 4) ihre Königin nie verlassen. 5) Pythagoras war der erste, der sich einen Philosophen nannte. Gott ist die Quelle 6) aller Güter. Woher entsteht 7) die Schwäche 8) des Menschen? Von der Ungleichheit, 9) welche statt findet, 10) zwischen 11) seiner Stärke und seinen Begierden. 12)

1) chować. 2) popioł. 3) przodek. 4) pszczoły. 5) źródło. 6) powstać. 7) słabość. 8) nierówność. 9) zachodzić. 10) między. 11) żądać.

19.

Es geschieht 1) oft, daß andere ernten, 2) was wir gesäet 3) haben. Wer im Glücke seine Freunde vergift, 4) ist nicht werth, im Unglücke von ihnen unterstützt 5) zu werden. Wer ist der Reichste? der die wenigsten Bedürfnisse 6) hat. Was ist angenehmer als der Frühling? Die Höhe der Wolken 7) ist nicht immer dieselbe, aber sie übersteigt 8) selten eine Viertelmeile. 9) Ein Römer hat sein Haus so eingerichtet, 10) daß man von der Straße her 11) alles sehen konnte, was man darin that.

1) wydarza się. 2) zbierać. 3) siać. 4) zapomnieć. 5) wspierać. 6) potrzeba. 7) obłok. 8) przechodzi. 9) ćwierć mili. 10) urządzić. 11) z.

20.

Liebt ihr die Musen, so werden die Musen euch lieben. Es giebt keine größere Unverschämtheit, 1) als sich selbst zu loben. Nur Diejenigen, welche verächtlich 2) sind, fürchten verachtet zu werden. Der Krieg war beinahe 3) immer dem Römischen Volke angenehm, weil 4) man durch die Vertheilung 5) der Beute 6) ein Mittel gefunden hatte, denselben ihm nützlich zu machen. Die Erde ist die Mutter und Wohlthäterinn 7) alles dessen, was athmet 8). Die Eigenliebe 9) verhin- dert 10) uns, uns selbst zu kennen. Die Edelsteine 11) werden raute- förmig 12) geschliffen; 13) dies macht sie durchsichtig 14) und glän- zend. 15)

1) bezczelność. 2) wzgardliwy. 3) prawie. 4) ponieważ. 5) podział. 6) łup. 7) żywicielka. 8) oddychać. 9) miłość własna. 10) przeszkadzać. 11) klejnot. 12) czworosienny. 13) szlifowa- ne. 14) przezroczysty. 15) błyszczący.

Słowa.

21.

Der Mensch denkt, 1) Gott lenkt. 2) Das Schwert 3) verwun- det 4) den Körper, das Wort 5) die Seele. Die Egyptianer balsamirten ihre Todten ein, die Römer verbrannten 6) sie. Ein beträchtlicher 7) Theil von Ostindien 8) gehört 9) den Engländern zu. Die Römer

wollten herrschen, 10) die Carthaginienser erwerben. 11) Hannibal verdankte 12) seine Hauptsiege den Numiden. Das eine halbe Stunde von Eisenach gelegene 13) Schloß Wartburg wurde am Anfange des 13ten Jahrhunderts erbaut. 14) Fräulein Scudery hat die Geschichte eines Louisb'or geschrieben.

1) sądzić. 2) rządzić. 3) mieć. 4) ranić. 5) słowo. 6) palić. 7) znaczący. 8) Indye wschodnie. 9) należeć. 10) panować. 11) uzyskać. 12) winien. 13) położony. 14) zbudować.

22.

Die Boromäischen Inseln in dem Lago-Maggiore sind von Tasso und Ariost beschrieben worden. Die ersten Familien, die sich in dem Freistaate Venedig 1) auszeichneten, 2) waren die Fieschi und Dandoli. Das Schachspiel 3) ist in Persien erfunden 4) worden. Mithridates vertheidigte 5) sich mit vielem Muthe gegen 6) die Römer. Ein Römischer General verdamnte 7) seinen Sohn zum Tode, weil dieser ohne seinen Befehl 8) gesiegt hatte. 9) Man hat Rom die Siebenhügel = 10) Stadt genannt.

1) Wenecya. 2) odznaczyć się. 3) szachy. 4) wynaleść. 5) bronić. 6) przeciw. 7) potępić. 8) rozkaz. 9) zwyciężyć. 10) siedm pagorków.

23.

Cäsar verwandte 1) zehn Jahre auf die Eroberung Galliens. Die Leonore von Bürger war, als sie erschien, 2) im Munde aller Deutschen. 3) Liebt ihr das Leben, so verschwendet 4) die Zeit nicht; denn aus ihr 5) besteht 6) es. Eher 7) leiden als sterben, das ist der Wahlspruch 8) der Menschen. Rom wurde durch Romulus gebaut. Juvenal hat von den Egyptern gesagt: Heilige 9) Nation, der die Götter in den Gärten wachsen. Das Edikt von Nantes wurde im Oktober 1685 widerrufen. 10)

1) strawił. 2) wyjść. 3) Niemiec. 4) marnować. 5) z niego. 6) składać się. 7) prędniej. 8) godło. 9) święty. 10) odwołać.

24.

Caracalla begann 1) seine Regierung damit, daß er den Geta, seinen Bruder, mit eigener Hand tödtete. Es ist besser Reid, 2) als Mitleid 3) zu erregen. 4) Die Wahrheit erzeugt 5) oft Haß. 6) Camillus rettete Rom, und befreite es von Brennus, dem Anführer der Gallier. Wenn ich nicht Alexander wäre, sagte der Sohn des Philippus, so möchte ich Diogenes sein. Hungers behauptete, 7) daß es Einwohner in dem Monde gäbe. Ein freier Mann muß immer die Wahrheit sagen. Pindarus sagte, daß die Hoffnung der Traum eines Wachenden 8) sei.

1) zacząć. 2) zazdrość. 3) litość. 4) wzbudzić. 5) rodzić. 6) nienawisć. 7) utrzymywać. 8) czuwający.

25.

Denke und dann 1) handle. 2) Sei unaufhörlich 3) eingedenk, 4) daß die Unwissenheit nie geschadet hat, daß der Irrthum allein verderblich 5) ist, und daß man nicht irre geht, 6) weil man nicht weiß, sondern weil man zu wissen glaubt. Voltaire hat mit mehr Leichtsinne 7) als Wahrheit gesagt: wenn Homer den Virgil zum Dichter gemacht hat, so ist es sein schönstes Werk. Patkul vertheidigte sein Vaterland gegen Karl XII mit dem Schwerte in der Hand, nachdem er dasselbe mit der Feder und mit Lebensgefahr 8) gegen Karl X. vertheidigt hatte. Die menschlichen Einrichtungen 9) dürfen 10) wohl wechseln, 11) allein die göttlichen müssen, wie die Götter selbst, unveränderlich 12) sein.

1) potém. 2) działać. 3) bezustannie. 4) pomny. 5) szkodliwy. 6) błędzić. 7) lekkomyślność. 8) niebezpieczeństwo życia. 9) urządzenie. 10) mogą. 11) zmieniać się. 12) niezmienny.

Partykuly.

26.

Alles unter der Sonne ist der Veränderung unterworfen. 1) Die Römer schlossen 2) immer nur als Sieger den Frieden. Die Stelen, 3) welche die Nachkommenschaft 4) giebt, sind wie andere den Launen 5) des Glückes unterworfen. Die Schätze des Herzens und des Verstandes, können kein Raub 6) des Schiffbruchs noch des Feuers werden. Seit der Erfindung des 7) Schießpulvers 8) sind die Schlachten weniger blutig, als sie es waren. Durch eine Frau gewann Rom die Freiheit; durch eine Frau erhielten 9) die Plebejer das Konsulat; durch eine Frau hörte die Tyrannei der Dejemviren auf; 10) durch Frauen wurde das belagerte Rom aus den Händen eines Gedächten 11) gerettet.

1) podległy. 2) zawrzeć. 3) miejsce. 4) potomność. 5) humor. 6) łup. 7) wynalazek. 8) proch. 9) otrzymać. 10) ustać. 11) wygnaniec.

27.

Eine Lacedämonierinn sagte zu ihrem Sohne, indem sie ihm seinen Schild reichte: 1) mit oder drauf. Um 2) das Jahr 1200 fing man an sich des Kompasses 3) zu bedienen. Die Griechen verboten den Frauen bei Todesstrafe, den Olympischen Spielen beizuwohnen. 4) Cäsar wußte eben so gut mit der Feder als mit dem Schwerte umzugehen. 5) Das Andenken an Heinrich den IV. wird den Franzosen immer theurer sein, weil er sein Glück und seinen Ruhm darein setzte, das Volk glücklich zu machen. Man darf nicht alles, was die Könige gethan haben, sondern nur das, was sie schönes und großes gethan haben, aufzeichnen. Wenn man lügen will, muß man ein gutes Gedächtniß haben.

1) podawać. 2) około. 3) kompas. 4) być przytomnym. 5) władać.

b) z Polskiego na Niemieckie.

Rzeczowniki.

1.

Płaszcz 1 brata 2 jest piękny. Pożytek 3 żelaza 4 jest niezmierny. 5 Ubóstwo 6 jest nagrodą 7 próżniaka. 8 Sukno 9 płaszcza mego stryja 10 nie bardzo jest cienkie. 11 Dałem 12 książkę siostrze. Za nadto 13 jeść 14 szkodzi 15 żołądkowi. 16 Ruch 17 ciała 18 służy zdrowiu. 19 Syn powinien 20 być postuśzny 21 ojcu, a uczeń 22 nauczycielowi. Nie wszystko, co nam się podoba, 23 podoba się i Bogu.

1 der Mantel. 2 der Bruder. 3 der Nutzen. 4 das Eisen. 5 außerordentlich. 6 die Armuth. 7 die Belohnung. 8 der Müßiggänger. 9 das Tuch. 10 der Vetter. 11 fein. 12 ich habe gegeben. 13 zu viel. 14 essen. 15 schadet. 16 der Magen. 17 die Bewegung. 18 der Körper. 19 die Gesundheit. 20 muß. 21 gehorsam. 22 der Schüler. 23 gefällt.

2.

Jest to powinnością 1 Chrześcianina kochać nieprzyjaciela. Siła 2 niedźwiedzia jest wielka. Pałac 3 księcia nie jest tak wielki jak zamek 4 królewicza. 5 Odwaga 6 tego bohatera 7 jest do zadziwienia. 8 Praca 9 pasterza 10 jest mozolna. 11 Rogi są bronią 12 wołów. Mięso barana 13 jest tłuste. Lot wróbla jest szybki. Pióra strusia są kosztowne. Gościnność 14 Polaka, przemysł 15 Rossyanina, dowcip 16 Francuza, wytrwałość 17 Niemca i zdrowy rozsądek 18 Anglika są powszechnie uznane. 19

1 die Pflicht. 2 die Kraft. 3 der Pallast. 4 das Schloß. 5 der Prinz. 6 der Muth. 7 der Held. 8 zu bewundern. 9 die Arbeit. 10 der Hirt. 11 mühsam. 12 die Waffe. 13 der Schöps. 14 die Gastfreundschaft. 15 die Betriebsamkeit. 16 der Wis. 17 die Ausdauer. 18 die Beurtheilungskraft. 19 anerkannt.

3.

Darowałem 1 pilnemu chłopcu książkę i scyzoryk. 2 Pies wierny 3 jest swemu panu. Słoń 4 walczy 5 ze lwem i tygrysem. Kto dobrze czyni 6 ubogiemu 7 podoba się Bogu. Mowa 8 jest tylko człowiekowi właściwą. 9 Z nieprzyjacielem 10 dobrze się obchodzić, 11 oto co przystoi 12 Chrześcianinowi. Gościnność jest właściwą 13 Polakowi, przemysł Rossyaninowi a wytrwałość Niemcowi.

1 schenken. 2 das Federmesser. 3 treu. 4 der Elephant. 5 kämpfen. 6 Gutes thun. 7 der Arme. 8 die Sprache. 9 eigen. 10 der Feind. 11 umgehen. 12 das geziemt. 13 eigen.

4.

Cena 1 domu i ogrodu twego brata jest zbyt 2 wielka. Miłość 3 matki i wdzięczność 4 dziecka. Widziałem pokoje 5 króla i

bibliotekę królowej. Brat lekarza 5 i syn sąsiada 6 byli tutaj. Oddałem książkę siostrze a szczyryk bratu. Opowiadałem 7 nowinę 8 przyjacielowi i przyjaciółce, synowcowi, 9 i synowicy 10 sąsiada. Darowałem bukiet 11 córce sąsiadki. 12 Bądź posłusznym strofowaniom 13 rodziców.

1 der Preis. 2 zu. 3 die Dankbarkeit. 4 das Zimmer. 5 der Arzt. 6 der Nachbar. 7 erzählen. 8 die Keuigkeit. 9 der Nefte. 10 die Nichte. 11 der Blumenstrauß. 12 die Nachbarin. 13 die Ermahnung.

5.

Rosliny 1 ogrodów, zwierzęta 2 lasów, 3 kruszce, 4 ziemi, zjawiska 5 nieba, wszystkie powinnyby z bogacić 6 rozum 7 człowieka. Dobre obyczaje 8 przystoją 9 mężom i kobietom, starcom 10 i dzieciom. Słonie są roztropne, 11 lwy wspaniałe, 12 barany łagodne, 13 wielbłądy wstrzemięzliwe 14 a osły pożyteczne. Jelenie 15 szkodzą siewom, 16 wilki trzodom, 17 robaki 18 owocom, 19 a gąsienice 20 roślinom. Wszystko, co posiadamy, 21 winniśmy dobrodziejstwu 22 Boga.

1 die Pflanze. 2 das Thier. 3 der Wald. 4 das Mineral, pl. die Mineralien. 5 die Luftercheinung. 6 bereichern. 7 der Verstand. 8 die Sitte. 9 zieren. 10 der Greis. 11 verständig. 12 großmüthig. 13 sanft. 14 enthaltſam. 15 der Hirsch. 16 die Saat. 17 die Heerde. 18 der Sturm. 19 die Frucht. 20 die Raupe. 21 beſeßen. 22 die Wohlthat.

6.

Nie pojmuję, 1 jak się powierzasz 2 człowiekowi, który tobie żadnego jeszcze nie dał dowodu przyjaźni. 3 Już dawno go znam, jest to mój kolega szkolny. 4 Jego brat wcale jest innym jak był, tyle dowodów 5 wspaniałomyślności musiały go poprawić. 7 Przebacz 8 mu Pan krzywdę, 9 którą wyrządził, był to czyn rozpaczny. 10 Mój brat potrzebuje towarzysza podróży. 11 Człowiek honoru 12 dotrzymuje 13 słowa. Ja mu nigdy nic nie wierzę, nawet gdy daje słowo honoru. 14 W największych nieszczęściach nie trać 15 przytomności umysłu. 16 Bez bojaźni Boga 17 i miłości bliźniego 18 nie można być dobrym Chrześcianinem.

1 begreifen. 2 ſich anvertrauen. 3 Freundschaftsbeweis. 4 der Schulkamerad. 5 der Beweis. 6 die Großmuth. 7 beſſern. 8 verzeihen. 9 das Unrecht. 10 die Verzeiſſung. 11 der Reiſegeſährte. 12 der Ehrenmann. 13 halten. 14 das Ehrenwort. 15 verlieren. 16 die Geiſtesgegenwart. 17 die Gottesfurcht. 18 die Nächſtenliebe.

Imiona własne.

7.

We Wenecyi jest sławna biblioteka Świętego Marka. Największe biblioteki znajdują się 1 w Paryżu, w Getyndae, we Wiedniu, w Monachium i w Londynie. Wierszopis 2 Archyas uro-

dził się 3 w Antyochyi, sławném niegdyś i bogatém mieście. Cy-
cero z miasta Tarzus do Azji wszedł, i pod óż 4 przez Azją tak
odprawił, 5 że panujący wtenczas po całej Azji głód 6 uśmierzył. 7
W Szwajcaryi i w Kantonie Wallis jest góra nazwana Sgo Ber-
narda, mająca wysokości 8 kilka 9 tysięcy stóp. Przez tę górę
idzie trakt 10 z Wallis do Włoch, 11 który latem i zimą śniegiem
i lodem 12 jest okryty. 13 Ze wszystkich krain 14, zostających
niegdyś pod berłem 15 Polskiem, nie masz piękniejszej i bogatszej
nad Ukrainę.

1 findet man. 2 der Dichter. 3 geboren werden. 4 die Reise.
5 machen. 6 die Hungersnoth. 7 stillen. 8 die Höhe. 9 einige. 10
die Strafe. 11 Italien. 12 das Eis. 13 bedeckt. 14 das Land. 15
das Scepter.

8.

Miasto Babilon leżało 1 na równinie 2 oblanéj 3 rzeką 4 Eu-
fratem, a której ziemia 5 była nader 6 żyzna. 7 Mury Babilonu
miały za jeden z siedmiu cudów 8 świata, były za 9 świadectwem 10
niektórych pisarzów 11 ogromne. 12 Mikołaj Rej z Nagłowic
był najpierwszy, który wiersze polskim językiem pisał. Piotr Ko-
chanowski, Kawaler maltański, przełożył 13 z włoskiego 14 na
język polski dzieło 15 Tassa: Jerozolima 16 wyzwolona. 17 An-
drzej Kochanowski przetłumaczył Eneidę Wirgiliusza. Albert,
książę Pruski, siostrzan 18 Zygmunta I, obszerne 19 dzieło o tak-
tyce 20 w języku polskim Zygmuntovi Augustowi przypisał. 21
Padwa, Florencya, Rzym, Bononia, osobliwie 22 zaś pierwsza, za-
mykają 23 do dziś dnia 24 w sobie nagrobki 25 młodych Polaków,
ćwiczących 26 się w tych nauk siedliskach, 27

1 liegen. 2 die Ebene. 3 umflossen. 4 der Fluß. 5 die Erde.
6 sehr. 7 fruchtbar. 8 das Wunder. 9 nach. 10 das Zeugniß. 11 der
Schriftsteller. 12 ungeheuer groß. 13 übersezen. 14 italienisch. 15 das
Werk. 16 Jerusalem. 17 befreit. 18 der Schwestersohn. 19 weit-
läufig. 20 die Taktik. 21 widmen. 22 besonders. 23 einschließen.
24 bis heutiges Tages. 25 das Grabmal. 26 sich üben. 27 der Sitz.

Przymiotniki i Przysłówki.

9.

Mądry 1 syn rozwesela 2 ojca, a syn głupi 3 smutkiem jest
matce swojej. Obyczaje ludzi kłamliwych 5 są bezecne, 6 a
sromota 7 ich jest bez ustanku. Odpowiedź łagodna 8 uśmierza 9
gniew, ale słowa przykre 10 wzruszają popędlivość. 11 Lepsze są
rany od przyjaciela, niż łagodne całowanie 12 człowieka nieprzy-
jaznego. 13 Słodki jest sen pracowitemu, 14 chociaż mało, chociaż
wiele jadł. Rady od każdego mądrego 15 szukaj, a nie gardź 16
żadną radą pożyteczną. 17

1 klug. 2 erfreuen. 3 thöricht. 4 die Sitte. 5 lügnereisch. 6 ab-
scheulich. 7 die Schande. 8 sanft. 9 stillen. 10 rauh. 11 die Hef

tigkeit. 12 das Rüssen. 13 neidisch. 14 der Arbeitsame. 15 der Weise.
16 verachten. 17 nützlich.

10.

Człowiek pracowity 1 jest razem użyteczny 2 swój ojczyźnie, swym krewnym 3 i sobie samemu; opływa zawsze w dostatki, 4 przeciwnie 5 leniwi 6 zawsze są w ubóstwie. Słyneli 7 Polacy naukami w szesnastym wieku nie tylko w swoim, ale i w obcych 8 krajach. Kazimierz Wielki węgielny 9 założył 10 kamień Akademii krakowskiej i przez hojne 11 usposążenie 12 dla chcących się w zawodzie 13 nauk ubiegać ponętę 14 wystawił. Kardynał Hozysz, Biskup warmiński, który na wiekopomnym 15 w dziejach kościelnych 16 soborze 17 trydenckim 18 prezydował, pierwszy Jezuitów do Polski wprowadził i stawne dla nich kollegium w Brunsbergu założył.

1 arbeitsam. 2 nützlich. 3 der Verwandte. 4 der Reichthum. 5 im Gegentheil. 6 der Faule. 7 berühmt sein. 8 fremd. 9 Ed., Grund. 10 legen. 11 freigebig. 12 die Dotirung. 13 die Laufbahn. 14 der Reiz. 15 unvergeßlich. 16 kirchlich. 17 die Kirchenversammlung. 18 tridentinisch.

Liczbowniki.

11.

Obeliski 1 mają pięćdziesiąt aż do stu stóp wysokości. Zegarki wynalezione 2 były w piętnastym wieku. Zupy solne w Wieliczce odkryte były w roku tysiąc dwieście pięćdziesiątym pierwszym. Według ustawy 3 rządowej 3go Maja 1791 religia katolicka miała być panującą w Polsce z zupełnemi 4 religijnemi swobodami 5 dla wszelkich innych religijnych wyznań. 6 Jadwiga, królowa Polska, będąc jeszcze młodą i piękną, umarła w roku 1399 i pochowana 7 w Krakowie. Mikołaj Kopernik w dwudziestym szóstym roku panowania 8 Kazimierza Jagiellończyka, 9 Ery zaś chrześcijańskiej 1473 dnia 19. Lutego, urodził się w Toruniu. 10

1 der Obelisk. 2 erfinden. 3 bestimmen. 4 völlig. 5 die Freiheit. 6 das Bekenntniß. 7 begraben. 8 die Regierung. 9 Jagiello's Sohn. 10 Thorn.

12.

Trunna 1 srebrna, 2 w której zwłoki 3 S. Kazimierza spoczywają, 4 3000 funtów waży. 5 W roku 1709 straszna 6 drogość 7 zboża, 8 potem wielki głód 9 w Wilnie panował; pod ten czas 10 przeszło 11 30 tysięcy Chrzęścian, a Żydów 3800 wyginęło. 12 Zgromadzenie 13 Xieży Pijarów już za Władysław IV. sprowadzone 14 do Polski, w roku 1642 pierwsze w Warszawie szkoły utworzyło. 15 W roku 1570 zaprowadzeni do Poznania Jezuitci otrzymali 16 tam kollegium i szkołę, do której wiele się cisnęło 17 młodzieży. 18 O stanie 19 miast Polskich w dziesiątym wieku już kwitnącym 20 i o ludności 21 można się stąd domyslać, 22 że podług świadectwa 23 Marcina Galla samo

Gniezno dostawiało 24 do boju 25 6500 ludzi zbrojnych, 26 Poznań 5,300, Władysławów 2800, Santok 2300.

1 der Sarg. 2 silbern. 3 die Gebeine. 4 ruhen. 5 wiegen. 6. schrecklich. 7 die Theurung. 8 das Getreide. 9 die Hungersnoth. 10 während der Zeit. 11 über, mehr als. 12 umkommen. 13 die Versammlung. 14 einführen. 15 eröffnen. 16 erhalten. 17 sich drängen. 18 die Jugend. 19 der Zustand. 20 blühend. 21 die Bevölkerung. 22 entstehen. 23 das Zeugniß. 24 stellen. 25 der Kampf. 26 bewaffnet.

Zaimki i zaimkowe przymiotniki.

13.

Człowiek siebie samego widzi innemi oczyma, niż 1 widzi swego bliźniego. 2 Każdy ma swoje przywary, 3 więc 4 nie mamy sobie nic do wyrzucenia, 5 Niestety Pana pograżyłoby 6 mnie w największy smutek, 7 gdybym niedawno 8 podobnego nie doświadczył. 9 Pan utracił 10 swoją siostrę jedyną, i ja utraciłem moje jedyną, którą miałem. Pana siostra słynęła 11 z cnót, toż samo i moja. Pana przywiązanie 12 ku swojej było bez granic, 13 a dobrze Pan wiesz, ile kochałem moje. Twoja umarła w kwiecie 14 młodości, a moja osmnastego roku nie dokończyła. Pewność 15 tylko zobaczenia 16 się w lepszym świecie ułagodzić 17 zdoła 18 nasze cierpienia; uciekajmy 19 się do niej.

1 als. 2 der Nächste. 3 der Fehler. 4 also. 5 nichts vorzuwerfen. 6 versenken. 7 die Betrübniß. 8 nicht unlängst. 9 erfahren. 10 verlieren. 11 glänzen. 12 die Liebe. 13 die Grenze. 14 die Blüthe 15 die Gewißheit. 16 das Wiedersehen. 17 lindern. 18 vermögen. 19 Zuflucht nehmen.

14.

Ten jest mój przyjaciel, który mi powiada otwarcie 1 moje wady. 2 Przebaczyć 3 swoim nieprzyjaciółom jest powinnością 4 Chrześcianina. Kochaj swego bliźniego jak siebie samego. Czy znasz przymioty 5 tej rośliny, wielkość tego ogrodu, uporządkowanie 6 tego domu, niebezpieczeństwo 7 tego honoru i prawdę tego przysłowia? 8 Nie przestaje 9 mówić o tych pięknych miastach, tych wspaniałych 10 pałacach i tych prześlicznych 11 promenadach. 12

1 offen. 2 der Fehler. 3 verzeihen. 4 die Pflicht. 5 die Eigenschaft. 6 die Einrichtung. 7 die Gefahr. 8 das Sprichwort. 9 aufhören. 10 prachtvoll. 11 herrlich. 12. der Spaziergang.

15.

Wszystko co Bóg stworzył 1 jest dobrém. Ci błazną 2 mocno, 3 którzy zaprzeczają 4 nieśmiertelności 5 duszy. Są ludzie, którzy nie podobają się mimo 6 swych zasług, 7 a inni, którzy podobają się, choć 8 mają wady. Oddajcie 9 Cesarzowi co jest Cesarza, a Bogu co jest Boga. Wypełniajmy 10 obowiązki 11 sta-

nu, 12 do którego Bóg nas przeznacza, 13 Człowiek, którego obyczaje 14 są niewinne, 15 i którego postępowanie 16 jest mienaganne, 17 oto człowiek, którego powinniśmy 18 kochać i szanować, 19

1 schaffen. 2 irren. 3 stark. 4 läugnen. 5 die Unsterblichkeit. 6 troß. 7 das Verdienst. 8 ungeachtet. 9 geben. 10 erfüllen. 11 die Pflicht. 12 der Stand. 13 bestimmen. 14 die Sitte. 15 unschuldig. 16 die Aufführung. 17 tadellos. 18 müssen. 19 hochachten.

16.

Nie ma ani chwili 1 w życiu człowieka, w którejby nie potrzebował 2 wszechmocności 3 Boga. Przez jakiego Cesarza rosyjskiego wybudowane 4 zostało miasto Petersburg? Któremu z nowych wynalazków 5 dajesz pierwszeństwo, 6 wynalazkowi prochu 7 czy sztuce drukarskiej. 8 Co jest ważniejszego 9 nad odkrycie 10 Ameryki? Co można czytać z większą ciekawością 11 nad życie Kolumba?

1 der Augenblick. 2 nöthig haben. 3 die Allmacht. 4 erbauen. 5 die Erfindung. 6 der Vorzug. 7 das Pulver. 8 die Buchdruckerkunst. 9 wichtig. 10 die Entdeckung. 11 das Interesse.

Słowa.

17.

Bóg dał człowiekowi rozum, 1 aby za jego pomocą, 2 poznawał, 3 co dobre jest a co złe; i dobre czynił 4 a chronił się 5 złego. Kochaj ojca i matkę, gdyż to jest powinnością dobrych córek. Wista jest rzeka, która wypływa 6 z gór śląskich, a wpada 7 w morze bałtyckie. Słuchaj przestrogi 8 twoich nauczycieli, którzy kształcą 9 twój rozum i umysł. 10 Taki człowiek głupi jest, który poniosłszy 11 szkodę dopiero staje 12 się mądrym.

1 der Verstand. 2 die Hilfe. 3 erkennen. 4 thun. 5 sich hüten. 6 herauskommen. 7 fallen. 8 die Warnung. 9 bilden. 10 die Gesinnung. 11 davon tragen. 12 werden.

18.

Pobożność 1 i cnota nie tylko w przeciwnościach 2 pociechę 3 przynoszą 4 i uspokojenie, 5 lecz i w szczęściu zbawienne 6 są człowiekowi. Rozum i mowa kojarzy 7 między sobą ludzi, i żadną rzeczą bardziej nie różnimy się 8 od zwierząt. Filozofowie utrzymują, 9 że gniew jest krótkim szaleństwem. 10 Słusznie 11 ci sądzą, 12 którzy utrzymują, że przyzwyczajenie 13 jest drugą naturą. Cycero pisze, że Kato w późnej 14 starości uczył się 15 języka greckiego. Wiadomą 16 jest rzeczą, że Pompei i wiele innych miast kampańskich trzęsienie ziemi 17 zniszczyło. 18

1 die Frömmigkeit. 2 das Unglück. 3 der Trost. 4 bringen. 5 die Beruhigung. 6 beseligend. 7 verbinden. 8 sich unterscheiden. 9 behaupten. 10 die Raserei. 11 billig, recht. 12 urtheilen. 13 die Ge-

wohneheit. 14 spät. 15 lernen. 16 bekannt. 17 das Erdbeben. 18 vernichten.

19.

Cycero pisze, 1 że cztery są szczególniej 2 przyczyny, dla których starość zdawać się 3 może nędzną: 4 pierwsza, że odciągają zatrudnień; 5 druga, że ciało słabszem czyni; trzecia, że pozbawia 7 prawie wszystkich uciech; czwarta, że nie bardzo jest oddalona 8 od śmierci. Chwali 9 Wespazjana Tacyt, iż pierwszym był, który się na tronie nie zepsuł, 10 lecz owszem lepszym stał. Wszyscy ludzie pragną 11 być szczęśliwymi, ale nie wielu umieją 12 zostać szczęśliwymi, gdyż największa część nie zna 13 drogi, która do szczęścia prowadzi. 14 Przy narodzeniu Chrystusa wiele się dało widzieć 15 znaków 16 jego bóstwa, 17 a przy śmierci jego zaćmiło się 18 słońce.

1 schreiben. 2 hauptsächlich. 3 scheinen. 4 elend. 5 abziehen. 6 die Beschäftigung. 7 berauben. 8 entfernt. 9 loben. 10 schlechter werden. 11 durften, verlangen. 12 verstehen. 13 kennen. 14 führen. 15 sehen lassen. 16 das Zeichen. 17 die Gottheit. 18 sich verfinstern.

20.

Łączcie się 1 z dobrymi, a unikajcie 2 towarzystwa złych. Nie kłam, 3 lecz owszem, gdziekolwiek będziesz, mów 4 prawdę. Do czoł 5 Boga przystępujcie 6 z czystością, okazujcie 7 pobożność. Nie płacz, 8 mój synu, albowiem co ci się wydarzyło, 9 stało 10 się z rozkazu i woli Boga. Tenukszałca 11 sternika, 12 który go tak nauczał: tak ruszaj 13 sterem, 14 tak spuszcza 15 żagle, 16 tak korzystaj 17 z pomyślnego 18 wiatru, tak się opieraj 19 niepomyślnemu. Kto chce dojść, 20 dokąd sobie zamierzył, niechaj jedną drogą postępuje 21 i nie błąka 22 się po wielu.

1 sich verbinden. 2 meiden. 3 lügen. 4 reden. 5 die Berehrung. 6 herantreten. 7 zeigen. 8 weinen. 9 wiederfahren, 10 geschehen. 11 bilden. 12 Steuermann. 13 bewegen. 14 das Ruder. 15 herunterlassen. 16 das Segel. 17 Nutzen ziehen. 18 günstig. 19 widerstehen. 20 wohin kommen, gelangen. 21 fortschreiten. 22 irren.

21.

Daleki 1 jeszcze jest od prawdziwój oświaty 2 taki kraj, 3 gdzie, aby oznaczyć 4 człowieka wartość, 5 nie o to się pytają, 6 jak wielki rozum, jak wielką naukę i jak wielką cnotę posiada; 7 lecz ile pieniędzy w swojej ma szkatule i z jakich przodków pochodzi, 8. Było to bardzo użyteczne dla Polski, że Jadwiga poszła 9 za Jagiellę. Niechaj pamięta 10 człowiek, że nie dla siebie samego jest zrodzony, 11 ale dla ojczyzny także, rodziców, krewnych i przyjaciół. Każdego z nas czeka 12 śmierć; o czém chociaż od urodzenia każdy wie, 13 nie wiem z kąd pochodzi, 14 iż wielu nie tylko się obawiają, 15 ale nawet lękają 16 śmierci. Wiśła płynie 17 przez wiele krain 18 polskich i około wielu miast,

nim wpada 19 w morze. Żadna sztuka naturze wyrównać 20 nie potrafi. 21

1 weit. 2 Aufklärung. 3 das Land. 4 bezeichnen. 5 der Werth. 6 fragen. 7 besigen. 8 herkommen, abstammen. 9 heirathen. 10 eingedenk sein. 11 geboren werden. 12 erwarten. 13 wissen. 14 kommen. 15 sich fürchten. 16 erschrecken. 18 fließen. 19 das Land. 20 gleich kommen. 21 können.

Partykuly.

22.

Jeżeli ci zbywa 1 na cnocie, ani bogactwa, ani 2 zaszczyty cię szczęśliwym nie uczynią. Tak niegdyś 3 mówił Cycero do zbrodniczego 4 Katyliny: wyjdź z miasta, Katylinie, i weź mi tę bojaźń; jeżeli 5 jest słuszną, 6 abym nie był pognębionym; jeżeli zaś próżna, 7 abym się przestał obawiać. Staraj się o cnotę, albowiem 8 cnota sama szczęśliwym uczynić może. Nie może być przyjaźń stała, jeżeli przyjaciół nie kochamy jak siebie samych. Nigdy Aktitus nikogo nie pozywał, 9 i nigdy też od nikogo nie był w sądzie zaskarżonym. 10 Młodzieńcy rzymscy i 11 umysł swój kształcili 22 i ciała nie zaniedbywali. 13 Temistokles nie byłby się oddał cnocie, gdyby będąc młodzieńcem nie był od ojca wydziedziczonym. 14

1 fehlen. 2 weder — noch. 3 einst. 4 schändlich, verrucht. 5 wenn. 6 billig. 7 eitel. 8 denn, weil. 9 vor Gericht fordern. 10 verklagen. 11 sowohl — als auch. 12 bilden. 13 vernachlässigen. 14 enterbt.

23.

Praga leży niedaleko 1 stolicy 2 Warszawy. W przeciągu 3 jednego roku pilny uczeń wiele nauczyć się może. Głupiec zawsze mówi przeciw 4 zdrowemu rozsądkowi. Wszystko około 5 nas świadczy, że jest Bóg. Próżniactwo jest zarazą 6 dla ciała i dla duszy. Rzymianie powiedzieli: czy to podobne, 7 żeby ten Hanibal, który był z tam tej strony 8 Pyrynejów, znajdował się z tej strony 9 gór Alpejskich; uczyniłże on ten pochód 10 podczas 11 zimy, mimo 12 uwalnych śniegów? 13 Hanibal niepokoił 14 Rzymian przez 15 długi czas. Nieszczęście często już prowadziło do religii. Noc przeznaczona jest do spania, w dzień trzeba pracować. Dalej 16 do pracy! baki strzelać 17 nie przynosi żadnej korzyści. 18

1 unweit. 2 die Hauptstadt. 3 im Laufe. 4 wider. 5 um. 6 die Pest. 7 möglich. 8 jenseit. 9 diesseit. 10 der Uebergang. 11 während. 12 ungeachtet. 13 Schneemassen. 14 beunruhigen. 15 durch, hindurch. 16 auf. 17 Fauszenzen. 18 der Gewinn.

SPIS RZECZY.

Wstęp	strona 3
-------	----------

Część pierwsza.

Nauka o głoskach i ich wymawianiu, o przedłużaniu i skracaniu zgłosek i o akcencie	3—11
--	------

§. 1. Głoski	3
§. 2. Wymawianie	4
§. 3. Przedłużanie i skracanie zgłosek	8
§. 4. Akcent	8

Część druga.

Nauka o pochodzeniu i formowaniu wyrazów. (Etymologia.)	12—91
--	-------

§. 5. Części mowy	12
§. 6. Przedimek	13
§. 7. Rzeczownik. Jego rodzaj	13
§. 8. Formy rzeczowników	17
§. 9. Forma pierwsza	18
§. 10. Forma druga	28
§. 11. Forma trzecia	30
§. 12. Forma rzeczowników złożonych	32
§. 13. Forma imion cudzoziemskich	33
§. 14. Forma imion własnych	34
§. 15. Przymiotnik	35
§. 16. Stopniowanie przymiotnika	37
§. 17. Imiona liczbowe	38
§. 18. Zaimki	41
§. 19. Słowo	48
§. 20. Imiesłowy	
§. 21. Konjugacya słów posiłkowych	
§. 22. Konjugacya pierwsza (foremna.) Słowo przechodne	56
§. 23. Używanie imiesłowu przeszłego w czasach złożonych	61
§. 24. Słowa złożone A. rozłączne	65
§. 25. B. Słowa złożone nierozłączne	67
§. 26. Słowa zwrótne	69
§. 27. Słowa nieosobiste	70
§. 28. Konjugacya druga (nieforemna)	70

§. 29. Przysłówki	- - - - -	strona 83
§. 30. Przyimki	- - - - -	85
§. 31. Spójniki	- - - - -	88
§. 32. Wykrzykniki	- - - - -	90

Część trzecia.

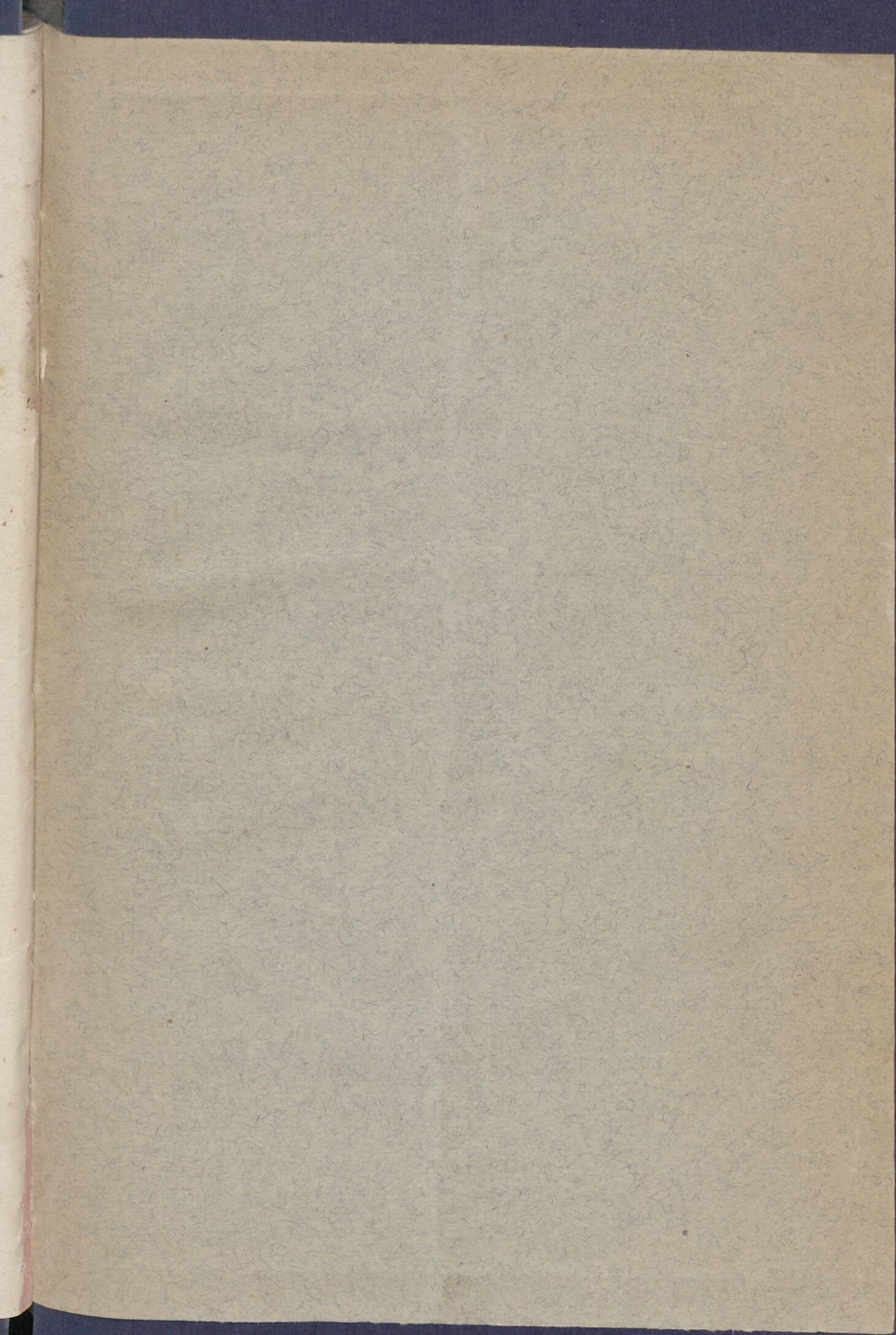
Nauka o składaniu pojedynczych zdań i ciągłej mowy. (Syntaxis.) 91—110.

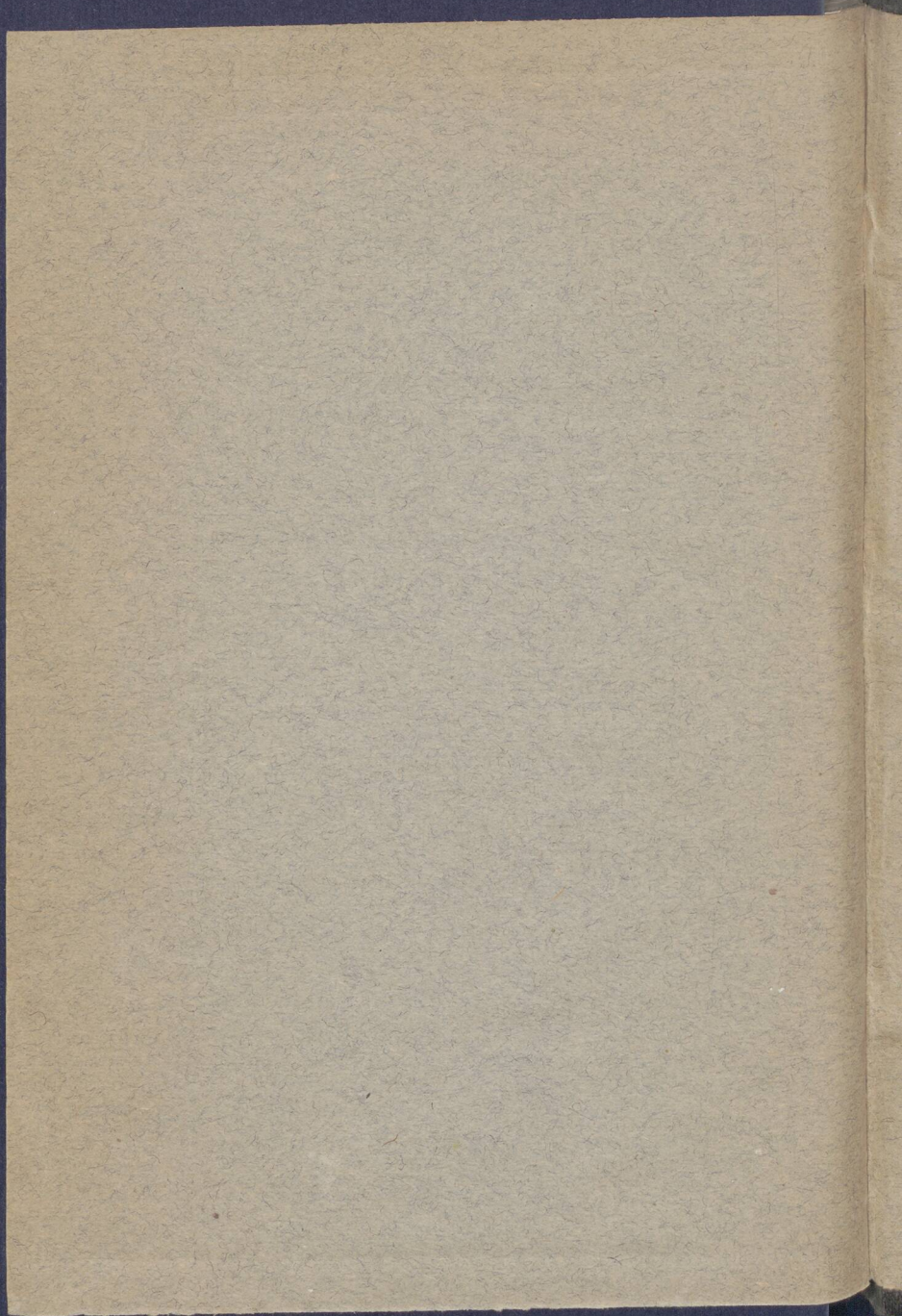
§. 33. Zdanie	- - - - -	91
§. 34. Używanie rzeczownika w zdaniu	- - - - -	92
§. 35. Używanie przypadków. I Nominativus	- - - - -	92
II. Genitivus	- - - - -	93
III. Dativus	- - - - -	95
IV. Accusativus	- - - - -	96
§. 36. Artykuł	- - - - -	97
§. 37. Używanie imion własnych	- - - - -	98
§. 38. Używanie przymiotnika	- - - - -	99
§. 39. Używanie imion liczbownych	- - - - -	101
§. 40. Używanie zaimków	- - - - -	102
§. 41. Składnia słowa	- - - - -	104
§. 42. Używanie czasów	- - - - -	104
§. 43. Używanie trybów	- - - - -	104
§. 44. Używanie imięstów	- - - - -	106
§. 45. Używanie przysłówków	- - - - -	107
§. 46. Używanie przyimków	- - - - -	107
§. 47. Składnia szyku	- - - - -	110

Ćwiczenia do tłumaczenia.

a) z Niemieckiego na Polskie	- - - - -	114
b) z Polskiego na Niemieckie	- - - - -	122

BOOKKEEPER 2008

BG0485602

BIBLIOTEKA GŁÓWNA
UNIwersYTETU A.M. w POZNANIU

420635

Wypożycza się
tylko do czytelní